

5/10/11

บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของ
นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดอุดรธานี

นางรมยาณี บุรุษภักดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการพัฒนาครอบครัวและสังคม สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2550

**Expected and Actual Roles of Parents as Perceived by the Fourth
Level Students under the Office of the Basic Education Commission
in Udon Thani Province**

Mrs. Romyanee Burudpukdee

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Home Economics in Family and Social Development
School of Human Ecology
Sukhothai Thammathirat Open University**

2007

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน
ช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี

ผู้วิจัย นางรมยาณี บุรุษภักดี **ปริญญา** คหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาครอบครัวและสังคม)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภูมิ (2) รองศาสตราจารย์ ดร.จิตตินันท์ เดชะคุปต์
(3) รองศาสตราจารย์ ดร.สุภมาส อังสุโชติ **ปีการศึกษา** 2550

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวัง
ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 (2) ศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมอง
ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 (3) เปรียบเทียบบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริง
ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 394 คน เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด
ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์
ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียน
ช่วงชั้นที่ 4 คือ ต้องการให้บิดามารดาเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ อบรมดูแลอย่าง
ใกล้ชิด มีเวลาที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน เข้าใจบุตร รักบุตรเท่ากัน ไม่ลำเอียง ให้คำปรึกษาบุตรได้ทุกเรื่อง
เมื่อมีปัญหาต้องไม่ทอดทิ้งหรือหนีปัญหา คอยปลอบใจให้กำลังใจบุตร ต้องการให้บิดามารดาเป็นคนดี
ประกอบอาชีพสุจริตและตั้งใจในการทำงานตามอาชีพของตน เป็นแบบอย่างแก่คนอื่นได้ 2) สำหรับ
บทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการ
ปฏิบัติสอดคล้องกับบทบาทที่คาดหวัง แต่ว่ามีนักเรียนบางส่วนเห็นว่าบิดาไม่ค่อยแสดงความรักต่อบุตร
นั่งเฉยจนไม่อาจรับรู้ว่ารักบุตรหรือไม่ ส่วนมารดา รักเป็นห่วงมากจนเกิดความรู้สึกอึดอัด บิดามารดา รัก
บุตรไม่เท่ากัน ไม่ให้คำปรึกษา บิดาไม่รับผิดชอบครอบครัว เข้าสู้อุบายบุตร ดื่มสุรา ส่วนมารดาใช้เงิน
ฟุ่มเฟือย ค่าแก่ง 3) เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของ
นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 นั้น ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกันถึงร้อยละ 79.19 และในส่วนของมารดาจะสอดคล้อง
กันร้อยละ 79.88

คำสำคัญ บทบาทของบิดามารดา นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 จังหวัดอุดรธานี

Thesis title: Expected and Actual Roles of Parents as Perceived by the Fourth Level Students under the Office of the Basic Education Commission in Udon Thani Province

Researcher: Mrs. Romyanee Burutpakdee; **Degree:** Master of Home Economics (Family and Social Development); **Thesis advisors:** (1) Poonsiri Watjanapoom, Associate Professor; (2) Dr. Chittinun Tejagupta, Associate Professor; (3) Dr. Supamas Angsuchoti, Associate Professor; **Academic year:** 2007

ABSTRACT

The purposes of this research were to: (1) study the expected roles of parents as perceived by the Fourth Level students; (2) study the actual roles of parents as perceived by the Fourth Level students; and (3) compare the expected and actual roles of parents as perceived by the Fourth Level students.

The research sample consisted of 394 Fourth Level students under the Office of the Basic Education Commission in Udon Thani Province. The research instrument was an open-ended questionnaire developed by the researcher. Statistics employed for data analysis of quantitative data were the frequency and percentage; while the qualitative data were analyzed with content analysis.

Research findings indicated that (1) the expected roles of parents as perceived by the Fourth Level students were that they expected parents to bring them up with love, warmth, and attention; parents should take good care and provide intimate advices for them with ample time to do activities together; parents should have good understanding of their children, love them equally, and be unbiased; when problems occur, parent should not ignore or evade them, but they should console and give moral supports to their children; parents should be good persons, earn their living with honest occupations and be industrious in their occupation; and parent should be a good model for others; (2) as for the actual roles of parents as perceived by the Fourth Level students, the majority of students perceived that the actual roles of parents were in accordance with their expected roles, but some students had opinions that their father seldom showed affection to them by being so indifferent to them that they could not figure out whether or not their father love them; on the other hand, their mother showed so much love and care for them that they felt uncomfortable; some students had opinions that their parents did not love their children equally, and did not give counseling advices; some fathers were not responsible for their family, were licentious, smoke cigarettes, and were alcohol drinkers; while some mothers spent money extravagantly and scolded their children often; and (3) results of comparison between the expected and actual roles of parent showed that the expected and actual roles of the father were in accord by 79.19 percent while those of the mother were in accord by 79.88 percent.

Keywords: Parent roles, Fourth Level student, Udon Thani Province

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภูมิ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภมาศ อังสุโชติ และรองศาสตราจารย์ ดร.จิตตินันท์ เฉชะคุปต์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำต่าง ๆ และข้อคิดเห็นทางวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในการตรวจและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ พร้อมทั้งขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.กุลขนิษฐ ราชชนบุญวัฒน์ ที่ได้กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธินดา ใจขาน สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี กัลยาณมิตรผู้มีน้ำใจ คอยติดตามช่วยเหลือเกื้อกูลและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณท่านผู้อำนวยการ อาจารย์ และนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี ที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่อาจสำเร็จลงได้ หากปราศจากกำลังใจสำคัญจากสมาชิกในครอบครัวของผู้วิจัยและทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ทั้งงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณ คุณอนงค์ กลิ่นสน ผู้เป็นส่วนหนึ่งในการพิมพ์วิทยานิพนธ์จนแล้วเสร็จ และประโยชน์คุณค่าใด ๆ ที่ได้รับจากการทำวิจัย ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ผู้สนใจในการศึกษา และทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

รมยาณี บุรุษภักดี

กรกฎาคม 2551

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
ธรรมชาติของวัยรุ่น.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของบิดามารดา.....	32
แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง.....	50
ปัจจัยที่บุตรมีความคาดหวังต่อบิดามารดา.....	54
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	62
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	65
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	65
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	68
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	69
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	70
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4.....	70
ตอนที่ 2 บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมอง ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4	74
ตอนที่ 3 บทบาทของมารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมอง ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4	84
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	95
สรุปผลการวิจัย	95
อภิปรายผล.....	99
ข้อเสนอแนะ	104
บรรณานุกรม	106
ภาคผนวก	115
ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล	116
ข แบบสอบถาม	124
ประวัติผู้วิจัย.....	129

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1	การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก45
ตารางที่ 2.2	การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่นแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์.....46
ตารางที่ 3.1	จำนวนนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในโรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานจังหวัดอุดรธานี..... 66
ตารางที่ 4.1	จำแนกตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง 70
ตารางที่ 4.2	จำแนกตามจำนวนบุตรของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่าง..... 71
ตารางที่ 4.3	จำแนกตามลำดับการเกิดของกลุ่มตัวอย่าง 71
ตารางที่ 4.4	จำแนกตามการอยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่าง 72
ตารางที่ 4.5	จำแนกตามสถานภาพสมรสของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่าง..... 72
ตารางที่ 4.6	จำแนกตามรายได้ของครอบครัว..... 73
ตารางที่ 4.7	จำแนกตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว..... 73
ตารางที่ 4.8	บทบาทของบิดาตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 80
ตารางที่ 4.9	บทบาทของบิดาที่ปฏิบัติจริงตรงตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4..... 81
ตารางที่ 4.10	บทบาทของบิดาที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงตามความคาดหวังในมุมมอง ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4..... 81
ตารางที่ 4.11	เปรียบเทียบบทบาทของบิดาตามความคาดหวังกับตามการปฏิบัติจริง ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เเชิงปริมาณ..... 82
ตารางที่ 4.12	เปรียบเทียบบทบาทของบิดาตามความคาดหวังกับตามการปฏิบัติจริง ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เเชิงคุณภาพ 83
ตารางที่ 4.13	บทบาทของมารดาตามความคาดหวังของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 91
ตารางที่ 4.14	บทบาทของมารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 91
ตารางที่ 4.15	บทบาทด้านลบของมารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4..... 92
ตารางที่ 4.16	เปรียบเทียบบทบาทของมารดาตามความคาดหวังกับตามการปฏิบัติจริง ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เเชิงปริมาณ..... 93
ตารางที่ 4.17	เปรียบเทียบบทบาทของมารดาตามความคาดหวังกับตามการปฏิบัติจริง ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เเชิงคุณภาพ 94

ญ
สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1 แผนที่จังหวัดอุดรธานี	67

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันปัญหาประการหนึ่งของสังคมที่เป็นปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งพบเห็นตามสื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เด็กนักเรียนขกพวกตีกัน หนีโรงเรียน แก๊งค์ขบถเร็ว มั่วสุมตามแหล่งบันเทิง ดิตยาเสพติด ปัญหาทางเพศสัมพันธ์ คีคเอดส์ เป็นต้น จากสถิติศาลยุติธรรม จำนวนคดีที่เสร็จไป (Cases Disposed off) ของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อ พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ การพนัน และการจรจรทางบก เป็นต้น มีจำนวน 29,032 คดี (รายงานประจำปี 2544 ของสำนักงานศาลยุติธรรม) เมื่อพิจารณาจากจำนวนเด็กที่กระทำผิดถูกศาลตัดสิน เมื่อปี พ.ศ. 2544 และปี พ.ศ. 2545 (ครึ่งปีแรก) พบว่า มีจำนวน 560 ราย และ 292 ราย ตามลำดับ (รายงานความประจำปี 2544-2545 ของศาลจังหวัดอุดรธานี แผนกเยาวชนและครอบครัว) จะเห็นได้ว่า แนวโน้มจำนวนของผู้กระทำผิดจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ จากคดีทั้งหมดมีผู้กระทำผิดจำนวนมากลำดับแรกคือ ดิตยาเสพติด (เฟทาแอมเฟตามีน) ความผิดฐานลักทรัพย์ ริงราวทรัพย์ ได้แก่ ความผิดต่อร่างกาย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด คร.สิริกร มณีรินทร์ เปิดเผยว่า ข้อมูลการสำรวจของครูในเบื้องต้น พบว่า จำนวนเด็กที่สงสัยว่าเป็นกลุ่มผู้ค้ายา มีจำนวนมากขึ้น จากเดิม 1,796 คน เพิ่มขึ้น 2,473 คน (นสพ.ไทยรัฐ. 21 2545 : 15) นับว่าเป็นปัญหาที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น และจากการศึกษาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำสองของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ในปี 2538-2540 ส่วนใหญ่กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมากที่สุด รองลงมาได้แก่ คดีลักทรัพย์ และ สาระเหย (วิชา มหาคุณ 2545 : 75) แม้แต่จังหวัดอุดรธานีซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังจะเห็นได้จากมีขนาดพื้นที่ประมาณ 11,362,537 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมี 18 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ประชากรรวม 1,368,576 คน แบ่งเป็นชาย 601,178 คน หญิง 677,308 คน (สำนักงานจังหวัดอุดรธานี 2544 อ่างโคข ฤคิมล ปรีคีสนิท : 18) การบำบัดรักษาของฝ่ายงานยาเสพติด กลุ่มงานจิตเวช โรงพยาบาลศูนย์อุดรธานี จากข้อมูลปี 2543-2545 จำแนกเป็นผู้ป่วยใหม่และผู้ป่วยเก่าซึ่งมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี ดังตัวเลขที่พบ สถิติในปี 2548 มีผู้เข้ารับการรักษา 503 คน เป็นผู้ป่วยใหม่ 119 คน คิดเป็นร้อยละ 23.4 เป็นผู้ป่วยเก่า 384 คน คิดเป็นร้อยละ 76.6 ปี 2549

ผู้เข้ารับการรักษาจำนวน 599 คน เป็นผู้ป่วยใหม่ 127 คน คิดเป็นร้อยละ 21.2 เป็นผู้ป่วยเก่า 472 คน คิดเป็นร้อยละ 78.4 ปี 2545 ผู้เข้ารับการรักษา 119 คน เป็นผู้ป่วยใหม่ 131 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 เป็นผู้ป่วยเก่า 988 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3

นอกจากนี้เมื่อจำแนกตามอายุพบว่า กลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี มีผู้ป่วย 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 กลุ่มอายุ 15-19 ปี มีผู้ป่วย 80 คน คิดเป็นร้อยละ 61.1 กลุ่มอายุ 20.21 ปี มีผู้ป่วย 24 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 และเมื่อพิจารณาจากวัยพบว่าวัยรุ่นจะมีมากที่สุด

ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนดังกล่าวเป็นผลเสียที่กระทบในหลาย ๆ ด้าน กล่าวคือ ด้านตัวผู้กระทำผิดหรือตัวเด็กและเยาวชนเอง ทำให้เสียเงิน เสียเวลา และเสียอนาคต มีผลต่อวิถีชีวิตไม่สามารถดำเนินชีวิตแบบปกติสุขราบรื่น และบรรลุถึงจุดหมายที่คาดหวังไว้ได้ ส่วนผลกระทบที่มีต่อด้านครอบครัวก็คือ ก่อให้เกิดความทุกข์ เสียเวลา เสียค่าใช้จ่าย และสุดท้ายก็คือ ผลกระทบด้านสังคม ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ได้รับความเดือดร้อน มีปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นเนื่อง ๆ นับเป็นภาระแก่สังคม ประเทศชาติ ภาครัฐต้องหามาตรการและจัดสรรงบประมาณมาแก้ไข และป้องกันปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุเป็นส่วนมาก เช่น จัดให้มีสารวัตรนักเรียนคอยดูแลนักเรียน ตรวจจับความเร็วรถ กวดขันแหล่งมั่วสุ่มของเยาวชน ปร่าบปรามยาเสพติด ปัญหาของเยาวชนเหล่านี้ล้วนเกิดจากการปรับตัวของเยาวชนต่อสิ่งที่เข้ามากระทบ ความสามารถในการปรับตัวเกิดจากการหล่อหลอมของครอบครัว บทบาทของบิดามารดา ในการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งแต่ละครอบครัวอาจมีการอบรมเลี้ยงดูด้วยบรรยากาศที่แตกต่างกัน และผลของการอบรมเลี้ยงดูจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะเปลี่ยนแปลง จากเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ เป็นช่วงแห่งความสับสน ไม่ว่าจะเกี่ยวกับร่างกายที่กำลังเปลี่ยนแปลง อารมณ์ของตนเอง รวมถึงสังคมรอบข้าง ด้วยเหตุนี้วัยรุ่นจึงประสบกับความยุ่งยากในการปรับตัว ประจวบกับระยะนี้บิดามารดาส่วนใหญ่จะเข้าสู่วัยกลางคน ซึ่งอยู่ในระยะที่กำลังมีความมั่นคง ในอาชีพ มีความรับผิดชอบในงานมากขึ้น บางครอบครัวอาจมีปัญหาด้านการทำงาน ทำให้มีเวลาพูดคุย และรับฟังปัญหาบุตรไม่มากพอ เมื่อทั้งสองฝ่ายสองวัยซึ่งต่างกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤต ความเครียด ช่วงนี้จึงเป็นผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรวัยรุ่น ถ้าบิดามารดาให้ความ สนใจและเอาใจใส่บุตร พร้อมทั้งอบรมบทบาทที่เหมาะสมในสังคม ถ่ายทอดปรัชญาการดำเนินชีวิต และจริยธรรมแก่บุตรวัยรุ่น ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาต้องได้รับการสนับสนุนจากสมาชิก ทุกคนในครอบครัว จะส่งผลให้ครอบครัวมีความสุข (ปราณี แสคง 2538: 8)

นอกจากนั้นการที่บิดามารดาที่เข้มงวดกวดขันจะทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้า แสดงความคิดเห็นมีความวิตกกังวล ขอมตามผู้อื่น ไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง ส่วนผลจากการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือ ให้ความรัก ให้การสนับสนุน และให้เป็นตัวของตัวเองบ้าง จะทำให้ เด็กกล้าแสดงออก มีความกระตือรือร้น เป็นตัวของตัวเอง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่น

พึ่งตนเองได้ และปรับตัวได้ดีส่วนเด็กที่บิดามารดาเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งหรืออบรมเลี้ยงดูรูปแบบ
ปล่อยปละละเลยไม่สนใจดูแล โดยเฉพาะเรื่องการเที่ยวเตร่ การคบเพื่อน และใช้อารมณ์ ขาดเหตุผล
ลงโทษคู่ควรแรง จะมีผลให้วัยรุ่นทำผิดกฎหมายจะมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ขาดการควบคุมตนเอง
คับข้องใจ โกรธแค้น เป็นคนที่ชอบขัดขืนและต่อต้านสังคม เนื่องจากขาดความรักความอบอุ่นและ
รู้สึกว่าได้รับการเกลียดชังจากบิดามารดา ทำให้มีปัญหาการปรับตัวจนเกิดปัญหาต่างๆ ตามมา
(วสพร นิษรัตน์ 2536 : 20-21, 28, 43 ปัทมา ศิริเวช และคณะ 2541 220-221)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าลักษณะการอบรมเลี้ยงดูมีความสำคัญเพราะเป็นสาเหตุที่
ทำให้เยาวชนเกิดปัญหาได้ ดังที่ ปัทมา ศิริเวช และคณะ (2541 : 220-221) ได้กล่าวถึงความสำคัญ
ของการเลี้ยงดูบุตรที่อยู่ในวัยรุ่น เพราะเป็นการหล่อหลอมและพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่น บิดามารดา

การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการถ่ายทอดลักษณะพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ
ของบิดามารดาผ่านวิธีการอบรมเลี้ยงดูไปยังบุตร โดยบิดามารดาให้การอบรมและยังประพฤติดน
ให้บุตรได้มองเห็นและเลียนแบบในขณะที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายในครอบครัว (ลิขิต ชีรเวทิน,
2542 : 6) ดังนั้นบทบาทที่บิดามารดากระทำในชีวิตประจำวัน จึงมีผลกระทบต่อบุตรเสมอ และ
พฤติกรรมที่แสดงออกไปก็เป็นการกระทำโดยใช้แนวคิดความเชื่อ ความต้องการของบิดามารดา
เป็นส่วนใหญ่ อาจจะคำนึงหรือไม่คำนึงถึงความต้องการของบุตรก็ได้ขึ้นอยู่กับบุคคล ถ้าวิธีการ
อบรมเลี้ยงดูของบิดามารดากระทำได้ตามความต้องการ เพื่อเป้าหมายของตนเอง โดยไม่มีความ
สอดคล้องกับความต้องการของบุตรก็ทำให้สัมพันธ์ภายในครอบครัวเกิดปัญหา เมื่อความขัดแย้ง
เกิดขึ้นก็นำไปสู่การเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาดังที่กล่าวไว้แต่ต้น แต่ถ้าความต้องการของบิดามารดา
สอดคล้องกับความต้องการของบุตร ก็จะทำให้บรรยากาศการอบรมเลี้ยงดูมีความราบรื่นเกิดปัญหา
ได้น้อย ความสุขก็เกิดขึ้นในครอบครัวทำให้ปัญหาต่างๆ ลดลงได้ ดังนั้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษา
บทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของบุตรเปรียบเทียบกับบทบาทของบิดา
มารดาตามความคาดหวังของบุตร หากมีความแตกต่างกันย่อมแสดงว่าการอบรมเลี้ยงดูของบิดา
มารดาอาจสร้างปัญหาให้กับบุตรได้ และผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางที่จะ
ส่งเสริมให้บิดามารดามีวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
- 2.2 เพื่อศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
- 2.3 เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริง

ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของ นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี” ซึ่งบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวัง ผู้วิจัยให้กรอบแนวคิดของเอเวอร์โซล แบ่งบทบาทของบิดามารดาออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ บทบาทด้านการเลี้ยงดู บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม และบทบาทด้านสันตนาการ

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรในที่นี้ คือ วัยรุ่นชายหญิงที่ศึกษาอยู่ในระดับช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอรอบนอก 18 อำเภอ ของจังหวัดอุดรธานี

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาเรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวัง และตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของบุตรวัยรุ่น

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 บทบาทของบิดามารดา หมายถึง พฤติกรรมหรือหน้าที่ของบิดามารดาที่ควรกระทำต่อครอบครัวและนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

5.2 ความคาดหวัง หมายถึง ความต้องการตามความพึงพอใจของนักเรียนนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่มีต่อบทบาทของบิดามารดาต่อเป้าหมายตามความพอใจของตนเอง

5.4 บทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 หมายถึง พฤติกรรมหรือหน้าที่ของบิดามารดาที่กระทำต่อครอบครัวและบุตรตามการรับรู้และความเข้าใจของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

5.5 นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 หมายถึง นักเรียนชายหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะเป็นประโยชน์ต่อบิดามารดาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 วิทยาลัยฯ ได้เข้าใจและรับรู้ถึงความคาดหวังและมุมมองที่บุตรมีต่อบทบาทของบิดามารดา เพื่อเป็นแนวทางในการลดช่องว่างระหว่างบิดามารดากับบุตร ประสานความเข้าใจกันและนำไปสู่การปรับพฤติกรรมในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานให้วัยรุ่นเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

6.2 เพื่อประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานเทศบาล องค์กรเอกชน ฯลฯ จะได้เข้าใจนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ซึ่งเป็นวัยรุ่นและเป็นแนวทางในการที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของวัยรุ่นให้เป็นพลังสำคัญของสังคมต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 และศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 รวมทั้งเปรียบเทียบบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษาได้อาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ธรรมชาติของวัยรุ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของบิดามารดา
3. แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวังของบุตรต่อบิดามารดา
4. ปัจจัยที่บุตรมีความคาดหวังต่อบิดามารดา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เป็นวัยที่อยู่ช่วงอายุประมาณ 16-18 ปี เป็นช่วงอายุที่ถือว่าอยู่ในระยะวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีลักษณะเด่นในด้านการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการที่รวดเร็วและสูงกว่าวัยอื่น ๆ และกำลังมีพัฒนาการจากความเป็นเด็กเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ จนทำให้เรียกวัยนี้ว่า วัยแห่งหัวเลี้ยวหัวต่อ วัยแห่งการเปลี่ยนแปลง วัยแห่งปัญหา วัยแห่งพายุแควม เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเป็นวัยที่ต้องการเรียนรู้ความเป็นตัวของตัวเอง ต้องการอิสระ ไม่ต้องการให้ผู้ใหญ่ปฏิบัติต่อตนเหมือนเด็กๆ แต่ต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังความคิดเห็นของเขา เหล่านี้จึงอาจจะทำให้บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูอยู่ใกล้ชิดเด็กวัยนี้จึงไม่เข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่น จึงทำให้การปฏิบัติต่อเขาขัดกับธรรมชาติและความต้องการของวัยอาจนำไปสู่ปัญหาที่ตามมาภายหลังได้

1. ธรรมชาติของวัยรุ่น

1.1 ความหมาย

คำว่า “วัยรุ่น” มาจากคำว่า Adolescere ในภาษาละติน ซึ่งแปลว่า เจริญเติบโต ผู้วุฒิภาวะ นั่นคือ เป็นวัยย่างเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ตนเอง โดยถือจากความพร้อมทางร่างกายหรือวุฒิภาวะสูงสุดของร่างกายเป็นเครื่องตัดสิน (สุชา จันทน์เอม 2536 : 136)

วัยรุ่น หมายถึง ระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อ จากวัยเด็ก ไปสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา (จตุพร ลิ้มมันจริง 2544 : 5)

วัยรุ่น หมายถึง วัยที่ก้าวเข้าสู่วุฒิภาวะทางเพศอย่างสมบูรณ์และสามารถเป็นพ่อแม่ได้ เป็นวัยของพายุบุแคมและมีความกดดัน อารมณ์รุนแรง แสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา มีการเปลี่ยนแปลงไปมากมายในตนเอง สภาวะของอารมณ์ไม่แน่นอน มีความสับสนและยุ่งยากเกี่ยวกับตนเอง (Dworetzky. 1985: 114 ทวีรัสมิ์ ธนาคม 2512: 43)

วัยรุ่นมีอายุระหว่าง 13–20 ปี นับเป็นวัยที่สำคัญที่สุดวัยหนึ่ง เพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ มีพัฒนาการอย่างมากทั้งทางร่างกายความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ สติปัญญา บทบาท และการปรับตัวทางสังคม ทำให้เกิดความกังวลและสับสนแก่วัยรุ่นได้อย่างมาก (ศรีธรรม ธนะภูมิ 2535: 74)

วัยรุ่น เป็นวัยแห่งความเครียด และความรุนแรง เป็นวัยวิกฤติแห่งชีวิต (Critical) ซึ่งหมายถึงมีความวิกฤติทางจิต ทางกายภาพ และทางสังคม ซึ่งทั้งหมดนั้น มีผลต่อพัฒนาการในขั้นต่อไปของชีวิต (พรพิมล เจียมนาคินทร์ 2546: 13)

วัยรุ่น คือ ประมาณอายุตั้งแต่ 12–18 ปี พัฒนาการวัยรุ่นมีลักษณะเด่นในด้านต่าง ๆ ทุกด้าน เช่น ทางกาย ทางอารมณ์ สังคม สติปัญญา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก และเห็นได้ชัดเจน เป็นช่วงเปลี่ยนวัยหรือเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ ที่เปลี่ยนจากความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีความอ่อนไหวทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้ง่าย (ศรีเรือน แก้วกังวาน 2540: 329)

จากความคิดเห็นดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า วัยรุ่น หมายถึง วัยแห่งการเจริญเติบโต เป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายและสติปัญญาให้เป็นวัยแห่งพัฒนาการและการเรียนรู้การแสดงออก มีผลกระทบ ต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบทั้งด้านกายภาพและด้านสังคม ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของคนในอนาคตทั้งด้านบวกและด้านลบ

1.2 ลักษณะของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีผู้ศึกษาไว้หลากหลายแง่มุมซึ่งพอจะประมวลลักษณะของวัยรุ่นได้ดังนี้

1.2.1 พัฒนาการของวัยรุ่น พัฒนาการของวัยรุ่นแบ่งเป็น 5 ด้านดังนี้

1) **พัฒนาการทางกาย** การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยรุ่น ถือว่าเป็นพัฒนาการด้านแรกที่แสดงว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากเด็กมาสู่วัยรุ่นอย่างเด่นชัด โดยในระยะต้นของวัยรุ่นจะเป็นระยะที่มีพัฒนาการทางร่างกายอย่างรวดเร็วและมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการทางความเจริญงอกงามทางด้านอื่น ๆ ให้ประสานตามไปด้วย สาเหตุที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางร่างกาย คือ ฮอร์โมนที่เกิดจากต่อมไร้ท่อภายในร่างกาย ซึ่งประกอบด้วยต่อมไร้ท่อที่สำคัญ ได้แก่ ต่อมพิทูอิทารี ต่อมไทรอยด์ ต่อมแอดรีนัล และต่อมเพศ ทั้งวัยรุ่นชายและหญิงมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายแตกต่างกัน

อย่างชัดเจน โดยวัยรุ่นหญิงจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นก่อนเด็กชาย 1-2 ปี ซึ่งจะเกิดขึ้นในระหว่างอายุ 10-11 ปี ส่วนเด็กชายนั้นจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นในระหว่างอายุ 12-16 ปี โดยการเปลี่ยนแปลงลักษณะพัฒนาการทางด้านร่างกายแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงขนาดของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงสัดส่วน การเปลี่ยนแปลงที่อวัยวะเพศ (Primary sex characteristics) และการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับลักษณะที่บอเพศ (Secondary sex characteristics) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นส่วนใหญ่มีปัญหาในการปรับตัวถ้าวัยรุ่นคนนั้นมีพัฒนาการทางร่างกายที่แตกต่างไปจากเกณฑ์ปกติ และผลของการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายนั้น มีอิทธิพลต่อจิตใจและพฤติกรรมของวัยรุ่น ทำให้วัยรุ่นคิดว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่แล้วเกิดการแสวงหาเอกลักษณ์และต้องการอิสระในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น (Seifert and Hoffnung, 1994: จตุพร ถิมมันจริง 2544: 79- 81)

พัฒนาการทางกายของวัยรุ่นเป็นความเจริญเติบโตที่มีอยู่ 2 ส่วนคือส่วนของภายนอกที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น รูปร่างหน้าตา ส่วนสูงและน้ำหนัก อีกส่วนหนึ่งคือ ส่วนของภายในที่มองเห็นได้ยาก เช่น กระดูกแข็งแรงขึ้น ค่อมไขมันผลิตน้ำมันเพื่อให้ผิวหนังชุ่มชื้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นผลจากการทำงานของต่อมใต้สมอง (Pituitary gland) ที่ผลิตฮอร์โมนออกมาหลายชนิด ซึ่งรวมถึงฮอร์โมนโกนาโดโทรปิน (Gonadotropin) ที่จะไปกระตุ้นต่อมเพศ (Gonad gland) ให้ผลิตฮอร์โมนเพศออกมา เมื่อมีฮอร์โมนหลายชนิดที่ร่างกายผลิตออกมา ทำให้ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนสังเกตได้คือ

(1) ขนาดของร่างกาย วัยรุ่นจะมีอัตราการเพิ่มของส่วนสูงเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ จนสูงสุด วัยรุ่นชาย 6-8 เซนติเมตรต่อปี วัยรุ่นหญิง 5-6 เซนติเมตรต่อปี โดยวัยรุ่นชายจะสูงช้ากว่าวัยรุ่นหญิงในตอนแรก จนในที่สุดจะสูงทันกันและรุดหน้าวัยรุ่นหญิงไปเรื่อย ๆ จนถึงอายุประมาณ 18-20 ปี ความสูงจะลดลงจนหยุดการเจริญเติบโต ในที่สุดแต่ละคนจะสูงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ด้านน้ำหนักในระยะแรก วัยรุ่นหญิงจะมีน้ำหนักมากกว่าวัยรุ่นชายเล็กน้อย แต่ในที่สุดวัยรุ่นชายจะมีน้ำหนักมากกว่าเล็กน้อย ส่วนได้ผิวหนังของวัยรุ่น ค่อมไขมันจะเพิ่มขนาดและผลิตน้ำมันออกมาเพื่อให้ผิวชุ่มชื้นเป็นมัน การทำงานของต่อมไขมันนี้จะอยู่บริเวณใบหน้า คอ หลัง จึงทำให้วัยรุ่นเป็นสิว เมื่อวัยรุ่นเป็นผู้ใหญ่ต่อมนี้จึงทำงานลดลง การสะสมไขมันในร่างกายของสองเพศจะแตกต่างกัน วัยรุ่นหญิงจะมีไขมันสะสมที่เต้านม ต้นแขน ปลายแขน สะโพก และน่อง ทำให้วัยรุ่นหญิงเปลี่ยนแปลงมีลักษณะหน้าอกนูน สะโพกผายมีสัดส่วนเป็นหญิงสาว ส่วนวัยรุ่นชายไขมันจะเพิ่มบริเวณคอ ลำตัว ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของร่างกายและเป็นวัยที่เริ่มมีกลิ่นตัวเฉพาะบุคคลและมีการเจริญเติบโตของกล้ามเนื้อซึ่งเป็นผลการทำงานของฮอร์โมนแอนโดรเจน (Androgen hormones) ส่วนวัยรุ่นชายมีฮอร์โมนชื่อเทสโทสเตอโรน (Testosterone) จะกระตุ้นให้การเจริญเติบโตของกล้ามเนื้อในวัยรุ่นชายยังเจริญเติบโตมากขึ้นทั้งขนาดและความแข็งแรง จึงทำให้วัยรุ่นชายมีกล้ามเนื้อที่ใหญ่และแข็งแรงกว่าวัยรุ่นหญิง

(2) *สัดส่วนของร่างกาย* การเปลี่ยนแปลงขนาดของร่างกายมีผลทำให้สัดส่วนทางร่างกายของวัยรุ่นแตกต่างกันได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอาหาร การออกกำลังกาย พันธุกรรม และการทำงานของต่อมต่างๆ ในร่างกาย

ในวัยรุ่นร่างกายทุกส่วนเจริญเต็มที่บ่งบอกความเป็นผู้ใหญ่ โดยเทียบกับวัยทารก เช่นส่วนของศีรษะเคยมีขนาดโตประมาณ 1 ใน 4 ของร่างกายเมื่อแรกคลอด พอถึงช่วงวัยรุ่นขนาดศีรษะจะเป็น 1 ใน 10 ของร่างกายและคงอัตราส่วนนี้จนถึงวัยผู้ใหญ่

ความเจริญเติบโตทางร่างกายที่น่าสนใจคือ ลักษณะทุติยภูมิทางเพศ ซึ่งเป็นลักษณะที่แบ่งแยกความเป็นชายหนุ่มและหญิงสาวโดยสมบูรณ์ เช่น น้ำเสียงที่แตกห้าวและการผลิตเซลล์สืบพันธุ์ของชาย ขนาดของทรวงอกและสะโพกของหญิง เป็นต้น (ประภาพิศ สัตยชาติเจตน์ 2539: 32 และศรีเรือน แก้วกังวาล 2545: 334)

การเปลี่ยนแปลงทางกายของวัยรุ่นจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขา บางคนมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเร็วกว่าเพื่อนวัยเดียวกัน ทำให้ตนเองเป็นหนุ่มหรือสาวเร็วทำให้รู้สึกกังวล อึดอัด อยาต่อสายตาผู้อื่น ขาดความมั่นใจเมื่อเทียบกับวัยเดียวกันที่เข้าสู่วัยหนุ่มสาวช้า การที่วัยรุ่นทั่วไปมีการเปลี่ยนแปลงร่างกายที่รวดเร็ว ทำให้มีความกังวลเกี่ยวกับร่างกายตนเอง และสนใจตนเองมากขึ้นจึงทำให้วัยรุ่นทำอะไรดูเชื่องช้าเช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว ขณะเดียวกันก็รู้สึกไวต่อสายตาและคำวิจารณ์ของคนอื่น เป็นวัยที่ต้องการมีอะไรเหมือนกลุ่มเพื่อนจึงทำให้วัยรุ่นไม่สบายใจที่ตนเองไม่เหมือนเพื่อน เช่น ไม่สูง มีสิ่ว เสียงแตก มีหน้าอก การที่จะป้องกันปัญหาความกังวลใจ มีปัญหาการปรับตัวเข้าสู่วัยรุ่นคือการทำให้วัยรุ่นเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยได้รับความรู้ความเข้าใจจากการชี้แนะหรืออบรมสั่งสอนจากบิดามารดา (ประภาพิศ สัตยชาติเจตน์ 2539: 32 และปราณี แสดคง 2538: 17)

2) *พัฒนาการทางอารมณ์* อารมณ์เป็นความรู้สึกหรือความสะเทือนใจที่เกิดจากร่างกายถูกสิ่งอื่นมาเร้าความเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของร่างกาย ทั้งภายในและภายนอก กระทั่งกระเทือน แบบแผนอารมณ์ของเด็กวัยรุ่น อเล็กซานเดอร์, โรดรินและกอร์แมน เรียกระยะวัยรุ่นนี้ว่าระยะ "Storm and Stress" ระยะนี้อารมณ์ของวัยรุ่นจะรุนแรงโดยมักแสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผย ตัดสินใจอย่างรวดเร็ว เด็ดขาดและขุ่นใจง่าย อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย มีทั้งอารมณ์ที่สงบเยือกเย็น บางครั้งมีความสุขสนุกสนาน บางครั้งเต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง จึงมักมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้ใหญ่อยู่เสมอ วัยรุ่นไม่ชอบการบังคับ หรือการใช้อำนาจออกคำสั่ง ขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้งในใจ คือ อยากกลับไปเป็นเด็กที่ต้องการบิดามารดาเป็นที่พึ่งพิงอย่างอบอุ่นและอำนวยความสะดวกสบาย ต้องการคำแนะนำและการช่วยเหลือที่ไม่พร่ำเพ้อจนเกินไป (Alexander, Roodin and Gorman, 1980 : 359)

อารมณ์ของวัยรุ่นยังเกิดจากการกระตุ้นฮอร์โมนต่าง ๆ และพัฒนาการของอารมณ์ดั้งเดิมที่อาจเก็บกดและสะสมตั้งแต่วัยเด็ก สิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่กระตุ้นการแสดงอารมณ์ของวัยรุ่นซึ่งวัยรุ่นได้แสดงออกถึงลักษณะอารมณ์ประจำตัวออกมาบ้างแล้ว เช่น อารมณ์เยือกเย็น อารมณ์อ่อนไหว อารมณ์วิตกกังวล (ศรีธรรม ฐานะภูมิ 2535: 79) ซึ่งสอดคล้องกับบรรพบุรุษ บุตรแสนคม (2535 : 178) ที่ได้กล่าวไว้ว่าอารมณ์เกิดจากการที่คนประสบกับสิ่งเร้า จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสรีระของร่างกายขึ้น มีผลให้ประสาทรับความรู้สึกกระตุ้นไปยังสมองทำให้เกิดอารมณ์ สภาพที่ก่อให้เกิดอารมณ์ของบุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการ สิ่งจูงใจ และความปรารถนาของบุคคล ตลอดจนเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของบุคคลด้วยซึ่งการเกิดอารมณ์นั้นอาจเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ (มบุญ คนะวัฒนา 2526: 68)

ก. อารมณ์ต่าง ๆ อาจจะแตกแยกมาจากแรงขับทางกาย ซึ่งแรงขับต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ เพราะเนื้อเยื่อต่าง ๆ ของร่างกายมีความต้องการก่อนเป็นลำดับแรก ขณะนั้นอารมณ์จะยังไม่เกิดขึ้น

ข. อารมณ์มักจะเกิดขึ้นในขณะที่อินทรีย์มีความรู้สึกต่อสถานการณ์ และจะเกิดขบวนการทำงานของสมองด้านการรับรู้และความคิด

ค. การที่แรงขับทางกายเกิดขึ้นและได้รับความพอใจ อาจจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนอย่างอัตโนมัติและคิดเป็นนิสัย อารมณ์จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ไม่มีการตอบสนองแบบเป็นนิสัยและมีการเตรียมพร้อม

นอกจากนี้แล้วบุคคลยังมีความแตกต่างกันในการรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากประสบการณ์ส่วนบุคคลที่ต่างกัน นั่นคือ การที่บุคคลรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นความรู้สึกที่พอใจหรือไม่พอใจ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละคน ดังนั้นการเกิดอารมณ์จึงมีส่วนในการกำหนดการรับรู้ประเภทของอารมณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล (วันวิสาข์ ดำเนินสวัสดิ์ 2544: 5)

ลักษณะทางอารมณ์ของวัยรุ่น

ก) อารมณ์อ่อนไหวง่ายไม่คงที่ วัยรุ่นจะมีความผันแปรและมักหวั่นไหวง่ายไปตามสิ่งล่อซึ่งจะเห็นได้จากการรักง่ายหน่ายเร็วในเรื่องความรักเพื่อน ความรักเพศตรงข้ามทางด้านความโกรธ วัยรุ่นมักโกรธง่าย และบรรเทาโทสะได้เร็ว เช่นกัน (ฉวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม 2527: 86) แต่อารมณ์บางชนิดอาจกลายเป็นอารมณ์ที่ถาวรได้ ถ้ามีอุดมคติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ความรักชาติ ความภาคภูมิใจในวงศ์ตระกูลหรือสถาบันการศึกษา การรักความยุติธรรม บุคคลอื่นที่เข้าใจธรรมชาติของอารมณ์แบบนี้ของวัยรุ่น จึงอาจใช้วัยรุ่นเป็นเครื่องมือกระทำสิ่งผิดที่ตนเองต้องได้ เช่น การชักชวนวัยรุ่นทำการประท้วงสิ่งที่บุคคลนั้นไม่เห็นพ้องด้วย (จตุพร ลิ้มมันจริง 2544: 89)

ข) อารมณ์รุนแรง ทำให้วัยรุ่นชอบทำอะไรบ้าบิ่น เสี่ยงภัย ไม่กลัวอันตราย บางครั้งทำแบบไม่คิดหน้าคิดหลัง แล้วจะมารู้สึกผิดในภายหลังเสมอ (พรพิมล เจียมนาครินทร์ 2539: 53) นอกจากนี้การได้รับการกระทบกระเทือนใจแม้เพียงเล็กน้อยก็อาจแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงได้ เช่น เมื่อบังคับหรือถูกตำหนิก็อาจจะหนีออกจากบ้านหรือผิดหวังจากความรักก็อาจฆ่าตัวตายได้ ในกรณีที่เป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้นเป็นคนชอบเก็บตัว คนที่ไม่ได้รับความเข้าใจ ผู้ที่มีความคับแค้นขาดผู้ระบาย ความในใจด้วยก็มักแสดงพฤติกรรมโต้ตอบความผิดหวังในลักษณะที่รุนแรงทั้งนี้เขาได้ผนวกความ คับแค้นใจเค็มของเขากับความผิดหวังเสียใจที่ได้รับอีกไว้ด้วยกัน (อุษา เจริญไว 2538: 169)

ค) อารมณ์ค้าง มักจะเกิดกับวัยรุ่นที่ผิดหวัง และได้ลดความรุนแรงลง แต่ก็ ยังติดอยู่ในใจเป็นเวลานาน เช่น ผิดหวังในเรื่องความรัก ก็มักแสดงอารมณ์ที่เศร้าหมอง ห่อเหี่ยว และอาจ รุนแรงถึงขั้นฆ่าตัวตายได้เช่นกัน (สมร ทองดี 2543 : 147) ซึ่งสอดคล้องกับ ประณต เต่าฉิม (กัลยาณี แคนยุกต์ 2527: 15) ที่ได้กล่าวไว้ว่า อารมณ์ค้างของวัยรุ่นมักแสดงในรูปของความเกียจคร้านอย่างแรง ขาดความสนใจในบุคคลเมื่อเกิดอารมณ์ค้างนี้ ซึ่งมักแสดงออกมาเป็นความกระด้าง หยาบคาย นุดบึ้ง อารมณ์ค้างถ้ามีมาก ๆ มักนำไปสู่การฆ่าตัวตาย จึงมักพบมากในเด็กวัยรุ่นที่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว และพบบ่อยในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพราะว่าผู้หญิงมักเจ้าคิดเจ้าแค้นมากกว่า

ง) ขาดการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ เมื่อวัยรุ่นมีอารมณ์จะแสดงออก อย่างเปิดเผย เช่น การถกเถียง กระแทกกระทั้น เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม การควบคุมอารมณ์ นี้ขึ้นอยู่กับ อายุด้วย กล่าวคือ ถ้าหากมีอายุมากการควบคุมอารมณ์ก็ยิ่งทำได้มากขึ้น (ปรียา เกตุทัต 2538 : 193) สอดคล้องกับพวงเพ็ญ เจียมปัญญาวิช (2522: 21) ที่ได้กล่าวไว้ว่า เด็กวัยรุ่นจะขาดการควบคุมอารมณ์ เมื่อเขามีความรู้สึกเช่น ไรก็แสดงออกทันที แต่จะเริ่มควบคุมได้บ้างในช่วงท้าย ๆ เนื่องจากไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

ประเภทอารมณ์ของวัยรุ่น

เนื่องจากอารมณ์ต่าง ๆ มีทั้งประ โยชน์และโทษต่อบุคคลทั้งสิ้น และอารมณ์ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่คงที่แน่นอน ยากแก่การติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ดังนั้น จึงสมควรจะได้ศึกษาและรู้จักอารมณ์ต่าง ๆ ของวัยรุ่นบ้างพอสมควร ดังที่ สุชา จันท์ธอม และ สุรางค์ จันท์ธอม (2520: 57) ได้แบ่งประเภทอารมณ์ของวัยรุ่น และรายละเอียดของอารมณ์ต่าง ๆ ของวัยรุ่น ที่ควรทราบ ไว้ดังนี้

ประเภทของอารมณ์ของวัยรุ่น มีดังนี้

- ก) ประเภทก้าวร้าวรุนแรง เช่น อารมณ์โกรธ อิจฉา เกลียชัง
- ข) ประเภทเก็บกดเอาไว้ เช่น ความกลัว ความวิตกกังวล ความเศร้าใจ กระทบกระอ่วนใจ เสียใจหดหู่ ขยะแขยง เป็นต้น
- ค) อารมณ์สนุก เช่น ความรัก ชอบ ความสบาย พอใจ ตื่นเต้น

รายละเอียดของอารมณ์ต่าง ๆ ของวัยรุ่นที่ควรทราบดังนี้

ก) ความกลัว เป็นอารมณ์ที่มีอยู่ในทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย โดยจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้สึกกว่าตนเองไม่ได้รับความปลอดภัย ความกลัวของวัยรุ่นนั้นส่วนใหญ่มักเป็นความกลัวเกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เช่น เด็กชายบางคนกลัวที่จะต้องพูดจากับผู้หญิงตามลำพัง หรืออาจเป็นความกลัวที่คิดว่าจะไม่ได้รับการยกย่องจากสังคม โดยจะทำให้เด็กคอยระมัดระวังพฤติกรรมของตัวจนบางทีไม่เป็นตัวของตัวเอง ความกลัวอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญของวัยรุ่นคือเกี่ยวข้องกับรูปร่าง ลักษณะ และความไม่สมประกอบต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดความกลัวแล้วยังทำให้เกิดอารมณ์หงุดหงิดอีกด้วย

ข) ความกังวลใจ เป็นผลมาจากความกลัว โดยกลัวเรื่องต่าง ๆ นานา แล้วเก็บเอาเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้นมาเป็นความกังวลใจเกิดจากการนึกคิดและทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตน่าจะเป็นไปในทางที่ไม่ดี ซึ่งบางทีสิ่งนั้นอาจจะเกิดขึ้นหรือบางทีอาจจะไม่เกิดขึ้นก็ได้ เช่น เกี่ยวกับการสอบ เขามัวกังวลว่าจะทำข้อสอบไม่ได้ ทำให้ไม่สบายใจ บางทีถึงกับไม่เป็นอันหลับอันนอนจนกว่าจะได้ทำการสอบผ่านพ้นไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีความกังวลใจเกี่ยวกับเรื่องบุคคลภายในบ้าน เรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม และกังวลใจเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของตนเอง เป็นต้น

ค) ความโกรธ เป็นการแสดงออกของอารมณ์ประเภทก้าวร้าว รุนแรง ประเภทเดียวกับความอิจฉาริษยาและความเกลียดชัง โดยจะแสดงออกให้เห็นหลายอย่างทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นต้นว่า มือสั่น เท้าสั่น หน้าตาแดงกล้า หายใจถี่ หุนหันพลันแล่น ขาดความยับยั้งคิด อาจจะแสดงออกหลายแบบ เช่น ทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บ หรืออาจทำร้ายตนเอง ทำลายข้าวของที่อยู่ใกล้มือ บางทีร้องไห้กระทืบเท้า ส่งเสียงดัง หรือบางทีแสดงออกทางอ้อม โดยเก็บตัวอยู่เงียบ ๆ คนเดียว และไม่ยอมพูดจากับใคร นอกจากนี้ความโกรธส่วนใหญ่มักเกิดจากการได้รับการขัดขวาง ทำให้ไม่ได้รับความสำเร็จสมประสงค์ ความรุนแรงของความโกรธนั้นขึ้นอยู่กับความคับข้องใจที่เกิดขึ้น ถ้าได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรง หรือสิ่งที่ปรารถนานั้นมีความหมายต่อตัวเขามาก อารมณ์โกรธก็จะรุนแรงมากและมีระยะเวลาตามไปด้วย

ง) ความรัก ความรักเป็นอารมณ์ประเภทหนึ่งเกิดขึ้นกับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ในวัยรุ่นมีความรักประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

(ก) ความรักตนเอง ได้แก่ ความรักและดูแลเอาใจใส่สภาพความเป็นไปของร่างกายตนเอง เช่น ทรวดทรง ความสวยงามของใบหน้า และเลือกเครื่องแต่งกาย เป็นต้น

(ข) ความรักเพื่อน ปกติวัยรุ่นจะให้ความรัก ความสนิทสนมกับเพื่อนเพศเดียวกันจำนวนมาก ๆ โดยตั้งเป็นแก๊งในพวกที่มีลักษณะ นิสัยใจคอ และรสนิยมเดียวกับตน และในที่สุดก็จะหาเพื่อนสนิทกลุ่มมาอยู่ใกล้ชิดกัน ไปไหนไปด้วยกัน พยายามไปกินไปนอนด้วยกัน เพื่อให้เกิดความสนิทสนมมากยิ่งขึ้น และเอาไว้ปรึกษาหารือในปัญหาต่าง ๆ ของตน

(ค) ความรักที่คนเทิดทูนบูชาเป็นพิเศษ ตามปกติเด็กวัยรุ่นมักจะรักคนที่มีความเก่งความสามารถพิเศษในทางใดทางหนึ่ง และเทิดทูนบูชาอยากเอาแบบอย่างโดยยึดถือเป็นแนวทางที่จะปรับปรุงบุคลิกภาพของตนในอนาคต

(ง) ความรักในเพศตรงข้าม ในวัยรุ่นปัญหาเรื่องเพศตรงข้ามมักเข้าไปแทรกแซงอยู่ในจิตใจเสมอ ซึ่งก่อให้เกิดความรักแบบวัยรุ่นขึ้น ซึ่งปรารถนาที่จะรัก ขกย่องบูชา และเป็นเทีที่กล่าวขวัญในทางที่ดีของบรรดาเพื่อนเพศตรงข้าม ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พยายามทำให้ตนเป็นจุดเด่น และความรักของวัยรุ่นต่อเพื่อนต่างเพศเป็นไปอย่างรุนแรง และหลงใหลใฝ่ฝันอย่างหุ้มเท ซึ่งอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อชีวิตและอนาคตของวัยรุ่นได้มาก เช่น ในเด็กชายมีความคิดรุนแรง ถ้าพลาดหวังจากหญิงที่ตนรักมักแสดงอารมณ์รุนแรงของอารมณ์ออกมา ในเด็กหญิงการปล่อยตัวปล่อยใจง่าย ๆ มักนำผลเสียมาให้โดยอาจทำให้คิดสั้นหรือเก็บเอาไปคิดทำให้มีผลเสียทางการเรียนอย่างมาก

จ) ความอิจฉาริษยา มักเกิดขึ้นเมื่อคนไม่สามารถเอาชนะคู่แข่งด้วยวิธีอื่น หรือถูกแย่งชิงเอาความรักไป หรือพบว่ามีคนเอาสิ่งที่เขาคิดว่าเป็นสมบัติพิเศษที่ควรหวงแหนของเขาไป อารมณ์ริษยานี้อาจแสดงออกมาในรูปของความโกรธอย่างรุนแรง และไม่มีเหตุผลได้ โดยเฉพาะในวัยรุ่น สาเหตุของความอิจฉาริษยานี้มักเกิดกับปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนต่างเพศ เช่น ในเด็กหญิงจะเกิดความอิจฉาริษยาขึ้นทันทีเมื่อพบว่าเพื่อนชายของตนไปคุยกับผู้หญิงอื่น หรือในเด็กชายมักอิจฉาริษยาเพื่อนฝูงของตนเมื่อผู้หญิงที่ตนให้ความสนใจขกย่องบูชากลับไปพูดคุยกับคนอื่นอย่างสนุกสนาน ซึ่งในบางครั้งวัยรุ่นไม่สามารถยับยั้งอารมณ์ที่อาจก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทได้ นอกจากนี้สาเหตุอีกอย่างหนึ่งที่พบในอารมณ์อิจฉาริษยาของวัยรุ่นคือ การแย่งความรัก ความสนใจภายในครอบครัว เช่น พ่อแม่ที่เคยดูแลเอาใจใส่ให้ความรักต่อตัวเขากลับไปให้ความสนใจกับลูกคนอื่นหรือคนที่เพิ่งเกิดใหม่ แล้วหมดความสนใจในตัวเขา ทำให้เกิดการอิจฉาริษยานองได้เหมือนกัน และในบางกรณีที่เขาสนิทสนมกับแม่่มากมักจะเกิดความอิจฉาริษยาพ่อ เมื่อแม่แสดงความรักต่อพ่อออกมาให้เห็น โดยการแสดงอาการไม่สนใจในตัวเขา ซึ่งการอิจฉาริษยาถ้าเกิดขึ้นกับใครแล้วก็หาความสุขไม่ได้ ดังนั้นจึงควรดูแลไม่ให้เกิดอารมณ์เช่นนี้ขึ้นได้ โดยพยายามจัดสภาพต่าง ๆ ของครอบครัวและโรงเรียนให้อยู่ในสภาพสมดุล และทำการฝึกฝนเด็กอยู่เสมอว่าอย่าให้เกิดความอิจฉาริษยานี้ขึ้นได้

ฉ) ความอยากรู้อยากเห็น วัยรุ่นมักเกิดความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าหรือสิ่งที่ได้รับการปกปิดซ่อนเร้น โดยเฉพาะเรื่องราวของเพศตรงข้าม เช่น พยายามแสวงหาความเร้นลับเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ และเรื่องเกี่ยวข้องกับอวัยวะเพศของเพศตรงข้าม

ช) ความสนใจ เด็กวัยรุ่นมีพลังมาก จึงมักจะสนใจการเล่นกีฬา การทำงานเกี่ยวกับเครื่องยนตร์กลไก สนใจเรื่องสุขภาพ เรื่องเพศ การเลือกอาชีพ และเรื่องภายในครอบครัวเป็นต้น

ร่างกายเมื่อมีสิ่งเร้าหรือสิ่งมากระตุ้นจะแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ออกมาตอบโต้ อาจจะเป็นอารมณ์พอใจ เป็นสุข หรืออารมณ์โกรธ รำคาญ เป็นทุกข์ การแสดงอารมณ์ออกมามีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของผู้แสดงอารมณ์กับบุคคลอื่นและมีผลกระทบต่อพฤติกรรมทางสังคม ลักษณะอารมณ์ของวัยรุ่นจะมีลักษณะที่เกิดขึ้นได้ง่าย ไม่คงที่ รุนแรง ขาดการควบคุม หงุดหงิดแปรปรวน เปลี่ยนแปลงจากอารมณ์หนึ่งไปสู่อารมณ์ตรงกันข้ามได้รวดเร็วอย่างไม่มีเหตุผลและขาดการกลั่นกรอง อารมณ์ของวัยรุ่นมีทุกประเภท เช่น รัก เกลียด ถือดี หลงใหล โกรธ อิจฉาริษยา มีทิฐิ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น คือร้น ในขณะที่บางครั้งก็ยอมอะไรง่าย ๆ จึงมีบางคนเรียกวัยรุ่นว่าเป็นวัยแห่งพายุบูแคม (storm and stress) จึงเป็นระยะที่ถูกชักจูงหรืออุบายให้หลงทั้งทางดีและทางชั่วได้ง่าย และอารมณ์ชั่ววูบที่วัยรุ่นตัดสินใจอาจมีผลต่อชีวิตทั้งชีวิตของตัวเองและผู้อื่นได้รวดเร็ว ความเข้มแข็งของอารมณ์วัยรุ่นจะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพดั้งเดิมและตัวเร้าที่ทำให้แสดงอารมณ์ สาเหตุของสภาพอารมณ์วัยรุ่นที่รุนแรงและรวดเร็วคือ

การเปลี่ยนแปลงทางกายและฮอร์โมน วัยรุ่นจะกังวลและกลัวต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มีอิสระและรับผิดชอบเป็นความรู้สึกที่อยากเป็นและไม่อยากเป็นเหตุให้อารมณ์ไม่สงบ อีกทั้งกังวลเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา สักส่วนและกังวลในความแตกต่างของตนเองที่ไม่เหมือนเพื่อน นอกจากนั้นการทำงานของต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ที่ผลิตฮอร์โมนออกมาก็มีผลกระทบต่ออารมณ์ได้

ก) สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของวัยรุ่นจะมีผลกระทบต่ออารมณ์

ข) สภาพเศรษฐกิจครอบครัว ขีดจำกัดของครอบครัวแต่ละครอบครัวแตกต่างกัน ทำให้ครอบครัวสนองตอบสมาชิกครอบครัวไม่เหมือนกัน วัยรุ่นอาจรู้สึกโกรธ อึดอัดหรือเก็บกดที่ตนเองมีไม่เหมือนเพื่อนหรือดีกว่าเพื่อน ไม่สามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับเพื่อน

ค) การอบรมเลี้ยงดู ครอบครัวแต่ละครอบครัวจะมีวิธีการเลี้ยงดู อบรมหรือปฏิบัติต่อบุตรแตกต่างกันไปตามความคิด ความเชื่อและความรู้ที่ตนมี บางครอบครัวอาจไม่สามารถสนองความต้องการของวัยรุ่นได้อย่างเหมาะสม ขาดการส่งเสริมพัฒนาการที่ดี ทำให้สัมพันธ์ภายในครอบครัวมีปัญหา เช่น เมื่อเกิดขัดแย้งใช้อำนาจบังคับ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็น ไม่ให้อิสระขาดทักษะการสื่อสาร เหล่านี้จะสร้างปัญหาให้กับวัยรุ่นได้

ง) การศึกษา วัยรุ่นบางคนอาจมีปัญหาด้านการเรียนที่ขาดความมุ่งมั่นใส่ใจ จนทำให้การเรียนตกต่ำหรือล้มเหลว ทำให้ตนเองรู้สึกด้อยกว่าเพื่อน บวกกับมีค่านิยมที่ยอมรับว่า การศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตทั้งการสร้าง ความมั่นคงในอาชีพและสังคมก็จะทำให้วัยรุ่นกังวล และเครียด

จ) เพื่อน วัยรุ่นเป็นวัยที่เริ่มแยกตัวจากพ่อแม่ ชอบอิสระและให้ความสำคัญกับเพื่อน จึงมีการคบเพื่อนปรับตัวเข้ากับกลุ่มร่วมวัยเดียวกัน และเป็นระยะที่สนใจเพื่อนเพศตรงกันข้าม การสร้างสัมพันธภาพ การวางตัวจึงเป็นเรื่องที่สร้างความกังวลให้วัยรุ่น

ฉ) การเลือกอาชีพ ด้วยข้อจำกัดของอาชีพ ระบบการศึกษา สติปัญญา ฐานะทางเศรษฐกิจ ค่านิยมบวกกัน ยังไม่สามารถทราบความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ทำให้วัยรุ่นเกิดความอึดอัดในการจะเลือกประกอบอาชีพหรือเลือกศึกษาต่อเพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพ

ช) สภาพสังคม สภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นยุคไร้พรมแดน เกิดการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวและสังคม พ่อแม่ต้องออกทำงานนอกบ้าน มีเวลาดูแลใกล้ชิดลูกน้อยลง ครอบครัวมีขนาดเล็กลง สื่อโฆษณาแพร่กระจายถึงผู้รับอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ จึงทำให้วัยรุ่นปรับตัวตามไม่ทันเพราะความอ่อนโลกและค้อยประสบการณ์ ดังที่มากาเร็ต มีด (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2545: 377) ศึกษาพบว่าวัยรุ่นที่อยู่ในสังคมง่าย ๆ เทียบกับวัยรุ่นที่อยู่ในสังคมซับซ้อนเมืองใหญ่จะมีปัญหายุ่งยากและสับสนน้อยกว่ากลุ่มอยู่ในเมืองใหญ่

จากที่กล่าวมา วัยรุ่นส่วนใหญ่จึงมีลักษณะแปรปรวนและสับสน (storm and stress) มีอารมณ์ทุกข์มากกว่าอารมณ์สุข แต่ความตึงเครียดของอารมณ์ในวัยรุ่นไม่ได้เป็นตัวบ่งชี้ความคิดปกติเสมอไป แม้จะมีพัฒนาการทางอารมณ์เป็นไปตามปกติ ก็ยังคงมีความตึงเครียดทางอารมณ์ และแสดงพฤติกรรมแปลก ๆ ได้ เช่น ส่งเสียงดังอย่างไม่มีเหตุผล เป่าปาก กัดเล็บ แต่ก็มียุวกวบางกลุ่มสามารถผ่านวัยรุ่นได้ด้วยความราบรื่นได้เพราะมีบิดามารดาที่เข้าใจและส่งเสริมพัฒนาให้บุตรได้รู้จักตนเองอย่างเหมาะสมตามวัย

ปัจจัยที่มีผลต่ออารมณ์ของวัยรุ่น

กำทร จ่างทอง (2541: 47) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่ออารมณ์ของวัยรุ่น ดังนี้

ก) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เนื่องจากวัยรุ่นเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งรูปร่างสัดส่วน และสรีระภายใน ทำให้เกิดความขัดแย้ง มีความวิตกกังวลว่าตนจะมีลักษณะผิดปกติจากคนทั่วไปซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ได้ง่าย

ข) การบรรณมิติภาวะทางเพศและเกิดความตึงเครียดทางเพศ ทำให้เกิดความหงุดหงิดสับสนมีทั้งความอายและความต้องการระบายความรู้สึกทางเพศควบคู่กัน

ค) การปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมใหม่ เด็กวัยนี้มีภาระการรับผิดชอบสูงขึ้น ทั้งการเรียน การงาน และสังคม เริ่มต้องการเป็นอิสระจากการพึ่งพาพ่อแม่ แต่ยังไม่มีความสามารถเพียงพอ จึงทำให้เกิดความวิตกกังวลใจหากทำตามที่ต้องการไม่ได้

ง) การเรียนระดับชั้นสูงขึ้นยิ่งยากขึ้น และการรับรู้ว่าการศึกษามีความสำคัญต่อความสำเร็จในชีวิตและสังคม หากล้มเหลวจะรู้สึกกังวล และมีความเครียดทางอารมณ์มากยิ่งขึ้น

จ) การปรับตัวทางสังคมต่อเพื่อนต่างประเทศ วัยรุ่นมักรู้สึกยุ่งยากใจในการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างประเทศ

ฉ) การมีขีดจำกัดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นอุปสรรคที่ขัดขวางความปรารถนา ทำให้รู้สึกมีปมด้อย อาจมีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ จนเกิดการกระทำที่รุนแรงได้

ช) การมีปัญหาทางครอบครัว เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ได้ง่ายยากอันเนื่องมาจากพ่อแม่หย่าร้างกันก็ดี การปกครองโดยเคร่งครัดเกินไปก็ดี และสภาพปัญหาในหมู่ในหมู่พี่น้องไม่กลมเกลียวกันก็ดี ล้วนเป็นเหตุปัจจุบันและส่งผลไปถึงอนาคตด้วย

ศรีธรรม ธนะภูมิ (2535: 79) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่ออารมณ์ของวัยรุ่นมีหลายประการซึ่งอาจทำให้พัฒนาการทางอารมณ์เป็นไปด้วยดี หรืออาจทำให้วัยรุ่นมีปัญหากังวลและสับสนได้ มีดังนี้

ก) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย การวางตัวเป็นชายหนุ่ม หญิงสาวในสังคมซึ่งยังมีความไม่แน่ใจและลังเลสงสัย

ข) การเปลี่ยนวัยจากเด็กไปเป็นผู้ใหญ่ ต้องรับผิดชอบมากขึ้น ต้องตัดสินใจในเรื่องบทบาทของตนและความประพฤติ มีการสร้างอุดมการณ์ ซึ่งล้วนเป็นภาระที่ต้องเรียนรู้ มีความต้องการเป็นตัวเองแต่ก็ยังต้องการเป็นเด็กในบางขณะ

ค) การศึกษาเพื่อเตรียมตัวประกอบอาชีพ ยังไม่แน่ใจในความถนัด ความสนใจและความต้องการของตน การแข่งขันด้านการศึกษาระหว่างตนเองกับบุคคลในครอบครัวในปัจจุบันมีส่วนทำให้เด็กกังวลมากขึ้น

ง) การเลือกอาชีพ วัยรุ่นไม่แน่ใจว่าตนต้องการทำงานอะไร การเลือกอาชีพเป็นตัวกำหนดชีวิตในอนาคต จึงก่อให้เกิดความหนักใจแก่วัยรุ่น ความขัดแย้งระหว่างตนเองกับบุคคลในครอบครัวในการเลือกอาชีพจะยิ่งเพิ่มความกังวลและสับสนแก่วัยรุ่นมากขึ้น ข้อจำกัดของสติปัญญาฐานะของครอบครัวระบบการศึกษา ค่านิยมของสังคม บุคลิกภาพของตน ล้วนมีส่วนทำให้เกิดความลำบากใจแก่ผู้ที่อยู่ในวัยนี้วัยรุ่นควรมีอุดมการณ์ในเรื่องอาชีพของตนแล้ว

จ) สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ค่านิยม และทัศนคติที่ขัดแย้งกัน การมุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ทำให้วัยรุ่นปรับตัวได้ยาก ค่านิยมในการเที่ยวเตร่ การใช้ยาเสพติด การแต่งกายสมัยนิยม การมีเพื่อนเพศตรงข้าม ล้วนทำให้วัยรุ่นพยายามเลียนแบบกัน แม้ในบางรายจะมีฐานะที่ไม่เอื้ออำนวย จึงทำให้ตกเป็นเหยื่อของผู้หวังประโยชน์จากวัยรุ่น ทำให้หลงเดินไปในทางที่ผิด อันเป็นการทำลายอนาคตของตนเอง

ฉ) สภาพครอบครัวที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวอาจมีขนาดเล็กกลางและสมาชิกในครอบครัวมีความห่างเหินกัน บิดามารดาต้องทำงานมากเพื่อจุนเจือครอบครัวและไม่ค่อยมีเวลาให้เด็กบิดามารดาอาจเหน็ดเหนื่อยหรือเครียดจากงาน ทำให้สามารถรับฟังและให้คำแนะนำแก่บุตรได้ไม่มากนักทำให้เด็กขาดความอบอุ่นและหันไปหาเพื่อนหรือบุคคลอื่นนอกบ้าน แต่ถ้ามีความเข้าใจกันดีก็ไม่มีปัญหา นอกจากนี้ครอบครัวที่ยังเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) มีปู่ ย่า ตา ยาย และญาติผู้ใหญ่อยู่ร่วมกันหรืออยู่บ้านใกล้ชิดกัน ถ้าผู้ใหญ่มีความขัดแย้งกันเองก็อาจทำให้วัยรุ่นลำบากใจและสับสนได้ แต่ถ้ามีการช่วยเหลือกันก็จะนำมาซึ่งความอบอุ่นใจแก่เด็ก ทำให้เขามีที่ปรึกษาและสามารถแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ปู่ย่าตายายอาจมีบทบาทที่สำคัญทดแทนบิดามารดาซึ่งไม่ค่อยมีเวลาได้ บิดามารดาหรือผู้ใหญ่ในครอบครัวควรสนองตอบความต้องการของวัยรุ่นให้เหมาะสม

สมร ทองดี (2543: 149) ได้กล่าวไว้ว่า การเกิดอารมณ์ของวัยรุ่นย่อมเกิดจากปัจจัยที่สำคัญดังต่อไปนี้

ก) สุขภาพทางกาย ร่างกายที่แข็งแรงย่อมส่งผลต่อภาวะจิตใจที่เข้มแข็ง วัยรุ่นที่สุขภาพไม่ดีมีอาการเจ็บป่วยบ่อย ๆ หรือมีความพิการทางกาย เช่น ตาบอด ขาขาด เด็กเหล่านี้จะแสดงอารมณ์ต่าง ๆ ได้ง่าย เช่น โกรธง่าย ฉุนเฉียว เป็นต้น

ข) ความเหนื่อยล้า เด็กที่พักผ่อนไม่เพียงพอ นอนน้อยเกินไป ดิ้นเดินเกินไป หรือรับประทานไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย จะทำให้เกิดทั้งอารมณ์เสียได้ง่าย บันดาลโทสะได้ง่ายกว่าปกติ ดังเช่นนิทานพื้นเมืองของไทยเรื่อง “กลองข้าวน้อยฆ่าแม่” ที่บันดาลโทสะเนื่องจากความเหนื่อยและความหิว เป็นต้น

ค) ช่วงเวลาของวัน ความรู้สึกสดชื่นและความเหนื่อยน้อยของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันตามสภาพของประสบการณ์ที่ได้รับ เช่น เมื่อถึงเวลาอาหารแล้วไม่ได้ทาน ถึงเวลานอนแล้ว ไม่ได้นอนหรือก่อนนอนมีความรู้สึกวิตกกังวลทำให้นอนไม่หลับ เมื่อตื่นนอนก็อาจทำให้รู้สึกอ่อนเพลียและมักจะแสดงอารมณ์เสียได้ง่าย หรือในช่วงเช้าหลังจากได้พักผ่อนเพียงพอจะช่วยทำให้รู้สึกสดชื่น เป็นต้น นอกจากนี้ ลลิตา ภูบัวรุ่ง (อ้างอิงจาก สุชา จันทน์เอม 2536: 64) กล่าวว่าไว้ว่า เด็กแต่ละคนเหนื่อยไม่เหมือนกัน บางคนจะเหนื่อยตอนเช้า บางคนจะเหนื่อยก่อนตอนเที่ยง หรือบางคนจะเหนื่อยตอนเย็นซึ่งเวลานี้เด็กจะบันดาลโทสะได้ง่าย หากมีสิ่งใดมาขัดใจ

ง) ระดับสติปัญญา จากการศึกษาเกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสมอง และสติปัญญาระดับต่ำพบว่า เด็กกลุ่มนี้จะไม่สามารถควบคุม อารมณ์ได้ ส่วนเด็กที่มีปัญญาสูง เฉลียวฉลาดมักจะเป็นเด็กที่มีจินตนาการลึกซึ้ง และเด็กพวกนี้พวกนี้จะสามารถควบคุมอารมณ์ได้ ดีกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ ฉวีวรรณ สุขพันธ์ โศธาราม (2527: 68) ที่ได้กล่าวไว้ว่า เด็กที่ไม่ฉลาดเป็นพวก ที่ห้วนไหวต่อสิ่งที่เร้าได้ง่าย มักควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ส่วนเด็กฉลาดจะมีจินตนาการลึกซึ้ง และกลัว สิ่งที่เป็นอันตรายมากกว่าเด็กที่ไม่ค่อยฉลาดวัยรุ่นที่มีระดับสติปัญญาคือจะเป็นพวกที่ปกครองให้ปฏิบัติ ตามโอวาทได้ยาก เพราะต้องการได้รับการตัดสินใจด้วยตนเอง

จ) ลำดับการเกิด จากการศึกษาของนักจิตวิทยาพบว่า ลูกคนแรกมักจะถูก เลี้ยงดูแบบตามใจลูกคนแรกจึงมักมีอารมณ์อ่อนไหวมากกว่าลูกคนหลัง ๆ และมักแสดงอารมณ์รุนแรง ส่วนลูกคนเล็กมักจะแสดงออกทางอารมณ์เพื่อเรียกร้องความสนใจ

ฉ) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว บิดามารดาที่เอาใจใส่มากเกินไป หรือ เด็กที่ถูกบิดามารดาทอดทิ้ง จะมีผลต่อการแสดงออกทางอารมณ์ของเด็ก เช่น เป็นคนเจ้าอารมณ์ หรือมีอารมณ์รุนแรง ก้าวร้าวทั้งทางกายและวาจาหรือบิดามารดาทั้งที่ตั้งความหวังไว้สูง และฝึกหัด เด็กในลักษณะที่ทำให้สมบูรณ์แบบทุกอย่างเด็กพวกนี้มักจะมีอารมณ์เครียด ไม่ยืดหยุ่น เป็นต้น ทำให้ และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงมีส่วนในการสร้างอารมณ์ให้แก่เด็กเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าว ของ สติธ วงศ์สวรรค์ (2525: 172) ได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีความอบอุ่น มีเสถียรภาพ มีความสมบูรณ์พร้อม มีความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ย่อมจะมีสุขภาพจิตดี อารมณ์ปกติ และ มั่นคง

ช) สิ่งแวดล้อมทางสังคม เมื่อเด็กอยู่ในครอบครัว วิธีการอบรมเลี้ยงดู ที่เหมาะสม มีการฝึกระเบียบวินัย มีความรักใคร่ปรองดองกันระหว่างพี่น้อง ให้อิสระตามสมควร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้เด็กเป็นคนมีอารมณ์มั่นคง นอกจากนี้สภาพแวดล้อมทาง โรงเรียน ก็มีผลพัฒนาการแสดงออกทางอารมณ์ของเด็กเช่นเดียวกัน เช่น ทำที่ที่เป็นมิตร การแสดงความเข้าใจ การเอาใจใส่ การส่งเสริมที่เหมาะสมจะช่วยให้นักเรียนวัยรุ่นเกิดความรู้สึกเป็นสุขและพอใจ และ จะมีอารมณ์ที่เบิกบานแจ่มใส แต่ถ้าเป็นการแสดงออกที่ตรงกันข้ามคือ ได้รับความไม่ยุติธรรม ความมีอคติของครูอาจารย์ จะทำให้เกิดความชิงชัง โกรธแค้นได้หรือการล้อเลียนจากเพื่อน หรือ ถูกรังแกจากเด็กรุ่นพี่ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดอารมณ์ โกรธแค้นได้เช่นกันสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่สำคัญต่อการเกิดอารมณ์ของนักเรียนวัยรุ่นอีกประการหนึ่งคือ สื่อมวลชนทั้งหลายซึ่งได้แก่วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือต่าง ๆ ทั้งวารสาร นิตยสาร ก็มีสวนกระตุ้นให้เยาวชนได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาอารมณ์ ของคนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับฉวีวรรณ สุข โศธาราม (2527: 68) ที่ได้กล่าวไว้ว่าสื่อมวลชน ที่เสนอข่าวเน้นทางด้านใด จะมีผลสะท้อนให้เห็นการแสดงออกของวัยรุ่น เช่น ภาพยนตร์ที่แสดงออก ถึงความกล้าของตัวละคร มีผลต่ออากัปกริยาการวางตัวของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน

ซ) การศึกษา การตัดสินใจเลือกแผนการเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตลอดจนระเบียบวินัยและข้อบังคับของโรงเรียน ล้วนมีอิทธิพลต่ออารมณ์ของนักเรียนวัยรุ่นมาก เช่น เมื่อมีผลการเรียนต่ำข้อมทำให้วัยรุ่นมีอารมณ์วิตกกังวลได้ เป็นต้น สำหรับนักเรียนวัยรุ่นตอนปลายนั้นจะต้องมีการเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ ในช่วงวัยนี้จึงอาจทำให้วัยรุ่นเกิดความกังวลใจและไม่สบายใจในอนาคตของตน

ฅ) การสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ความต้องการที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัยรุ่นก็คือการได้รับการยอมรับจากเพื่อนทั้งจากเพศเดียวกันและเพศตรงข้ามด้วย ถ้าหากเขารู้สึกว่าคนไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นได้ ก็จะเกิดความรู้สึกกลุ้มเหงา ท้อแท้และสูญเสียความเชื่อมั่นตนเองไป

ฉ) สถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว เมื่อวัยรุ่นอยู่ในกลุ่มเพื่อนก็มักจะนึกเปรียบเทียบสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวของตนต่ำต้อย ก็อาจทำให้เขาเกิดอารมณ์อิจฉาริษยา หรืออารมณ์เศร้าหมองได้เช่นกัน

โดยธรรมชาติวัยรุ่นขาดโอกาสที่จะเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติของวัยตนเอง บิดามารดาจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจลักษณะอารมณ์ของวัยรุ่นเพื่อที่จะได้ปฏิบัติต่อวัยรุ่นได้เหมาะสม ช่วยกระตุ้นให้วัยรุ่นพัฒนาอารมณ์ไปสู่ความมีวุฒิภาวะ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีทักษะทางสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2545: 336-337 ประภาพศ สัตยชาติเจดน์ 2539: 33-39 และปราณี แสดคง 2538: 18)

3) พัฒนาการทางสังคม ทฤษฎีสังคมจิตของอิริคสัน (Psychosocial Theory of Personality) เชื่อว่าพัฒนาการเป็นกระบวนการที่แสดงถึงวิวัฒนาการของร่างกาย จิตใจและสังคมมนุษย์ และพัฒนาการจะดำเนินต่อเนื่องกันไปอย่างมีแบบแผน โดยแบ่งออกเป็น 8 ขั้น และพัฒนาการของวัยรุ่นอยู่ในขั้นที่ 5 คือ ขั้นพัฒนาการความรู้สึกในความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและผ่านพ้นความรู้สึกสับสนในตนเองไปได้ รับรู้คุณค่าความจริง ดังนั้นช่วงนี้วัยรุ่นจึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะทำให้ตนเป็นผู้ใหญ่และให้สังคมยอมรับ (นวลลออ สุภาพล 2527: 74 – 95)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัยรุ่นถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง เนื่องจากพัฒนาการด้านสังคมของวัยรุ่นนั้นเป็นพัฒนาการด้านที่ค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อน วัยรุ่นปรับตัวมาก มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเจตคติ พฤติกรรมทางสังคมเพื่อให้สามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม วัยนี้เป็นวัยที่เริ่มต้นที่จะทำตนเข้าร่วมกับสังคม แต่บางครั้งผู้ใหญ่ยังไม่ยอมรับ เพราะเห็นว่าเป็นเด็ก ทำให้วัยรุ่นพยายามเกาะกลุ่มกัน ซึ่งการรวมกลุ่มนี้อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมตามกันเพราะความศีกะนอง มีการเอาอย่างกัน หรือทำตามแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตกหรือบางครั้งเอาอย่างผู้ใหญ่ที่พฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์ในด้านต่าง (สุชา จันทน์เอม 2536: 162) ดังต่อไปนี้

(1) ความสัมพันธ์กับครอบครัว

วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องไม่พึ่งพาครอบครัวเท่ากับวัยเด็ก ซึ่งบางครั้งถ้าคนในครอบครัวมายุ่งยากมากเกินไปมักจะเกิดความรำคาญ วัยรุ่นอยากจะจัดการเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง วัยนี้ต้องการเอาชนะบิดามารดา มักจะรู้สึกว่าคุณพ่อคุณแม่เป็นโลกที่ไม่ค่อยยอมรับว่าวัยรุ่นพร้อมที่จะเป็นอิสระแล้ว วัยรุ่นต้องการเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง โดยเฉพาะอิสระจากบิดามารดาและครอบครัว แต่จากความรู้สึกที่วัยรุ่นมีครอบครัวแบบนั้นในส่วนลึกแล้ว วัยรุ่นก็จะเกิดความละอายที่รู้สึกเช่นนั้น ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้เขาเกิดความขัดแย้งในใจตลอดเวลา (พัฒนา สุจริตวงศ์ 2544: 80)

(2) ความสัมพันธ์กับเพื่อน

ลักษณะที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งของเด็กวัยรุ่น คือ การมีพฤติกรรมทางสังคมมากขึ้นและกว้างขึ้นกว่าในวัยเด็กอันเป็นช่วงที่เด็กค่อนข้างจะใกล้ชิดกับครอบครัวมากกว่า เด็กในวัยรุ่นจะเริ่มแยกตัวเป็นอิสระจากครอบครัวและให้ความสำคัญกับเพื่อนมากขึ้นมีการคบเพื่อนเป็นหมู่คณะ เป็นเพื่อนสนิท หรือเพื่อนกลุ่ม ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความต้องการเรียนรู้และมีบทบาทในสังคมและความต้องการการยอมรับจากเพื่อน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและสังคม (อัจฉรา ภูระธีระ 2546: 23-24)

(3) ความสัมพันธ์กับโรงเรียน

โรงเรียนมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นอย่างยิ่ง เพราะวัยรุ่นจะต้องออกจากครอบครัวมาเข้าสังคมใหม่ซึ่งมีคนอื่นที่ไม่ใช่บิดามารดาพี่น้อง ทำให้ต้องประสบกับความยุ่งยากต่อการปรับตัวให้เข้ากับครู เพื่อน ตลอดจนระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียน ซึ่งครูมีอิทธิพลต่อชีวิตวัยรุ่นมาก วัยรุ่นบางคนอาจยึดถือเอาบุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูเป็นแบบฉบับ ส่วนใหญ่จะเชื่อและเกรงใจครู บางคราวอาจมากกว่าเชื่อฟังบิดามารดาและวัยรุ่นไม่ชอบการควบคุมแบบเข้มงวด ยอมรับไม่ได้กับการลงโทษที่ทำให้อับอาย วัยรุ่นต้องการให้ครูปฏิบัติต่อตนอย่างผู้ใหญ่คนหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการความช่วยเหลือ การอธิบายหรือการปฏิบัติต่อตนเองอย่างเป็นเหตุเป็นผล รวมทั้งมีความยุติธรรม ส่วนเรื่องระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียนก็มีส่วนทำให้วัยรุ่นเกิดความเครียดได้ เพราะมีความรู้สึกถูกจำกัดอิสรภาพ ถูกบังคับควบคุม ทำให้อยากลองทำความผิด อยากฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า โรงเรียนเป็นที่ที่วัยรุ่นตอนต้นจะสร้างและพัฒนาทักษะทางสังคม (วิทยานาควัชร 2543: 413 และพัฒนา สุจริตวงศ์ 2544: 75)

(4) ความสัมพันธ์กับสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนับว่ามีอิทธิพลต่อวัยรุ่นเพราะวัยรุ่นต้องอยู่ในสังคมจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนของสังคม ปัจจุบันค่านิยมได้เปลี่ยนไปซึ่งเกิดจากวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามา การที่วัยรุ่นปฏิบัติตามค่านิยมใหม่ก็จะขัดกับความ

ต้องการของบิดามารดาทำให้วัยรุ่นเกิดความรู้สึกสับสน ลังเลใจว่าจะยึดถืออะไรเป็นหลัก เนื่องจากวัฒนธรรมไทยนั้นเด็กจะต้องเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่ปัจจุบันจะให้ความสำคัญในเรื่องนี้ลดลง จึงเกิดความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นกับผู้ใหญ่ขึ้น รวมทั้งสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือความคิดของวัยรุ่นด้วย (วิทยา นาควัชระ 2543: 412-414)

การที่วัยรุ่นสามารถสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี ถือว่ามีพัฒนาการทางสังคมที่ดี พัฒนาการทางสังคมนี้เริ่มจากในวัยเด็ก เมื่อเขาารู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มรักและต้องการเขา เขาจะรู้สึกอบอุ่นและมีความสุข

ลักษณะการปฏิบัติตัวทางสังคมของวัยรุ่น ที่เห็นได้ชัดเจนคือการคบเพื่อน ทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศ มีความสุขและสบายใจในการกิน นอน ทำงาน เรียน เกี่ยวกับเพื่อนร่วมวัย ชอบไปเป็นหมู่คณะ แต่งกายตามสมัยนิยมเพื่อจะได้ไม่แตกต่างจากเพื่อน การนับถือวีรบุรุษของวัยรุ่น เช่น คลั่งคารา พยายามเลียนแบบการแต่งกาย ทรงผม เมื่อเข้าสังคมก็จะปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับมารยาทในสังคม เช่น การรับประทานอาหาร การพูดจา ตลอดจนการแสดงความเคารพ (ประภาพิศ สัตยชาติเจตน์ 2539: 20)

ในระยะวัยรุ่นตอนต้น เด็กจะยังคงคบเพื่อน คลุกคลีสนิทสนมอยู่ในกลุ่มเพศเดียวกัน การมีเพื่อนสนิทหรือเพื่อนคู่หูในวัยนี้เป็นลักษณะสำคัญและจำเป็นเพราะจะทำให้วัยรุ่นได้เรียนรู้บทบาทและกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งเป็นรากฐานของมนุษยสัมพันธ์ที่จะรู้จักผูกพันใกล้ชิดกับเพื่อนต่อไปได้ และทำให้สร้างสัมพันธ์คบกันอย่างดีต่อไปจนเป็นผู้ใหญ่ แต่วัยรุ่นช่วงนี้ยังมีลักษณะของความเป็นเด็กอยู่ ดังจะเห็นได้จาก การเอาแต่ใจตนเองบ้าง ยึดความคิดและเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง แต่งจะค่อย ๆ พัฒนามาเป็นการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราได้เพิ่มขึ้น ลดการเอาแต่ใจของตนเองลง มีความรู้สึกเห็นใจ และช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น และทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นลักษณะที่จะนำไปสู่การบรรลุภาวะทางอารมณ์ได้ เด็กเริ่มลดความเอาใจใส่กับบุคคลต่างวัยไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ระยะเวลาจึงเริ่มต้นชีวิตกลุ่มที่แท้จริง (Gang age)

การเปลี่ยนแปลงทางกายอย่างรวดเร็วและมากมาย เป็นแรงกระตุ้นให้เด็กรวมกลุ่ม ร่วมทุกข์ร่วมสุข แก้อใจและเข้าใจปัญหาของกันและกันได้ดี การมีเพื่อนและการเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน เป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาทางจิตใจ วัยรุ่นจะเลือกคบเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายตน ดังนั้นพื้นฐานเบื้องต้นจึงสำคัญมากที่จะนำเด็ก ไปสู่ทิศทางใด การคบเพื่อนทำให้เด็กห่างจากพ่อแม่ มีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระ พึ่งตนเองได้มากขึ้น และทำให้ได้เรียนรู้บทบาทการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับเพศของตน เรียนรู้บทบาทในสังคมทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม มีความภาคภูมิใจ ความมั่นคงและนับถือตนเองได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าวัยรุ่นที่แยกตัวไม่มีเพื่อนสนิท เข้ากับใครไม่ได้จะทำให้กลายเป็นคนมีปัญหา ขาดทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ มีอารมณ์เศร้า เป็นปมด้อย มองตนเองในแง่ลบตลอดเวลา ทำให้เป็นสาเหตุนำไปสู่การมีโอกาสเป็นโรคจิต โรคประสาท หรือ

คิดยาเสพติด หรือเข้ากลุ่มเด็กเกรที่มาจากชกุงและยอมรับตนได้ง่าย เนื่องจากจิตใจวัยรุ่นละเอียดอ่อน เปรียบบางกับการมีเพื่อนและไม่มีเพื่อน ดังนั้นการรู้จักคบเพื่อนที่ดี และชกุงไปในทางที่ดี จึงเป็น พฤติกรรมที่สำคัญของวัยรุ่น

สัมพันธ์ภาพกับเพื่อนร่วมวัยถึงความเข้มสูงสุดประมาณระยะตอนกลาง ของวัยรุ่น นอกจากการรวมกลุ่มแล้ววัยรุ่นยังต้องการสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในกลุ่มอย่าง ผู้ใหญ่อีกด้วย เพราะคิดว่าตนเริ่มเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าสามารถเข้ากับเพื่อนร่วมกลุ่มได้ดีเขาจะมี ความรู้สึกว่า บิดามารดาและผู้ใหญ่คนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขามีความสำคัญน้อยกว่าเพื่อน และ ระยะวัยรุ่นเป็นระยะที่คนมีความรู้สึกต้องการผูกพันกับเพื่อนมากกว่าวัยอื่น

ถึงแม้ว่าวัยรุ่นต้องการเป็นตัวของตัวเองและเอนเอียงไปทางเพื่อน มากกว่าก็ตาม วัยรุ่นก็ยังคงต้องการพึ่งบิดามารดาอยู่ โดยเฉพาะวัยรุ่นตอนต้นจึงเป็นวัยที่บิดามารดา ควรจะควบคุมดูแลมากกว่าวัยรุ่นตอนปลาย เพื่อให้เขาสามารถปรับตัวและควบคุมตนเองและ ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องต่อไป เด็กวัยนี้จะมีความคิดเห็นกว้างขวางขึ้น รับรู้และรู้จักความเป็นไปของชีวิต มากขึ้น ทำให้เกิดการขัดแย้งกับบิดามารดาได้บ่อย แต่ถ้ามีความผูกพันและได้รับการอบรมเลี้ยงดู ที่ดีตั้งแต่วัยเด็กเรื่อยมาจน โต วัยรุ่นจะมีความเคารพรักบิดามารดาเป็นพื้นฐานที่ดีอยู่แล้ว แม้จะมี ความขัดแย้งกันบ้างก็ไม่รุนแรง

จากพัฒนาการที่มากมายและรวดเร็วของวัยรุ่น เขาต้องการที่จะขอสิทธิ ของตนหลายอย่าง ดังนั้นบิดามารดาจะต้องมีความเข้าใจ หนักแน่นและมีเหตุมีผลในการปฏิบัติตน กับบุตรวัยรุ่น สนทนาปรึกษาปัญหาพร้อมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคม ช่วยให้ เขาสามารถปรับตัวเข้ากับสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2545: 337-338 ถ้าควน นำศิริกุล 2541 และปราณี แสคคง 2538: 20-21)

4) *พัฒนาการทางสติปัญญาหรือทางความคิด* พัฒนาการด้านสติปัญญา ในระยะวัยรุ่นตอนต้น จะขึ้นไปอย่างรวดเร็วมากและพัฒนาการจะเจริญถึงขีดสุดเมื่ออายุ 16 ปี แล้วค่อย ๆ ลดลงหลังจากอายุ 19-20 ปี ลักษณะพัฒนาการของวัยรุ่นประกอบด้วย

(1) ความจำดีมาก แต่วัยรุ่นมักไม่ใช้ความจำของตนเองให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากต้องการใช้ความคิดในการแสดงความคิดเห็นทางด้านต่าง ๆ ที่กว้างขวาง โดยเฉพาะในเรื่อง เกี่ยวกับผลประโยชน์ของสังคม ในวัยนี้จะพยายามคิด ตัดสินใจว่าสิ่งใดดีกว่าสิ่งใดที่ควรจะเกิดขึ้น ในสังคม

(2) มีสมาธิดี โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องที่ตนสนใจมากเป็นพิเศษจะมี สมาธิในการศึกษาค้นคว้า และพยายามค้นหาความจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้น โดยไม่ยอมท้อถอยง่าย ๆ

(3) มีความคิดกว้างไกล พยายามแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มพูนความสามารถของตน เริ่มเข้าใจในความสวยงาม ความไพเราะ ความเจริญในด้านนี้จะค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป

(4) ความมีจินตนาการมาก ชอบนั่งคิดฝันคนเดียวเป็นเวลานาน ๆ แล้วแต่ใจของตนจะปรารถนา ซึ่งความนึกฝันดังกล่าวนี้หากมิได้รับการแนะนำให้กระทำถูกทาง หรือเพิกเฉยละเลยแล้วก็จะทำให้เกิดความขลาด ไม่กล้าเผชิญกับอุปสรรคในชีวิต แต่ถ้าได้รับการแนะนำและสนับสนุนให้มีโอกาสได้กระทำกิจกรรมคู่กันแล้ว ก็จะเป็นการส่งเสริมการสร้างบุคลิกภาพให้ดียิ่งขึ้น

(5) ความเชื่อมั่นต่าง ๆ เป็นไปอย่างรุนแรง โดยเมื่อปักใจเชื่ออะไรแล้วมักจะเชื่ออย่างจริงจัง และถ้าไม่ยอมเชื่ออะไรแล้วก็ยากที่จะทำให้เชื่อได้ง่าย ๆ และถ้าวัยรุ่นเชื่อมั่นในสิ่งที่ผิดก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ (สุชา จันทน์เอม 2536: 151 - 152)

พัฒนาการทางสติปัญญาหรือ อีกนัยหนึ่งคือการรู้คิดของบุคคล หมายถึง การขัดเกลาด้านความสามารถในการคิดอ่านต่าง ๆ เช่น การรับรู้ การจำ การคิดแก้ปัญหา เป็นต้น การพัฒนาทางสติปัญญาของแต่ละช่วงวัยจะมีความคาบเกี่ยวกันและพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปในวัยรุ่นเด็กจะมีพัฒนาการทางสมองถึงขีดเต็มที่คงที่ เพียรเจตได้สรุปผลการศึกษาเรื่องพัฒนาการทางความคิดว่า วัยรุ่นจะพัฒนาความคิดถึงระดับสูงสุดของขั้นตอนต่าง ๆ ของความคิดซึ่งนับว่าจัดอยู่ในขั้นการคิดสำคัญที่สุดของมนุษย์ (formal operation) เช่น ใช้ความคิดได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง รูปแบบการคิดจะแตกต่างไปจากวัยเด็กคือสามารถคิดอย่างเป็นระบบและมีระเบียบ สามารถคิดเป็นเหตุเป็นผลซึ่งเป็นลักษณะคิดแบบวิทยาศาสตร์ เข้าใจตามจริงมากขึ้น มีความคิดจินตนาการได้ไกลถึงอนาคต สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้หลายแง่มุมขึ้น (ประภาพิศ สัจชาติเจตน์ 2539: 41) วัยรุ่นเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็นพัฒนาการความคิดเชิงรูปธรรมไปสู่ความคิดเชิงนามธรรมได้ ถึงแม้วัยรุ่นจะมีพัฒนาการทางความคิดถึงขั้นสูงสุด แต่ก็ยังขาดประสบการณ์ คุณภาพ และความชำนาญเมื่อเทียบกับผู้ที่สูงวัยกว่า (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2536: 347)

วัยรุ่นจะมองสิ่งต่าง ๆ ในวงแคบ มีความเพ้อฝันในการแก้ปัญหา ยึดมั่นอุดมการณ์เกินไป เชื่อมมั่นในความคิดและให้ความสำคัญกับความคิดของตนเองมาก และยากที่จะยอมรับว่าคนไม่ถูกต้องหรือแตกต่างจากผู้อื่น ลักษณะดังกล่าว ทำให้วัยรุ่นมีความขัดแย้งกับผู้ใหญ่ได้เสมอ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป วัยรุ่นมีโอกาสดูแลเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูกต้อง การที่วัยรุ่นมีประสบการณ์มากขึ้นจะทำให้ความยึดมั่นค่อยลดลง วัยรุ่นจะมีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น เช่น สามารถเขียนบทโคลง กลอน นวนิยาย ความสามารถทางด้านดนตรี กีฬาตลอดจนงานสร้างสรรค์ด้านศิลปะ (ลำควน นำศิริกุล 2541) วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการสร้างเจตนาคติอันดีงาม ต้องการเป็นอิสระ ชอบทหาปัญหา วิพากษ์วิจารณ์ เด็กที่มีสติปัญญาสูงจะมีความคิดสร้างสรรค์ มีความมั่นคง

ทางอารมณ์ รู้จักคิดวางแผนการในอนาคต แก้ไขปัญหาชีวิตและเหตุการณ์ประจำวันได้ (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2536: 347) ถ้าวัยรุ่นมีความคิดทางลบมีปัญหา มีปมด้อย ซึ่งเกิดจากการเลี้ยงดู เด็กอาจจะคิดทำในสิ่งที่อันตราย โลก โฟน จะเป็นอันตรายต่อตัววัยรุ่นและบุคคลอื่นได้

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว พัฒนาการทางความคิดที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ วัยรุ่นจะเริ่มสนใจว่าตนเองมีความสามารถ มีความชอบและถนัดในด้านใดซึ่งจะเป็นแนวทางในการเลือกศึกษาและเลือกอาชีพต่อไป จากความนิยมชมชอบนับถือบุคคลใดมีความสำคัญมากในการมีอิทธิพลจูงใจให้วัยรุ่นเลือกเป็นแบบอย่างดั่งนั้น บิดามารดาหรือผู้ที่ใกล้ชิด ศรัทธา เชื่อถือ โดยมีความรักความมั่นใจเป็นพื้นฐานแล้ว จะทำให้วัยรุ่นเบี่ยงเบนหันไปหาเครื่องประโลมใจ เช่น ดิคาเสพติด มีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศก่อนวัยอันควร บางคนอาจมีระยะเวลาสั้น ๆ ที่รู้สึกเหมือนกันว่าตนเองห่างจากคนอื่น ๆ เหมือนอยู่คนเดียวในโลก บางครั้งดูเหมือนกับว่าจะไม่สามารถควบคุมความคิดของตนเองได้ ความคิดเช่นนี้เกิดขึ้นชั่วครั้งชั่วคราว และความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ จะเกิดขึ้น ในวัยรุ่นได้เสมอ และจะเกี่ยวข้องกับลักษณะการเมือง ปรัชญา ศาสนาตลอดจนวัฒนธรรม ดังนั้นวัยรุ่นที่ปรับตัวได้ดีจะไม่หมกมุ่นอยู่กับความคิดของตนเองจนเกินไป แต่จะใช้เวลาไว้กับการเรียน กีฬา งานอดิเรก กิจกรรมที่สร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกที่จะอยากทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (ลำควน นำศิริกุล 2541)

5) พัฒนาการทางด้านจริยธรรมหรือศีลธรรมจรรยา เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม (2529: 56) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า หมายถึง "ลักษณะและพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้ความสนับสนุนและต้องการให้เกิดมีในตัวบุคคลในสังคมของตน เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นต้น" ซึ่งองค์ประกอบของจริยธรรมประกอบด้วย

- (1) การรู้ว่าอะไรคืออะไรชั่ว
- (2) การใช้ความรู้เป็นหลักในการเลือกกระทำพฤติกรรมใดๆ
- (3) ความพอใจพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ
- (4) การกระทำในสิ่งที่สังคมยอมรับ

จริยธรรมของบุคคลเกิดจากการอยู่ร่วมกันในสังคม มีการถ่ายทอดกฎเกณฑ์ สังคมมาเป็นของตน และเกิดมีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี โดยการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเช่นบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นการถ่ายทอดกันมาเป็นเวลายาวนานและต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อว่า จริยธรรมของบุคคลจะมีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ (ประภาพิศ สัจจชาติเจตน์ 2539: 42)

ความเข้าใจและรู้ปฏิบัติในเรื่องความดี ความชั่ว เป็นเครื่องหมายที่บ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ วัยรุ่นเป็นวัยที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ กำลังสร้างค่านิยมเรื่องศีลธรรมจรรยาหรือ จริยธรรมเฉพาะตนและของสังคม ดังนั้นพัฒนาการด้านจริยธรรม ตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

ของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้แบ่งพัฒนาการเป็น 3 ระดับใหญ่ ๆ คือ (ประภาพิศ สัญชาติเจดน์ 2539 : 42-43 และศรีเรือน แก้วกังวาล 2545: 353-354)

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (อายุประมาณ 4-10 ปี) บุคคลจะยึดถือตนเอง
ทำในสิ่งที่เห็นประโยชน์กับตนเอง

ระดับที่ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์ (วัยรุ่น-วัยผู้ใหญ่) บุคคลจะยึดระเบียบกฎเกณฑ์
ของกลุ่มของสังคม ทำให้สังคมมีความสุข

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (วัยผู้ใหญ่) บุคคลจะยึดถือส่วนรวมและ
สากลเป็นหลัก ไม่เสียดสีผู้อื่นพึงมี เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

ส่วนการแบ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ โคลเบอร์กได้แบ่ง
ออกเป็น 6 ขั้นดังนี้ (ประภาพิศ สัญชาติเจดน์ 2539: 42-43)

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหนีการลงโทษ บุคคลจะตัดสินใจทำสิ่งใดก็ตามเพื่อมิให้ตน
ต้องถูกทำโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นแสวงหารางวัล บุคคลจะเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำประโยชน์
หรือความพึงพอใจมาให้ตนเองเท่านั้น

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามกลุ่ม บุคคลจะทำตามกลุ่มหรือพวกพ้องของตน หรือ
ทำตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มของพวกตนกำหนดขึ้น จัดเป็นผู้มีจริยธรรมในขั้นปานกลาง

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามกฎศาสนา บุคคลยึดถือและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของระเบียบ
ประเพณีและข้อกำหนดของสังคม

ขั้นที่ 5 ขั้นเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก บุคคลสามารถควบคุมตนเองได้
เลือกกระทำในสิ่งที่ไม่ขัดในสิทธิของผู้อื่น เคารพในสิทธิของผู้อื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า
ประโยชน์ส่วนตน

ขั้นที่ 6 ขั้นอุดมคติสากล บุคคลที่มีน้ำใจเผื่อแผ่ไปถึงบุคคลอื่น ๆ ต้องการให้
ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ต้องการให้ทุกคนได้รับความเป็นธรรมเสมอกัน และยังใช้หลัก
สากลมาเป็นหลักในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ด้วย

เพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2529: 64) กล่าวว่า ผลการศึกษาพัฒนาการทาง
จริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์กในหลายประเทศ ที่ต่างวัฒนธรรมกัน โดยสรุปแล้วพบว่าเป็นไป
ตามขั้นตอนที่ โคลเบอร์ก ได้อธิบายไว้คือ

จริยธรรม ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (ขั้นที่ 1 และ 2) จะพบมากในเด็กเล็ก

จริยธรรม ระดับตามกฎเกณฑ์ (ขั้นที่ 3 และ 4) จะพบมากในวัยรุ่นจนถึง
วัยผู้ใหญ่ตอนต้น

จริยธรรม ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (ขั้นที่ 5 และ 6) จะพบมากในผู้ใหญ่

จริยธรรมเป็นความรู้ที่ฝึกหัดชอบชั่วดี ตามกฎเกณฑ์และมาตรฐานของ ความประพฤติในสังคม พัฒนาการด้านจริยธรรมของอายุระหว่าง 10-16 ปีนั้น เป็นขั้นที่ยอมรับ กฎเกณฑ์และปฏิบัติตามหน้าที่ โดยขั้นต้องการได้รับการยอมรับ (“Good-Child” Orientation) จะทำ ตามที่สังคมคาดหวัง โดยบุคคลจะพัฒนาขึ้นกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง และสังคมจะตัดสินว่า การกระทำนั้นถูกหรือผิด ซึ่งค่านิยมทางจริยธรรมของวัยรุ่นจะ ไม่อยู่คงที่ แต่จะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลง ตามขอบเขตสังคมของวัยรุ่น นอกจากนี้วัยรุ่นยังมีการเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ มากขึ้น และ บุคคลเหล่านี้เป็นเจ้าของค่านิยม ที่แตกต่างกันกับสิ่งที่วัยรุ่น ได้เรียนรู้จากค่านิยมทางจริยธรรมของ ครอบครัวด้วย และอิทธิพลที่นำมาซึ่งความรู้จักฝึกหัดชอบชั่วดีมาจากรากฐานในครอบครัว หากครอบครัว ไม่ได้ปลูกฝังเรื่องนี้ไว้อย่างเข้มแข็งมั่นคงดีพอ วัยรุ่นบางคนก็อาจได้รับอิทธิพลทางจริยธรรมมา จากเพื่อน สื่อหรือสิ่งอื่น ๆ ที่พบเห็นในสังคม (พัฒนา สุจริตวงศ์ 2544: 75)

ดังรายละเอียดที่กล่าวมา พัฒนาการด้านจริยธรรมของวัยรุ่นจึงน่าจะมีจริยธรรม อยู่ในระดับตามกฎเกณฑ์ขั้นที่ 3 คือ ทำตามกลุ่ม ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่ชอบทำตาม เพื่อนพ้องอยู่แล้ว จึงยอมรับค่านิยมและกฎเกณฑ์ของกลุ่มมากที่สุด

1.3 ความต้องการและความสนใจของวัยรุ่น

ความต้องการ หมายถึง ความรู้สึกลอยอยากได้ ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักดัน แรงจูงใจและ ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พยายามให้บรรลุถึงความมุ่งหมาย ความต้องการ (สุชา จันทน์อม 2536: 155)

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2538: 103-104) ให้ความหมายของความต้องการว่า หมายถึง ภาวะที่ขาดแคลนของบุคคลในสิ่งที่จำเป็น ซึ่งความต้องการทั่วไปมี 9 ประการ ได้แก่

- 1) เสาะแสวงหาเพื่อน
- 2) ต้องการคุ้มครองคนอื่น
- 3) หาความรู้ความเข้าใจใหม่ ๆ
- 4) หนีภัยอันตรายทั้งปวง
- 5) เป็นตัวของตัวเอง
- 6) อยากสบายใจ เป็นสุข
- 7) ให้คนอื่นช่วยเหลือเมื่อตนเองเดือดร้อน
- 8) พักผ่อนนอนหลับ
- 9) ความเป็นส่วนตัว

และในวัยรุ่นมีความต้องการ 5 ประการคือ

- 1) ความเป็นอิสระ
- 2) ความอยากเด่นอยากดัง
- 3) การได้มีเงินใช้สอย

- 4) เรื่องเพศ
- 5) มีแนวปรัชญาชีวิตส่วนตัว

ความต้องการ มีความสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดการกระทำและแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งเมื่อชีวิตมีความต้องการและได้รับการตอบสนอง ชีวิตก็จะดำเนินไปอย่างราบรื่นแต่ถ้าหากความต้องการไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดความเครียด วิตกกังวล และไม่มีความสุข ความต้องการมีหลายประการ ทั้งความต้องการขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ต้องการเหมือนกันและความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ความต้องการของวัยรุ่นขึ้นอยู่กับค่านิยมที่บุคคลยึดถือหรือปฏิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมของสังคมที่ตนเองดำรงอยู่ ค่านิยมของกลุ่มเพื่อนและจากการได้รับการอบรมเลี้ยงดู สั่งสอนจากครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น (ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครศิริธีรกุล 2544: 17)

ความต้องการของวัยรุ่น เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2540: 21) กล่าวว่า ความต้องการ (Needs) คือความไม่พอเพียง ความต้องการจะเกิดขึ้นเมื่อเกิดการไม่สมดุลย์ทางด้านร่างกายหรือจิตใจ อับราฮัม มาสโลว์ นักจิตวิทยาชาวอเมริกันเชื่อว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากแรงจูงใจของตนเองและทุกคนล้วนแต่มีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น ซึ่งความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้นตอนจากขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน (Maslow's Hierarchy of Needs) มนุษย์ต้องได้รับความพึงพอใจจากขั้นต่ำสุดเสียก่อน จึงจะผ่านไปสู่ระดับที่สูงขึ้น ความต้องการแต่ละขั้นมีดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางสรีรวิทยา (Physiology Needs) เป็นความต้องการที่มาก่อนความต้องการอย่างอื่น ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ หรือปัจจัยที่สนองความต้องการพื้นฐานเพื่อความอยู่รอด

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ ความต้องการการคุ้มครอง ปกป้อง ให้ความอบอุ่น ปราศจากภัยอันตราย เป็นความปลอดภัยด้านร่างกายและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Social or Love or Belonging Needs) ได้แก่ ความอยากมีสัมพันธ์ทางจิตใจกับผู้อื่น คืออยากมีคนที่รักตนและคนที่ตนรัก

ขั้นที่ 4 ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) ได้แก่ ความอยากมีเกียรติยศ ชื่อเสียง รู้สึกว่าตนเองมีค่า ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองจะรู้สึกต่ำต้อยไร้ค่า

ขั้นที่ 5 ความต้องการความเข้าใจและรู้จักตนเอง (Self- Actualization Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองตามสภาพความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะมีความสามารถ ความสนใจ ฯลฯ รู้จักจุดแข็งจุดอ่อนของตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นพื้นฐานในการดำรงอาชีพ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

จากขั้นตอนนี้กล่าว มาสโลว์กล่าวว่า การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงนี้เป็นความต้องการขั้นสูงสุด แต่ต้องผ่านทั้ง 4 ขั้น อย่างพึงพอใจและมีประสิทธิภาพมาก่อน จึงจะเป็นคนที่เข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (ประภาพิศ สัตยชาติเจตน 2539: 50-53 และอาภาพร สุสันหกนก 2544: 14-15)

นอกจากนี้มาสโลว์มีแนวคิดที่มนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดี มีความรับผิดชอบในชีวิตปรารถนาที่จะรู้จักตนเองและความสามารถเฉพาะตน เพื่อใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มศักยภาพ หากมนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อความเจริญของเขาแล้ว จะช่วยพัฒนาไปสู่ความมั่งคั่ง มีความเจริญของบุคลิกภาพ และความพร้อมทางวุฒิภาวะอย่างเต็มที่ (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2536: 100)

ด้วยเหตุที่วัยรุ่นยังเป็นบุคคลที่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น เพราะยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ทุกอย่าง จึงจำเป็นต้องมีผู้ที่คอยดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นบุคคลที่ทำให้กำเนิดเขาขึ้นมา ซึ่งควรรู้ถึงความต้องการของลูกและพยายามตอบสนองด้วยความเต็มใจ และด้วยความสำนึกว่าการเป็นบิดามารดาไม่ได้เป็นหน้าที่ของผู้ชำนาญการพิเศษ แต่เป็นหน้าที่ของบิดามารดาทุกคน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2542) สิ่งที่วัยรุ่นต้องการได้แก่

- 1) ต้องการความรัก เป็นความรักที่ไม่มีเงื่อนไข ต้องการความอบอุ่นและกำลังใจ ตลอดจนการแสดงออกซึ่งความรักความอบอุ่นให้บุตรได้รับรู้
- 2) ต้องการความเข้าใจ ในความต้องการทางจิตใจของบุตร บิดามารดาควรเป็นบุคคลที่ทำให้บุตรมีความกล้าที่จะเข้าใกล้ พูดคุยปรึกษาหารือได้ทุกเรื่อง
- 3) ต้องการเวลา บิดามารดาควรมีเวลาให้กับบุตร โดยการได้อยู่ร่วมกันหรือมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อช่วยความสัมพันธ์ในครอบครัวให้ดียิ่งขึ้นและช่วยลดปัญหาช่องว่างระหว่างบิดามารดากับบุตร
- 4) ต้องการการให้เกียรติ เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดงเป็นตัวของเขาเอง
- 5) อารมณ์ ความถนัด มีความชอบและไม่ชอบแตกต่างไปจากบิดามารดา ดังนั้น บิดามารดาควรจะเรียนรู้ที่จะให้เกียรติยอมรับในความเป็นตัวตนของบุตร
- 6) ต้องการแบบอย่างชีวิตที่ดี บิดามารดาต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร เช่น ไม่ยุ่งเกี่ยวอบายมุข ไม่ทะเลาะกันให้ลูกเห็น การพูดตลอดจนกิริยามารยาท สุภาพเรียบร้อย มีเหตุผล มีระเบียบวินัย จัดบ้านและสิ่งแวดล้อมให้สะอาดเรียบร้อย มีบรรยากาศที่ร่มรื่น เอื้ออำนวย
- 7) ต้องการการชี้ผิดชี้ถูกอย่างมีเหตุผล บิดามารดาไม่ควรใช้วิธีออกคำสั่ง ควรใช้วิธีการอธิบายเหตุผล สอนให้บุตรรู้ผิดชอบด้วยเหตุผล ให้รู้จักคิดไตร่ตรองว่าจะไรดีไม่ดี ซึ่งจะเป็นการปูพื้นฐานในการที่จะวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจเองได้ในโอกาสต่อไป

8) ต้องการผู้ปกป้องคุ้มภัย เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่รู้สึกสับสนในสถานะของตัวเอง ยังไม่มีวุฒิภาวะเทียบเท่าผู้ใหญ่ บางครั้งจะรู้สึกหวาดกลัว ขาดความเชื่อมั่น บิดามารดาจึงควรทำหน้าที่เป็นผู้ที่พร้อมจะให้ความรัก ความเอาใจใส่ ช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้ความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยแก่เขา เพื่อจะได้มีความเข้มแข็งเชื่อมั่นและพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิต

วสพร นิชรินทร์ (2536: 17) กล่าวถึง สิ่งที่คุณต้องการจากบิดา มีดังนี้

1) ความรักอย่างมั่นคง หนักแน่น ปกป้อง คุ้มครอง ให้ความอบอุ่นใจ บิดาควรพูด หรือแสดงออกให้คุณเห็นอย่างชัดเจน

2) บิดามีเวลาให้แก่บุตร เช่น การสอนการบ้าน ขับรถไปส่งโรงเรียน

3) บิดามีความคิดเห็นตรงกับบุตร

4) บิดาทำตนเป็นตัวอย่าง ตั้งกฎระเบียบที่เหมาะสม

5) บิดาเป็นผู้ให้ความมั่นคงในชีวิต

6) บิดาเป็นผู้ให้ความภูมิใจในชีวิต

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2545: 306-361) กล่าวถึงความต้องการของวัยรุ่นว่าแต่ละวัย มีความต้องการเด่น ๆ ประจำวัย เช่น วัยเด็กตอนต้นและตอนกลางต้องการเล่นสนุก วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง ต้องการความสำเร็จ เป็นต้น ดังนั้นความต้องการของวัยรุ่นอาจสรุปได้ดังนี้

1) ต้องการความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งของใคร

2) ต้องการมีตำแหน่งและความสนับสนุนจากผู้ใหญ่และเพื่อน

3) ต้องการแสวงหาประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ เพื่อความจรรเจริญ ชอบทดลอง รวมทั้งทำในสิ่งที่ท้าทายและตื่นเต้น

4) ต้องการรวมพวกพ้อง เพราะจะทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ ได้รับการยอมรับ

5) ต้องการความรู้สึกอบอุ่นมั่นคง และปลอดภัย เพราะเด็กวัยนี้อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย สับสนและลังเล

6) ต้องการความถูกต้อง ความยุติธรรม ตามทัศนคติของตน วัยรุ่นถือว่าความยุติธรรม เป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นผู้ใหญ่ จึงให้ความสำคัญอย่างจริงจัง ต่อความถูกต้องยุติธรรมตามทัศนคติของตน

7) ต้องการความงดงามทางร่างกาย ทั้งชายและหญิงต้องการให้คนอื่นชื่นชมเกี่ยวกับรูปลักษณ์ของตน เป็นที่ยอมรับของสังคมและดึงดูดความสนใจจากเพศตรงข้าม จึงเอาใจใส่ในการดูแล สุขภาพ การแต่งกาย เพื่อเสริมความภูมิใจและความมั่นใจ

8) ต้องการประพฤตินิยมตามบทบาททางเพศของตน วัยรุ่นชายจะพยายามประพฤติตนให้ดูแข็งแรงบึกบึน สมเป็นชายชาติตรี ส่วนวัยรุ่นหญิงจะพยายามประพฤติตนให้ดูงดงามสมเป็นสุภาพสตรี ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นมากขึ้น

9) ต้องการเลือกอาชีพ วิทยุนี้โตพอจะมองเห็นความสำคัญของอาชีพ ซึ่งจะนำมาซึ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม แต่การเลือกอาชีพก็นำมาซึ่งความรู้สึกว่าอุ่นใจไม่น้อย อาจมาจากสาเหตุยังไม่เข้าใจตนเองดีพอ เกี่ยวกับความชอบ ความถนัด ความสนใจ และระดับสติปัญญา ซึ่งจะต้องอาศัยการชี้แนะจากบิดามารดาและครู

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540: 360-361) และบิกเนอร์ (Bigner, 1998: 140-141) กล่าวถึงความต้องการของวัยรุ่นไว้ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ต้องการความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องอยู่ใต้คำสั่ง ขอบังคับของผู้อื่น เพราะวัยรุ่นเชื่อว่าลักษณะที่เป็นเครื่องหมายของความเป็นผู้ใหญ่ คือ ความเป็นอิสระจากผู้มีอำนาจเหนือตน

2) ต้องการมีตำแหน่ง (Status) รวมทั้งต้องการการสนับสนุน (Approval) และการยอมรับทั้งจากผู้ใหญ่และเพื่อน

3) ต้องการแสวงหาประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ ไม่ชอบความจำเจซ้ำซาก ชอบทดลอง ยิ่งถูกห้ามยิ่งอยากลอง ชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อดูว่าผลที่ตามมาจะเป็นอย่างไร

4) ความต้องการรวมพวกพ้อง มีการรวมกลุ่ม เป็นความต้องการค่อนข้างสูงเพราะการรวมพวกพ้องเป็นวิถีทางให้วัยรุ่นได้รับความตอบสนองความต้องการหลายประการ เช่น ความรู้สึกอบอุ่นใจ การได้รับการยกย่อง ความรู้สึกว่ามีผู้ที่เข้าใจตน ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับตน

5) ความต้องการความเข้าใจ ความช่วยเหลือเพื่อให้มีความรู้สึกมั่นคง อบอุ่นใจและปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพราะวัยรุ่นมีอารมณ์หวั่นไหวง่าย เปลี่ยนแปลงง่ายสับสนและลังเลง่าย

6) ต้องการความถูกต้อง ความยุติธรรม วิทยุนี้ถือว่าความยุติธรรมเป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นผู้ใหญ่ และอยากทำอะไรหลายอย่างเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมทั้งในแง่ส่วนบุคคลและสังคม

7) ความต้องการความงดงามทางร่างกาย เพราะคิดว่าความงามทางกายเป็นแรงจูงใจให้เข้ากลุ่มได้ง่าย เป็นที่ยอมรับของสังคม และดึงดูดเพศตรงข้าม ฉะนั้นจึงให้ความเอาใจใส่ต่อการออกกำลังกาย ลักษณะอาหารที่รับประทาน ทรงผม เสื้อผ้า เครื่องประดับ ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของความภูมิใจและมั่นใจตัวเองของวัยรุ่น

8) ต้องการประพฤติเหมาะสมตามบทบาททางเพศของตน

9) ต้องการที่จะเข้าใจความสำคัญของครอบครัวและปัจจัยต่าง ๆ ที่จะนำความสุขมาสู่ครอบครัว

10) ต้องการปรับปรุงความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นของตน ตลอดจนสามารถอ่านและฟังได้อย่างเข้าใจ

11) ต้องการความรัก ความอบอุ่นจากบิดามารดา

12) ต้องการให้ผู้ใหญ่สนใจ และเห็นความสำคัญของตน

13) ต้องการแบบอย่างที่ดี ถึงแม้ว่าวัยรุ่นจะชอบความเป็นอิสระ แต่ยังอยากได้คำแนะนำจากผู้ใหญ่ อยากเลียนแบบผู้ใหญ่

วัยรุ่นที่มีความสุขคือ วัยรุ่นที่ได้รับการตอบสนองของเขา การตั้งเป้าหมายความต้องการ ลักษณะของความต้องการ วัยรุ่นควรคำนึงให้อยู่ในขอบเขตที่จะทำให้สำเร็จเพื่อป้องกันความไม่สมปรารถนา เพราะถ้าไม่สมปรารถนาแล้วจะทำให้เกิดความผิดหวังที่ลึกซึ้งและยืนนาน

ความสนใจของวัยรุ่น มีขอบข่ายกว้างขวางสนใจหลาย ๆ อย่าง ยังไม่ลึกซึ้งมาก เพราะวัยรุ่นยังไม่เข้าใจตนเองยังเป็นระยะลองผิดลองถูก ระยะเปลี่ยนแปลงบทบาทของชีวิต ซึ่งความสนใจดังกล่าวยังขึ้นกับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ลักษณะบุคลิกภาพ ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรอบตัว บุคคลที่วัยรุ่นชื่นชม ฯลฯ แต่ความสนใจร่วมของวัยรุ่นส่วนใหญ่ได้แก่ (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2545: 361-362)

1) สนใจการศึกษา สภาพเศรษฐกิจสังคมสมัยปัจจุบันกระตุ้นให้เด็กเข้าใจและเห็นความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวข้องกับอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ความสนใจจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และการสนับสนุนจากครอบครัวซึ่งมีพื้นฐานแตกต่างกัน

2) สนใจช่วยเหลือบุคคลอื่น วัยรุ่นมักสนใจช่วยเหลือผู้อื่นที่เขาเห็นว่าได้รับความลำบากและบางครั้งเคยรู้สึกว่าคุณเองตกอยู่ในฐานะเช่นนั้นและรู้สึกสะท้อนอารมณ์ จึงสามารถเข้าใจอารมณ์แบบเดียวกันของบุคคลอื่นได้ง่าย

3) สนใจกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ ช่วยระบายความแค้นเครียดทางอารมณ์ เด็กวัยรุ่นมักให้ความร่วมมือในกิจกรรมสร้างสรรค์

4) สนใจวัฒนธรรมประเพณี วัยนี้เริ่มสามารถเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีว่ามีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวม การให้ความรู้ความเข้าใจและแนะนำอย่างถูกทางจะช่วยให้วัยรุ่นรักและสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

5) สนใจศาสนา ปรัชญา อุดมคติ วัยรุ่นกำลังแสวงหาหลักในการแก้ความทุกข์ร้อนทางจิตใจและเริ่มการดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่ จึงเล็งเห็นความสำคัญของศาสนา ปรัชญา อุดมคติ แต่จะได้ผลเพียงไรขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม กลุ่ม และผู้ใหญ่ที่วัยรุ่นชื่นชอบ ได้มีอิทธิพลต่อตัวเขาเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไรบ้าง

6) สนใจมีเพื่อนสนิทต่างประเทศ ความสนใจนี้สืบเนื่องมาจากภาวะทางเพศซึ่งเริ่มในวัยแรกเริ่มและต้องการดำเนินชีวิตแบบผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์กับต่างประเทศที่เลยความเป็นเพื่อนแบ่งขั้นตอนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นที่ต้องการตัดเทียบกับผู้อื่นหรือรู้สึกลอยๆ แข่งขัน ไม่ต้องการความเข้าอกเข้าใจมากนัก แบบนี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ยั่งยืน

(2) ขั้นเลือก ระยะนี้จะพิจารณาเลือกเฟ้นและจริงจังขึ้นมาบ้าง

(3) ขั้นแน่ใจ สัมพันธภาพระยะนี้จะแน่นแฟ้นจริงจัง

ความสนใจและความสนิทสนมกับเพื่อนต่างเพศอาจยั่งยืนจนกระทั่งแต่งงานหรือเลิกร้างในระยะที่เป็นผู้ใหญ่ก็ได้

จากความต้องการและความสนใจของวัยรุ่นที่หลากหลายมุมมองที่มีผู้ศึกษาไว้ดังกล่าว ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ช่วยตอบสนอง เพื่อให้วัยรุ่นได้ก้าวเข้าสู่ขั้นตอนของความต้อการขั้นสูงสุดเพื่อค้นพบตัวเองตามความเป็นจริง ซึ่งจะปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ที่ทำหน้าที่สานต่อความต้อการของวัยรุ่นก็คือบิดามารดา ที่จะต้องทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจด้วยความรักและอคทน เพื่อที่จะได้ช่วยส่งเสริมให้เขาได้มีความงอกงามในพัฒนาการด้านต่าง ๆ

2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของบิดามารดา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของ “บทบาท” ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้หลายทัศนะดังนี้

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532:76)

ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึงพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 602) ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง การกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

บทบาทหมายถึงการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในสถานภาพหรือตำแหน่งนั้น เช่น ตำแหน่งพ่อ บทบาทคือเลี้ยงลูก โดยที่บทบาทนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงและมีความแตกต่างกันไป มนุษย์แต่ละคนจะมีหลายบทบาท และการกำหนดบทบาทนี้จะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะบทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบของงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ (สุพัตรา สุภาพ 2528: 30)

อุทัย เลาหวิเชียร (2523: 197) ได้ให้ความหมาย บทบาทหรือหน้าที่ (function) คือ พฤติกรรมอันพึงคาดหวัง (expected behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือสังคมหนึ่ง ๆ หน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าวโดยปกติแล้วเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ กำหนดขึ้น เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม

โสภา ชูพิกุลชัย (2522 : 79) ได้ให้ความหมาย บทบาท หมายถึง การแสดงออก หรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขากระทำ ภายใต้สถานการณ์ ของสังคมอย่างหนึ่ง โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน เช่น บทบาท ของบิดามารดา บุตรหรือสามีภรรยา

โรบิชอน และสก็อต (Robischon and Scott 1967: 64) ให้คำจำกัดความของบทบาทว่า หมายถึง พฤติกรรมที่กระทำตามความคาดหวังของคนส่วนใหญ่ที่ยึดถือไว้เป็นมาตรฐาน โดยที่ ข้อบังคับนั้น ๆ จะกล่าวเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะที่แต่ละคนจะกระทำ

สายพา อังสุภ โชติ (2537 : 8) บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล ตามความคาดหวังของบุคคลแต่ละบุคคล โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่ สถานะของบุคคลในแต่ละสถานการณ์ และเป็นไปตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไป

ฮอยล์ (Hoyle 1969: 36) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ สรุปได้ว่าเป็นแบบแผน พฤติกรรมที่สัมพันธ์ และคล้ายกันของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเดียวกัน บทบาทของบุคคลจะได้รับ การคาดหวังจากบุคคลอื่น และในทางตรงกันข้ามบุคคลก็คาดหวังในบทบาทของคนอื่นเช่นเดียวกัน

สุพัตรา สุภาพ (2538: 310) บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นบิดา บทบาท คือการเลี้ยงดูบุตร

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2542: 164) บทบาท คือ การกระทำหรือพฤติกรรมของ สมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในสถานภาพนั้น ๆ ดังนั้นบทบาทจึงเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมตามตำแหน่ง หรือสถานภาพซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม หรือตามลักษณะของการรับรู้บทบาทเป็นผลรวม ของการแสดงออกตามสิทธิและหน้าที่ นั่นคือ บทบาทเป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่และสิทธิที่บุคคล ครอบครองอยู่

สถิต นิยมญาติ (2524 : 128) บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่สังคมคาดหวัง เอาไว้ บทบาทเป็นสิ่งที่ควบคู่กับสถานภาพ

พิพัฒน์ โกศลวัฒน์ (2531 : 7) บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ผู้อื่นคาดหวังว่า จะต้องแสดงออกให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่การงานที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

เชิดชาติ พุกพูน (2535 : 9) บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งหรือ สถานะของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไป และบทบาทนี้จะเปลี่ยนอยู่เสมอ ตามตำแหน่ง หรือสถานภาพที่เปลี่ยนไป

สุกิจ กลีบแก้ว (อ้างถึงใน พาณี บุตรนิพันธ์ 2540: 5) ให้ความหมายบทบาทที่เป็น จริงว่า หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น

2.2 แนวคิด

อุไรวรรณ คະนิงสุขเกษม กุศล สุนทรธาดา และ ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต (2541: 6) กล่าวว่า การแสดงบทบาทของบุคคล จะดีเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการ คือ

1) ความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาท บทบาทจะกำหนดโดยกลุ่มสังคม คือ เป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติและเป็นไปตามสถานภาพหรือตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

2) การรับรู้บทบาท คือ การที่บุคคลรับรู้หรือคาดหวังว่าตนเองควรเป็นอย่างไร จะรับรู้จะดีแค่ไหนขึ้นกับเป้าหมายของชีวิต ค่านิยมพื้นฐานและประสบการณ์ของบุคคลนั้น โดยที่บทบาทนั้นต้องสอดคล้องกับบทบาทอื่นที่ดำรงอยู่ด้วย

3) การยอมรับบทบาท คือ บทบาทที่บุคคลยอมรับหรือคาดหวัง โดยที่ความเข้าใจของบุคคลและสังคมจะตรงกัน ซึ่งทำให้บุคคลยอมรับได้

4) การปฏิบัติตามบทบาท การปฏิบัติตามบทบาทจะมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นถูกคาดหวัง รับรู้บทบาท และยอมรับบทบาทที่บุคคลและสังคมคาดหวังเพียงใด

กีบสัน และคณะ (Gibson; et al. 1988 : 292) ได้กล่าวถึงบทบาทว่าเป็นส่วนของพฤติกรรมที่คาดหวังอย่างมีเหตุผลตามตำแหน่งหน้าที่ ที่ได้กำหนดไว้ในองค์การ

ฮอลพอร์ต (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533: 13 อ้างอิงจาก Allport 1967: 181-184) กล่าวว่า การแสดงบทบาทของบุคคลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 ประการดังนี้

1) ความคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามบทบาท (Role Expectation) คือ บทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติ กล่าวคือ บทบาทนั้นจะถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมและเป็นไปตามสถานภาพที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

2) อคติโนทัศน์ของบุคคล (Role Conception) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้หรือคาดหวังว่าตนควรมีบทบาทอย่างไร การรับรู้จะดีเพียงไร ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของชีวิต ค่านิยมพื้นฐาน และประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมหรือไม่ก็ตาม

3) การยอมรับบทบาท (Role Acceptance) หมายถึง การยอมรับบทบาทของบุคคลซึ่งเกิดขึ้น ภายหลังจากที่บุคคลได้พิจารณาแล้วว่า บทบาทนั้นมีความสำคัญต่อตนเอง และก่อให้เกิดความขัดแย้งกับแนวความคิดของสังคมน้อยที่สุด

4) การปฏิบัติตามบทบาท (Role Performance) หมายถึง การปฏิบัติตามบทบาทของบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้ง 3 ดังกล่าวคือ การปฏิบัติตามบทบาท จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความเข้าใจ การรับรู้ และการยอมรับนั้นในบทบาทนั้น ๆ

2.3 บทบาทของบิดามารดา

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่นักสังคมวิทยาว่าครอบครัวเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดของสังคม บ้านและครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญอันดับแรก ในการที่จะสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็ก ถ้าภายในบ้านและครอบครัวมีความผาสุก สมาชิกในครอบครัวมีความสามัคคีกลมเกลียว บิดามารดามีความรักห่วงใยในตัวบุตร โดยเอาใจใส่อุปการะเลี้ยงดูและอบรมบ่มนิสัยในทางที่ดีงามและทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตร ย่อมทำให้บุตรเกิดความรักบิดามารดา รู้สึกอบอุ่นมั่นคงและปลอดภัย ได้รับแต่สิ่งดีงามเข้ามาในชีวิต ทำให้วัยรุ่นเจริญเติบโตด้วยดีและมีพัฒนาการในทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้ามครอบครัวที่บิดามารดาไม่มีความสามัคคี เสียดสีและให้อภัยกัน มีการทะเลาะวิวาทกันบ่อยๆ บุตรย่อมรับนิสัยก้าวร้าว พุดจาหยาบคาย ชอบวิวาท หรือบิดามารดาที่เป็นโรคประสาท ภูมิจี้นั้น บุตรก็จะเป็นคนที่ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ ตลอดจนบิดามารดาที่มีปัญหาประพฤติดนไม่เหมาะสม เช่น เล่นการพนัน คีฬาสุรา เลิกร้างกัน เข้มงวดกวดขันมากหรือตามใจมากเกินไป ก็จะทำให้บุตรเสียนิสัย และประพฤติดนได้ง่าย นอกจากนี้ครอบครัวที่ขาดงานมีบุตรมาก บิดามารดาดูแลไม่ทั่วถึง บุตรได้รับความเดือดร้อน ขาดความรักความอบอุ่นมั่นคงทางจิตใจ เมื่อเติบโตขึ้นจะกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติ ซึ่งเป็นผลเสียกระทบต่อตัวเด็ก ครอบครัว และสังคมต่อไป (คณะกรรมการสวัสดิการเด็ก 2514: 12)

เนื่องจากครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคม จึงมีหน้าที่สำคัญคือให้ครอบครัวดำรงอยู่เพื่อสืบสานวงศ์ตระกูล สนองตอบความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกให้มีพัฒนาการอย่างเหมาะสม เป็นแหล่งผลิตหรือหารายได้สำหรับจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตให้กับสมาชิกในครอบครัว

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กจะต้องพัฒนาผ่านกระบวนการ 2 อย่างที่สำคัญ คือ การอบรมเลี้ยงดูและการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่เด็กเพื่อตอบสนองความต้องการด้านกายใจของเด็ก มุ่งให้เด็กมีสุขภาพดี มีอารมณ์แจ่มใส อุปนิสัยดี ใจคอหนักแน่น สติปัญญาเฉลียวฉลาด และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องแนะนำสั่งสอนเพื่อมุ่งให้เด็กมีความประพฤติดี มีระเบียบวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ เป็นต้น ส่วนการขัดเกลาทางสังคมจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตของมนุษย์ โดยมีพ่อแม่จะเป็นผู้ให้ความรู้ สอนทักษะและลักษณะบางประการ ให้เด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถและมีประสิทธิภาพ ในกระบวนการพัฒนาเด็ก บิดามารดาผู้ปกครองจะต้องดูแลเอาใจใส่ให้เด็กได้มีประสบการณ์หลาย ๆ ด้าน เพื่อเด็กจะได้มีพัฒนาการที่ดีในทุก ๆ ด้านด้วย

สามีและหรือบิดาของสมาชิกในครอบครัว ต้องเรียนรู้บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ที่พึงกระทำต่อสมาชิกครอบครัว ทั้งบทบาทที่เป็นสามีและบทบาทที่เป็นบิดา มีวินัยในการดำเนินชีวิต ซื่อสัตย์ ยกย่องในเกียรติสมาชิกครอบครัว ไม่ใช้อารมณ์ คุมหิมน์ ต่อเสียด มีการใช้เหตุผลในการ ดำเนินชีวิต แบ่งเบาภาระการดูแลครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตร เอื้ออาทรและช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา และหาโอกาสสร้างสัมพันธ์ภาพให้สมาชิกในครอบครัว โดยการมีกิจกรรมครอบครัวด้วยกันเป็น ครั้งคราว

ภรรยาและหรือมารดา ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญสำหรับครอบครัวมาก โดยเป็น ผู้ดูแลหลักให้สมาชิกครอบครัว นอกจากงานในครอบครัวแล้ว ยังมีภาระงานนอกครอบครัวในเรื่อง รับผิดชอบหารายได้ หากวุฒิภาวะทางอารมณ์ไม่หนักแน่นแล้วก็เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาความรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อเหนื่อยล้า เช่น การเลี้ยงดูบุตร ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยความละเอียดอ่อน อดทน และต้องทุ่มเท เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อสัมพันธ์ภาพ จักเป็นผู้คุ้มกัน ป้องกันความรุนแรงให้กับบุตรต่อไปข้างหน้า เรียนรู้ในการปรับตัวและการสื่อสาร ที่สร้างสรรค์ทำให้เกิดความเข้าใจ และเอื้ออาทรกัน มีความซื่อสัตย์ ให้เกียรติยกย่องสามีและเครือ ญาติ มีวินัยในเรื่องการใช้จ่ายและอดทน ตลอดจนดูแลปรนนิบัติ เมื่อจำเป็นเพื่อเป็นการสร้างความ เข้มแข็งให้ครอบครัวโดยรวม

ภารกิจของครอบครัวที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดี มีคุณธรรม โดยเริ่มต้นจากการมีสัมมาคารวะ เคารพผู้อาวุโส การฝึกวินัยความรับผิดชอบ เช่น การ ทำกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ การนอน การรับประทานอาหาร การไปโรงเรียน ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องพื้นฐาน ที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมในภายหน้า การเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และศาสนา พร้อมทั้งเข้าร่วมกิจกรรม เป็นการปลูกฝังบุคลิกภาพและนิสัย มารยาทที่งดงาม การเตรียมความพร้อมเรื่อง อนาคต เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ ตลอดจนกระบวนการที่จะส่งเสริมพัฒนาการและเข้าใจปัญหา มีอิสระทางความคิดในขอบเขตที่เหมาะสม การใช้เหตุผลอธิบายด้วยความรักความเข้าใจเป็นพื้นฐาน

การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดี ในครอบครัว ซึ่งจะเอื้อต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร ส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เต็มตามศักยภาพ ซึ่งการพัฒนาคงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทั้งปวง ถ้าสมาชิกในครอบครัวเป็นคนมีคุณภาพ ก็จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของสังคม คือ มีความเข้มแข็งมั่นคง ซึ่งจะเป็ผลดีต่อสังคมและประเทศชาติ ต่อไป

2.3.1 ความหมายและแนวคิดของบทบาทการเป็นบิดามารดา

เพยาร์ ผลภาค (2539: 35) ได้กล่าวถึงบทบาทของบิดามารดาว่า หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกหรือหน้าที่ของบิดาและมารดา ฟังปฏิบัติต่อครอบครัวและบุตร

พงษ์สุภา รัตนมาศมงคล (2533: 16) ได้ให้ความหมายถึงบทบาทการเป็นบิดามารดา ไว้ว่า หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมหรือหน้าที่ที่บิดามารดาพึงกระทำ

รุจา ภูไพบูลย์ (2541: 91-92) กล่าวถึง บทบาทบิดามารดาในระยะครอบครัว มีบุตรวัยรุ่น ไว้ดังนี้

1) ให้โอกาสวัยรุ่นในการรับผิดชอบตนเองและรับผิดชอบงานบางส่วนของ ครอบครัวเพิ่มขึ้น โดยคำนึงถึงความต้องการเป็นอิสระของเด็กวัยรุ่น โดยที่บิดามารดามีได้ละเลย ที่จะเป็นผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาเมื่อจำเป็น

2) บิดามารดาควรมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ เพื่อสามารถป้องกันปัญหาทางเพศในวัยรุ่น ให้คำปรึกษาแก่บุตร มีการสอนเพศศึกษาในครอบครัว เนื่องจากบุตรวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กเข้าสู่ผู้ใหญ่ ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจาก ฮอร์โมนทางเพศ

3) มีการคงไว้ซึ่งการสื่อสารและสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว แม้ว่าจะมีการผ่อนคลายความผูกพัน ปล่อยให้วัยรุ่นมีอิสระมากขึ้น แต่มิได้ละเลยหรือไม่สนใจที่จะแสดงความเอาใจใส่ ความรักบุตรวัยรุ่น มีกิจกรรมในครอบครัวร่วมกันเป็นครั้งคราว เพราะแม้วัยรุ่น จะต้องการอิสระ ต้องการมี โอกาสพึ่งตนเองมากขึ้นแต่ยังมีความผูกพันทางจิตกับครอบครัว และยังคง บิดามารดาเป็นแบบอย่างของตน

4) อบรมบทบาทที่เหมาะสมในสังคม อบรมถ่ายทอดปรัชญาการดำเนินชีวิต และจริยธรรมแก่วัยรุ่น เป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัว เพราะวัยรุ่นจะได้รับการเตรียมเพื่อเป็น ผู้ใหญ่ที่ดีของสังคมในอนาคต แต่บิดามารดาควรเข้าใจและยอมรับว่าบุตรวัยรุ่นอาจปฏิเสธและไม่ยอม ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ตนอบรมสั่งสอนในระยะนี้

วรภรณ์ ตระกูลสถิตย์ (2544: 108-109) กล่าวถึง บทบาทบิดามารดาในการ ส่งเสริมสุขภาพจิตวัยรุ่น ไว้ดังนี้

1) ให้บุตรได้รู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สถิติปัญญา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และช่วยเตรียมพร้อมในการเผชิญความเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว

2) บิดามารดาควรให้ความรัก ความเอาใจใส่วัยรุ่น โดยยอมรับความคิด และความต้องการของบุตรวัยรุ่น

3) เปิดโอกาสให้เลือกคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง ภายใต้การดูแลและเอาใจใส่ของผู้ใหญ่

4) สร้างความเชื่อมั่นในตนเองแก่บุตร เมื่อประสบความสำเร็จบิดามารดาควรแสดงความชื่นชม แสดงการยอมรับ

5) กระตุ้นให้มีอิสระในการค้นหาตนเอง ไม่อยู่ภายใต้การกดดันของผู้อื่น ชี้แนะแนวทางในการพัฒนาตนเอง มีจุดยืนในชีวิตของตน

6) ส่งเสริมให้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม

7) บิดามารดาไม่ควรคาดหวังในตัวบุตรมากเกินไป

8) ส่งเสริมให้บุตรวัยรุ่นมีการยอมรับตนเอง โดยเฉพาะเรื่องความสามารถเฉพาะตัว

9) ดูแลตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น ดูแลให้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ พักผ่อนเพียงพอ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ

10) เปิดโอกาสให้บุตรได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

11) เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร และมีเวลาให้อย่างเหมาะสม

12) แนะนำให้บุตรฝึกการควบคุมอารมณ์ พฤติกรรม การแสดงออกให้เหมาะสม

13) ส่งเสริมให้บุตรรู้จักผ่อนคลายความตึงเครียดที่เหมาะสม เช่น เล่นกีฬา

ดนตรี หางานอดิเรก อ่านหนังสือ ดูภาพยนตร์ ฟังวิทยุ ฯลฯ

การเป็นบิดามารดานั้นมีบทบาทที่สังคมคาดหวังมากมาย และเมื่อพิจารณาในด้านพฤติกรรมแล้วอาจกล่าวถึงบทบาทของบิดามารดาไว้ดังนี้ คือ (สุพัตรา สุภาพ 2528: 66)

1) บทบาทของบิดา บิดาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ควรเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่นหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว เป็นผู้ให้นามสกุลแก่ภริยาและลูก เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองภริยาและลูก เป็นผู้ช่วยงานในบ้านที่ต้องใช้แรงงาน เช่น ซ่อมแซมสิ่งของ ยกดของหนัก ๆ เป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น บิดาควรช่วยภริยาอบรมบุตรให้เป็นคนดี แต่ไม่ใช่ออกในรูปแบบขัดกับแม่บ้าน โดยเฉพาะบุตรชายควรจะมีบิดาเป็นผู้ช่วยสร้างบทบาทของความเป็นชายซึ่งมารดาอาจจะทำหน้าที่นี้ไม่ได้ดีนัก ความเป็นบิดานี้อาจจะออกมาในรูปให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรอย่างเพียงพอ ให้การรักษาและเอาใจใส่เมื่อบุตรเจ็บป่วย ให้ของขวัญหรือของกำนัลแก่บุตรตามวาระโอกาส เช่น วันเกิด สอบไล่ได้ เป็นต้น ควรจะถ่ายรูปบุตรเป็นครั้งคราวเพื่อดูความเจริญเติบโต เป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดีแก่ครอบครัว โดยพาครอบครัวไปเที่ยวนอกบ้านเป็นครั้งคราวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนาน ให้ของขวัญหรือของกำนัลแก่ภริยาและบุตรในบางโอกาส เช่น วันเกิด วันครบรอบแต่งงาน วันเงินเดือนขึ้น เป็นต้น มีอารมณ์ดี ไม่ขุ่นมัว

ไม่ทะเลาะเบาะแว้งทุบตีต่อหน้าบุตร เพราะจะทำให้เด็กจิตใจแตกแยกไม่ปกติและหวาดกลัว ควรตกลงกันลับหลังเด็ก

2) บทบาทของมารดา มารดามีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อสามี โดยใช้สอยให้พอเหมาะพอควร ไม่สร้างหนี้สินให้เป็นภาระแก่สามี รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาให้ ดูแลอบรมบุตรให้มีเหตุผลโดยไม่ใช้อารมณ์ เป็นที่พึ่งของบุตร ไม่เปรียบเทียบบุตรของตนและบุตรของผู้อื่นเป็นไป ในทางที่จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นปมด้อย หรือ กระทบกระเทือนใจ ไม่ทุบตีบุตร โดยไม่มีเหตุผลหรือเกินกว่าเหตุ ถ้าหากบุตรทำความผิดก็ควรจะชมเชย เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่บุตร ในการที่จะทำดีต่อไป ขยันขันแข็งงานในบ้านและงานนอกบ้าน อุปการะดูแลคนในบ้านพอเหมาะพอควร แต่งกายให้เหมาะสมกับฐานะและโอกาส พุดจาอ่อนหวานอยู่เสมอ ตลอดจนพยายามเอาใจใส่สามีและบุตร ให้ความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเอง เสริมสร้างความสุขในครอบครัว สอนให้ลูกมีความกตัญญูต่อบิดามารดา เมื่อลูกทำดีก็ชมเชย เมื่อลูกทำชั่วก็ตักเตือน ให้โอกาสคนในบ้าน ไปเปลี่ยนบรรยากาศนอกบ้าน เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายและจำเจ ไม่ขี้นับจู้จี้ในเรื่องไม่เป็นเรื่อง (สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ 2512: 106-107) บิดาและมารดาต่างก็มีบทบาทที่จะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของบุตร ซึ่งความจำเป็นของบุตรที่จะต้อง มีบิดา มีดังต่อไปนี้

(1) เด็กหญิงชายจะต้องเห็นแบบอย่างผู้ใหญ่ชาย เพื่อจะได้รู้ว่าบทบาทของสามีหรือพ่อมันเป็นอย่างไร

(2) เด็กชายจะได้ทราบว่าเมื่อโตขึ้น เขาจะปฏิบัติตัวอย่างไร ลูกชายจะเคารพนับถือและเอาแบบอย่างพ่อเท่านั้น

(3) เด็กหญิงจะได้รู้จักบทบาทของผู้ชายและหัดปรับตัวให้เข้ากับบทบาทของชาย

(4) พ่ออาจช่วยปลูกลักษณะทั่วไปของชาย ให้แก่ลูกทั้งหญิงและชาย คือ ความเข้มแข็งบึกบึน

(5) พ่อที่สนิทสนมกับลูกชาย มีโอกาสที่จะพูดคุยกันอย่างผู้ชาย ลูกจะไม่กลัวพ่อ ไม่รู้สึกอับอายเมื่อเกิดความสงสัยในเรื่องเพศ หรือเรื่องอื่น ๆ ก็จะได้ปรึกษาหารือพ่อแทนที่จะไปแสวงหาคำตอบจากผู้ที่ไม่ให้คำตอบถูกต้อง หรือทำให้เห็นเรื่องเพศเป็นเรื่องขบขันสกปรกหรือหยาบโลน

(6) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกชายกับพ่อ จะช่วยให้ลูกได้เรียนรู้วิถีผูกมิตรไมตรีกับชายอื่นที่เขาจะต้องคบค้าสมาคมด้วย

(7) ความเข้มแข็งเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำเรื่องต่างๆ จะช่วยให้ลูกเกิดศรัทธาอยากจะเลียนแบบเช่นนั้นบ้าง

แม่ที่ดีจะต้องทำตัวเป็นเพื่อนของลูก มีความรู้รอบตัวดี ปรับปรุงเขาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ใจเย็น แก้ปัญหาได้อย่างสงบ มีอารมณ์ขัน อ่อนโยนและยิ้มแย้มแจ่มใสโดยมีรายละเอียดของสิ่งที่แม่ควรกระทำดังต่อไปนี้

1) คอยดูแลลูกให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้ กิน นอน เล่น เรียน พักผ่อนเป็นเวลา

2) จัดหาอาหารที่มีประโยชน์ให้กิน และช่วยปลูกฝังนิสัยการกินที่ดี

3) สอนให้รักษาส่วนสะอาดต่าง ๆ ของร่างกายให้สะอาดประณีตอยู่เสมอ

4) คอยฝึกฝนกิริยามารยาทที่ดีงาม ตามความนิยมของวัฒนธรรมไทย เช่น มารยาทในการกิน การแสดงความเคารพผู้ใหญ่

5) สอนศีลธรรม โดยทำตัวอย่างที่ดีให้เห็น ช่วยให้เด็กเข้าใจความสำคัญที่ศาสนาถือการดำรงชีวิต ของบุคคล เป็นต้นว่าให้เด็กเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู กตเวที ฯลฯ

6) สอนให้ลูกรู้จักเก็บรักษาสมบัติข้าวของของตนและครอบครัว

7) ต้องการใกล้ชิดและเป็นเพื่อนกับแม่เพื่อเลียนแบบแม่

8) จะได้เรียนรู้ว่าสิ่งใดมีค่าสำหรับผู้หญิงจากแม่ และทะเลาะทะเลาะมาให้ได้เป็นของตน เช่น ชีวิตสมรสที่ผาสุก บ้านที่น่าอยู่ ลูกที่น่ารัก สมบัติของสตรีในการเป็นแม่บ้าน แม่เรือนที่ดี เรื่องเพศ การแต่งกาย กิริยามารยาท

9) ช่วยให้พัฒนาทางอารมณ์ ให้ความรู้ในเรื่องเพศตามวัยของลูกสาวที่จะรับได้ ให้เห็นว่าเป็นเรื่องปกติในชีวิต

พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ ได้กล่าวถึงบทบาทบิดามารดาโดยสรุปไว้ดังนี้ (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ 2536: 66-67)

1) บทบาทในการตอบสนองต่อความต้องการทางด้านร่างกายของบุตร เด็กต้องการอาหารที่มีประโยชน์และเพียงพอกับความเจริญเติบโต ซึ่งเมื่อไหร่ที่เด็กต้องการบิดามารดา ก็ควรจัดหาอาหารที่มีประโยชน์ให้เพียงพอความต้องการของร่างกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรคขาดสารอาหาร เพราะถ้าร่างกายไม่เจริญ สมองและพัฒนาการด้านอื่นก็จะหยุดชะงัก

2) บทบาทในการตอบสนองต่อความต้องการทางด้านจิตใจของบุตร บุตรต้องการความรักความเอาใจใส่ ของบิดามารดาและต้องการ การเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อเป็นการปูพื้นฐานทางสติปัญญา และอารมณ์ของบุตร

3) บทบาทในการตอบสนองต่อความต้องการการเสริมสร้างความเป็นคน มีการเรียนรู้และทำความเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม บิดามารดาควรให้โอกาสเด็ก ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ และสร้างทักษะต่าง ๆ ที่ต้องการพัฒนา เช่น กล้ามเนื้อ อวัยวะเขาวัวปัญญา จะช่วยให้บุตรสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี

เอเวอร์โซลแบ่งบทบาทการเป็นบิดามารดาออกเป็น 5 ด้าน (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533: 24 อ้างอิงจาก Anderson, 1982: 151 citing Eversoll, 1974) ไว้ดังนี้คือ

1) บทบาทการเลี้ยงดู (Nurt Sub-Role Dimension) การเลี้ยงดูบุตรนับได้ว่าเป็นบทบาทที่สำคัญอันหนึ่งของบิดามารดาในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในลักษณะครอบครัว คู่สมรสจำเป็นต้องแยกครอบครัวออกมาอยู่ตามลำพัง การเลี้ยงดูบุตรจึงเป็นไปได้ในลักษณะช่วยเหลือกันระหว่างบิดามารดา และจากสถานะเศรษฐกิจทำให้มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน บทบาทด้านการเลี้ยงดูอย่างเดียวจึงลดลงไป ฉะนั้นบทบาทใหม่ของบิดา คือ ช่วยอบรมเลี้ยงดูบุตรให้มากขึ้น ในอดีตที่ผ่านมาบิดามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรน้อยมาก เพราะได้แบ่งหน้าที่นี้ให้แก่ผู้เป็นมารดาไป แต่จากการศึกษาในปัจจุบันพบว่า บิดาและมารดามีความสำคัญเท่ากันในการเลี้ยงดูบุตร เนื่องจากพบว่า ครอบครัวที่ขาดบิดาหรือบิดาไม่สนใจบุตรเท่าที่ควร จะทำให้บุตรขาดความอบอุ่น ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง กลายเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมผิดปกติเป็นปัญหาของสังคม ดังนั้นบิดาควรตระหนักถึงบทบาทของความเป็นบิดาในการอบรมบุตรวัยรุ่นให้ประพฤตินเป็นคนดี เป็นที่ยอมรับของสังคม เน้นแนวเรื่องการศึกษา การประกอบอาชีพ บิดาควรอบรมเลี้ยงดูให้บุตร มีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ควบคู่กันไป

2) บทบาทด้านการแก้ปัญหา (Problem Solving Sub - Role Dimension) ทาร์กอด พาร์สัน (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล. 2533 ; อ้างถึงใน Benson, 1985 : 28) กล่าวว่า บิดาเป็นบุคคลภายในครอบครัวซึ่งอยู่ในตำแหน่งเป็นผู้แก้ปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว ได้แก่ การแก้ปัญหาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร การช่วยเหลือบุตรในการแก้ปัญหาต่าง ๆ การแก้ปัญหาเมื่อเกิดการขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว ฯลฯ โดยปกติแล้วบิดาค่อนข้างเห็นห่างจากครอบครัว เนื่องจากหน้าที่การงาน แต่เมื่อมีเวลาว่างจากการทำงาน เช่น ในตอนเย็นหรือวันหยุดสุดสัปดาห์ บิดาจะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในครอบครัว การวางแผนต่าง ๆ (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533 อ้างถึงใน Robischon ; s Scott 1965: 55) บิดามักจะมีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่ามารดาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชนภายนอก แต่มารดาจะเป็นที่ปรึกษาของบิดาโดยสามารถเจรจาตกลงกันได้ มิใช่ว่าจะไม่มีอำนาจเสียเลย (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533 อ้างถึงใน Horn ; Lupri 1985:69-70 ; citing Hass 1981) จากการศึกษาของ แฮต (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533 อ้างถึงใน Horn and Lupri 1987: 69-70 ; citing Hass 1980) ซึ่งได้ศึกษาบิดาชาวสวีเดนและแคนาดา พบว่าบทบาทการเป็นบิดาในการแก้ปัญหา

เด่นกว่ามารดาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านระเบียบวินัย ส่วนมารดาจะเด่นกว่าบิดาในการแก้ปัญหา
 ทั่ว ๆ ไป ในชีวิตประจำวันของบุตร ในเด็กวัยรุ่นการเกิดปัญหาส่วนใหญ่แล้วเกิดจากตัวเด็กเอง
 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลของฮอร์โมนทำให้
 วัยรุ่นเกิดความวิตกกังวล ถ้าผู้ใหญ่ไม่เข้าใจจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ เป็นคนเก็บตัว
 ไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่สังคม อาจเกิดโรคจิต โรคประสาท ฉะนั้นบิดาต้องช่วยแก้ไข แนะนำ
 วัยรุ่นให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เขาประสบอยู่ เพื่อช่วยลดปัญหาและทำให้เขาสามารถอยู่ใน
 สังคมได้ต่อไป (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533: 27-28) วัยรุ่นมีความต้องการความช่วยเหลือเวลาที่
 เขาเคียดแค้น ต้องการกำลังใจ ความเมตตากรุณา ความเข้าใจและเห็นใจเมื่อเขาประสบปัญหา
 ต้องการความรัก การปลอบใจเมื่อประสบกับความทุกข์ร้อน (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533: 56)
 ดังนั้นบิดาควรช่วยเหลือบุตรในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยบิดาควรส่งเสริมให้บุตรแก้ปัญหาด้วย
 ตนเอง ด้วยการให้กำลังใจแก่บุตร ให้ความรักความอบอุ่น แสดงความเข้าใจเห็นใจ พร้อมเสมอที่จะให้
 คำแนะนำที่น่าฟัง และช่วยเหลือบุตรในโอกาสที่เหมาะสมอย่างมีเหตุผล (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล
 2533: อ้างถึงใน Phisalaphong and Vanindananda, 1985 ; citing Lynn Boerger, 1971)

3) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว (Providing Sub-Role Dimension)
 บิดาเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดเป็นบุคคลแรก ที่จะช่วยครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจโดยส่วนใหญ่แล้ว
 บิดาจะเป็นกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533 อ้างถึงใน Bowlby
 1968: 2 ; s Benson 1985: 26) บิดาเป็นผู้สนองต่อความต้องการของมารดาและบุตรในด้านวัตถุสิ่งของ
 และกำลังทรัพย์ บิดาจะมีความคับข้องใจมากเมื่อพบว่า รายได้ของเขาไม่เพียงพอกับรายจ่ายของ
 ครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับบุตร (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533 อ้างถึงใน Bell
 1967: 404 ; citing Winch 1952) ถึงแม้ว่าในปัจจุบันที่ภาวะสังคมเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปโดยที่
 มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของบิดาต่อครอบครัวก็มิได้
 ลดลง บิดายังคงมีบทบาทเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวเช่นเดิม

4) บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม (Societal Model Sub-Role
 Dimension) โรบิสคอน และ สก็อต (พงษ์สุดา รัตนมาสมงคล 2533 อ้างถึงใน Robischon ; s Scott,
 1965 :55) กล่าวว่าบิดามีบทบาทในการเป็นแบบอย่างทางสังคม และอาชีพการงานของบุตร
 บิดาจะมีอิทธิพลเกี่ยวกับการเป็นตัวแทนทางด้านบทบาทต่อบุตรชายมากกว่าบุตรหญิง
 ในระยะแรก เด็กผู้ชายที่บิดาให้ความรักความอบอุ่น ให้การสนับสนุน จะทำให้บุตรชายมีมนุษยสัมพันธ์ดี
 มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความเป็นผู้นำได้ดีกว่าเด็กอื่น สำหรับในเด็กหญิงพบว่า เด็กหญิง
 ก่อนวัยเรียนที่ขาดบิดามีแนวโน้มที่จะเกิดลักษณะขี้อายและก้าวร้าวในระยะวัยรุ่น (พงษ์สุดา
 รัตนมาสมงคล 2533 อ้างถึงใน Craig 1980: 250-251) นอกจากนี้บิดายังเป็นผู้สอนบุตรเกี่ยวกับ
 บรรทัดฐานทางกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ และการลงโทษเมื่อบุตรกระทำความผิด ซึ่งเป็นบรรทัด

ฐานที่พิจารณาโดยกำหนดวัตถุประสงค์ไปยังการกระทำต่อบุคคลทั่วไปมากกว่าเป็นความรู้สึกส่วนบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มเพื่อน (พงษ์สุดา รัตนมาศมงคล 2533 อ้างถึงใน Hoffman, 1981: 372-373) การที่บิดาอบรมสั่งสอนกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคมให้ความอบอุ่นแก่บุตร จะช่วยให้บุตรมีพฤติกรรมที่อยู่ในมาตรฐานของสังคมและวัฒนธรรม สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและคนอื่นได้ง่าย

5) บทบาทด้านสันทนาการ (Recreation Sub – Role Dimension) บิดามีบทบาทมากกว่ามารดาในการจัดกิจกรรมให้แก่บุตร เมื่อบิดามีเวลาว่างจากหน้าที่การงาน บิดาจะเข้ามามีส่วนร่วมในการเล่นต่าง ๆ ของบุตร นอกจากนี้ บิดาจะเป็นผู้ชักนำบุตรให้รู้จักสังคมภายนอกบ้าน พาบุตรไปเที่ยว จากการศึกษาของวันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และงามตา วนินทานนท์ (พงษ์สุดา รัตนมาศมงคล 2533 อ้างถึงใน เพ็ญ พิศาลพงศ์ และงามตา วนินทานนท์ 2528)

ดังนั้น บทบาทการเป็นบิดามารดาในด้านสันทนาการจึงเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในยามว่างให้แก่สมาชิกในครอบครัว บิดาควรวางเวลาว่างเพื่อพักผ่อนหย่อนใจกับครอบครัว จัดสถานที่ภายในบ้านเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกิจกรรมกัน หรือเพื่อให้บุตรได้ร่วมกิจกรรมกับเพื่อน รักษาสมรรถภาพร่างกายให้ดีอยู่เสมอ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกับบุตร วางแผนให้สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้บุตรใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สนใจการใช้เวลาว่างของบุตร พร้อมทั้งแนะนำให้บุตรรู้จักใช้เวลาว่างให้ถูกต้อง (พงษ์สุดา รัตนมาศมงคล อ้างถึงใน Anderson, 1982: 21-22)

บทบาทของบิดามารดาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่เดิมบทบาทของบิดามารดามีลักษณะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด บิดาจะมีบทบาทในลักษณะเป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์ ควบคุมความประพฤติของลูกและเป็นผู้ตัดสินสุดท้าย ในขณะที่มารดา มีบทบาทในการแสดงความรัก ให้ความอบอุ่น คอยปลอบโยนและเป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาระหว่างสมาชิกครอบครัว ปัจจุบันบิดามารดาไม่ได้แบ่งแยกบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนเหมือนเมื่อก่อน แต่เน้นที่บทบาทที่ใกล้ชิดหรือคล้ายคลึงกัน ดังนั้นบิดามารดาต่างก็มีบทบาทที่สำคัญจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพของบุตรเพื่อให้เห็นบุคคลคนที่มีคุณภาพในสังคม (เบญจพร ปัญญาขยง 2545: 9)

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าบรรยากาศการเลี้ยงดูบุตรมีความสำคัญมากสำหรับการเลี้ยงดูบุตรให้ออกมาดีหรือไม่ดี ซึ่งบรรยากาศในครอบครัวแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ (สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย 2524: 113-115)

1) บรรยากาศแบบอึดตายี่ไต้ย เป็นการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน พ่อแม่ ออกคำสั่งให้ลูกทำตามโดยไม่ถามความเห็นลูก อยู่ในกฎระเบียบ มีผลให้ลูกขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าแสดงออกและไม่กล้าตัดสินใจ

2) บรรยากาศแบบปล่อยปละเลย ลูกจะทำอย่างไรก็ได้ พ่อแม่ไม่ห้ามปรามสั่งสอน มีผลให้ลูกขาดหลักในการประพฤติปฏิบัติ ไม่รู้อะไรถูก ผิด คี ชั่ว

3) บรรยากาศแบบประชาธิปไตย พ่อแม่ปกครองลูกด้วยเหตุผล พ่อแม่ฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของลูก มีผลให้ลูกเป็นคนรับผิดชอบในหน้าที่ตน ฟังพาดตนเองได้ ตัดสินใจเองได้ เป็นคนที่มีความนับถือตนเอง

จากความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูบุตร ได้มีผู้ทำการศึกษาและแสดงทักษะเกี่ยวกับความสำคัญของบิดามารดา บทบาท หรือหน้าที่ของบิดามารดาที่ปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่นที่จะส่งผลให้บุตรเป็นคนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีมีศักยภาพหรือแม้แต่เด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติหรือที่เป็นเด็กเกเรก็ล้วนแล้วแต่มีผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาทั้งสิ้น ซึ่งความคิดเห็นต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

ปัญหาใหญ่ของสังคมที่เกิดจากตัววัยรุ่น คือ ปัญหาเด็กเกเรหรือกระทำผิดกฎหมายที่มีแนวโน้มทางด้านจำนวนสูงขึ้น ส่งผลถึงภัยอาชญากรรมจะเพิ่มมากขึ้น (สุชา จันทรธรม 2533: 15-16)

ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าการกระทำผิดของเด็กและวัยรุ่น ได้พบว่าการกระทำผิดนั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ จากการศึกษาและวิจัยถึงสาเหตุของการกระทำผิด จึงได้มีการสร้างทฤษฎีขึ้นมา ซึ่งพฤติกรรมของบุตรมีส่วนสัมพันธ์กับบทบาทการเลี้ยงดูของบิดามารดา ได้แก่

ทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุทางจิต (Psychogenic Theory) เออร์วิง คอฟแมน (Irving Kaufman อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ 2515: 68-69) ผู้พิพากษาในเมืองบอสตัน กล่าวว่าจากประสบการณ์ของเด็กกระทำผิดที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าความรู้สึกทางด้านจิตใจและนิสัยใจคอของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งพอสรุปได้ว่าเด็กที่กระทำผิดนั้นเป็นผลมาจาก

- 1) ขาดการอบรมจากบิดามารดา เนื่องจากบิดามารดาเสียชีวิต ครอบครัวไม่ปรองดองกันหรือไม่อบรมลูกอย่างเพียงพอ จึงเป็นสาเหตุทำให้เด็กมีจิตใจแข็งกระด้าง
- 2) มีพัฒนาการทางเพศ ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ หรือเป็นทุกข์
- 3) มีความเห็นแก่ตัวทำให้เป็นทุกข์

ส่วนมากเด็กวัยรุ่นที่กระทำผิดมักมาจากครอบครัวที่มีสภาพแตกแยก หรือบิดามารดาอบรมไม่ดี ประพฤติคนไม่เหมาะสม ให้ความรัก ความอบอุ่นและความปลอดภัยแก่บุตรน้อย และสนองความต้องการของบุตรแบบไม่สม่ำเสมอ วัยรุ่นจึงมีความรู้สึกขาดบิดามารดา การที่วัยรุ่นกระทำผิดจึงมีสาเหตุมาจากความรู้สึกขาดบิดามารดา จากสาเหตุดังกล่าวนี้ นักจิตวิทยาเห็นว่าวัยรุ่นเหล่านี้จะมองโลกในแง่ร้าย เพราะรู้สึกว่าตนเองได้รับการดูถูกจากสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจะน้อย ชอบระราน ต่อสู้ มีความรู้สึกกระวนกระวายใจ สอดคล้องกับที่ เจกินส์ (Jenkins อ้างถึงใน สุชา จันทรธรม 2533 :11) ได้ทำการสังเกตเด็กวัยรุ่นที่ทำผิด พบว่าเด็กวัยรุ่นที่ทำผิดส่วนใหญ่มักเกิดจากจิตใจที่สับสนวุ่นวาย เพราะขาดความสัมพันธ์อันอบอุ่นจากครอบครัว ถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยว ไม่มีการควบคุม

ทฤษฎีกลไกของการควบคุม วอลเตอร์ ซี. เรคเลส (Walter C. Reckless) ผู้เป็นต้นคิดทฤษฎีซึ่งเป็นทฤษฎีที่เน้นว่าบุคคลจะยับยั้งไม่ทำความผิดเมื่อมีกลไกการควบคุมสูง ซึ่งประกอบด้วย ๒ การควบคุมภายนอก ได้แก่ ความผูกพันทางสังคมกับผู้อื่น ความรักหมั่นุ่และ กลไกการควบคุมภายใน ได้แก่ การควบคุมตนเอง ความคาดหวังที่มีเหตุมีผล การมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความรับผิดชอบ สามารถอดทนต่อความคับข้องใจและหาสิ่งชดเชยเพื่อให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจเป็นต้น (Gibbons 1976: 95)

การอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่นแบบ “รักสนับสนุนมาก” และแบบ “ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์” มีหลักการ และวิธีการปฏิบัติดังต่อไปนี้ (เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2546)

ตารางที่ 2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก

หลักการ	วิธีปฏิบัติ
1. ให้เด็กทราบว่าเรารักและหวังดีต่อเด็ก	1. อบรมให้เด็กดีเพื่อตัวของตัวเองมิใช่เพื่อผู้ใหญ่หรือครอบครัว
2. ทำตนให้ซิดสนิทสนมกับเด็ก	2. ให้เวลาอยู่กับเด็ก ชมรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์ด้วยกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน
3. ให้ความเอาใจใส่เด็กเข้าใจจิตใจเด็ก	3. สอบถามทุกข์สุข ถามถึงเหตุการณ์ประจำวันที่เกิดกับเด็ก รู้เกี่ยวกับเพื่อนของเด็ก กิจกรรมของเด็ก
4. เป็นที่ปรึกษาที่ดีของเด็ก ไม่เผด็จการ	4. ให้คำแนะนำปรึกษาปลอบใจเมื่อเด็กมีความทุกข์และให้เด็กได้คิดได้ตัดสินใจเองอย่างมีเหตุผล ไม่บังคับฝืนใจ

ตารางที่ 2.2 การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่นแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

หลักการ	วิธีปฏิบัติ
1. ใช้พระคุณมากกว่าใช้พระเดช	1. เน้นการให้รางวัลสนับสนุน แสดงความพอใจ เมื่อเด็กทำความดี (เจตนาดี) มากกว่า การลงโทษเมื่อเด็กทำผิดก็ตักเตือนลงโทษเด็กเท่าที่จำเป็น
2. ให้รางวัลอย่างเหมาะสม	2. เมื่อเด็กทำดี มีเจตนาดีก็ให้รางวัลชมเชย อย่างเหมาะสมกับปริมาณความดี เหมาะสมกับเวลา และเป็นรางวัลที่ตรงกับระดับพัฒนาการของเด็ก
3. ไม่ลงโทษเด็กตามอารมณ์เสียของตน	3. ปรับอารมณ์ให้สงบและปกติเมื่อเข้าใกล้เด็ก ไม่ใช่เด็กเป็นที่รองรับอารมณ์เสียของตน
4. ปฏิบัติเช่นนี้อย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ	4. ยึดการกระทำและเจตนาของเด็กเป็นหลัก ในการให้รางวัล (หรือลงโทษ) เมื่อให้รางวัลบอกเด็กด้วยว่าให้เพราะเด็กได้ทำดี (มีเจตนาดี) อะไรมาก่อน

ควอลล์ (Duvall 1971 อ้างถึงใน ปราณี แสดคง 2538: 24-25) ได้กล่าวถึงบทบาทของบิดามารดาในระยะครอบครัวมีบุตรวัยรุ่น ดังนี้คือ

- 1) ตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวหมายถึงควรแบ่งเวลาให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ให้อิสระและโอกาสบุตรได้ทำกิจกรรมที่เขาสนใจ และเป็นประโยชน์
- 2) จัดสรรด้านการเงิน บิดามารดาควรจัดสรรด้านการเงินให้บุตรได้ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น สอนบุตรให้เห็นคุณค่ามีเหตุผลในการใช้จ่ายเงินและบริหารจัดการการเงินด้วยตนเอง
- 3) แบ่งปันความรับผิดชอบให้บุตรวัยรุ่น บิดามารดาควรส่งเสริมให้บุตรได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในครอบครัวมากขึ้น เช่น ทำงานบ้าน ตกแต่งบ้าน เป็นต้น

4) สัมพันธภาพในกลุ่มสมรส เนื่องจากระยะนี้บิดามารดาต้องมีภาระหนักในการทำงานหรือดูแลบุตร อาจทำให้เกิดความเครียดซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มสมรส ดังนั้นควรจะต้องแบ่งเวลาให้ความสนใจ เอาใจใส่ซึ่งกันและกัน เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดี ที่จะมีผลดีต่อบรรยากาศในครอบครัวด้วย

5) คงไว้ซึ่งสัมพันธภาพและการสื่อสารในครอบครัว ระยะนี้บุตรวัยรุ่นมักจะมีความคิดเห็นขัดแย้งกันระหว่างบิดามารดากับบุตร ดังนั้น บิดามารดาควรรับฟังปัญหา ความคิดเห็นของบุตร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พยายามเข้าใจปัญหาและทางออกของปัญหาให้ชัดเจน

6) อบรมบทบาทที่เหมาะสมในสังคม เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในช่วงกำลังสนใจกิจกรรมต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในบ้าน นอกบ้าน รวมทั้งการคบเพื่อนทั้งเพศเดียวกัน และเพื่อนต่างเพศ บิดามารดาควรจะต้องเข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่น อบรมแนะนำให้วัยรุ่นรู้และเข้าใจว่าพฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมในแต่ละกาลเทศะ เพื่อให้เขาจะได้มีความเชื่อมั่นในการปรับตัวต่อไป

7) คงไว้ซึ่งปรัชญาการดำเนินชีวิตและจริยธรรม บิดามารดาควรปลูกฝังให้บุตรเป็นคนมีระเบียบ มีความรับผิดชอบ ประหยัด ซื่อสัตย์ รู้จักแก้ปัญหา ช่วยเหลือส่วนรวมและเป็นคนมีเหตุผล

สมาคมทศวรรษศาสตร์แห่งประเทศไทย (2524: 211-213) รวมถึงนักจิตวิทยา กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องมียุติ คือ

- 1) เด็กชายหญิงต้องเห็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ชาย เพื่อจะได้ทราบว่าบทบาทของสามีหรือบิดานั้นเป็นอย่างไร มีความรับผิดชอบอย่างไร
- 2) เด็กชายทราบว่าเมื่อโตขึ้นจะปฏิบัติตนอย่างไร ลูกชายอยากเคารพนับถือและเลียนแบบบิดา
- 3) เด็กหญิงเรียนรู้บทบาทของเพศชาย และหัดปรับตัวให้เข้ากับบทบาทของเพศชาย
- 4) บิดาจะช่วยปลูกฝังลักษณะทั่วไปของชายให้แก่บุตรหญิงและชายคือความเข้มแข็ง
- 5) บิดาที่สนิทสนมกับบุตรชาย มีโอกาสพูดคุยกันอย่างผู้ชาย บุตรไม่กลัวบิดา กล้าปรึกษาซักถามในทุกเรื่อง
- 6) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบิดากับบุตรชาย จะช่วยให้บุตรเรียนรู้การผูกมิตรกับชายอื่นที่ต้องคบหาสมาคมด้วย
- 7) บุตรเกิดความศรัทธา อยากเลียนแบบการเป็นผู้นำจากบิดา

บทบาทของมารดาที่ดี จะต้องทำตัวเป็นเพื่อนของบุตร มีความรอบรู้ดี ปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ใจเย็น แก้ปัญหาได้อย่างสงบ มีอารมณ์ขัน ยิ้มแย้มแจ่มใส บทบาทที่พึงปฏิบัติต่อบุตรมีดังนี้ (สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย 2524: 213)

1) คอยดูแลบุตรให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ตั้งไว้ เช่น กิน นอน เล่น พักผ่อนเป็นเวลา

2) จัดหาอาหารที่มีประโยชน์ให้รับประทาน และช่วยปลูกฝังนิสัยการกินที่ดี

3) สอนให้รักษาความสะอาดส่วนต่างๆ ของร่างกาย แต่งกายให้สะอาด ประณีต อยู่เสมอ

4) คอยฝึกฝนกิจกรรมมารยาทที่ตรงตามความนิยมของวัฒนธรรมไทย เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร การแสดงความเคารพผู้ใหญ่

5) สอนศีลธรรม ทำตัวอย่างที่ดีให้เห็น ช่วยให้เด็กเข้าใจศาสนาแล้วนำมาปฏิบัติในการดำรงชีวิต เช่น เห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์ สุจริต ความกตัญญูรู้คุณ

6) สอนให้รู้จักเก็บรักษาสมบัติข้าวของของตนและครอบครัว

7) ให้ความใกล้ชิดกับลูกเพื่อลูกจะได้เรียนรู้ในหลาย ๆ เรื่อง ถ้าเป็นลูกสาว ก็จะได้เรียนรู้ความเป็นผู้หญิงจากมารดา

8) ให้ลูกได้เรียนรู้ว่าสิ่งใดมีค่าสำหรับผู้หญิงจากมารดา เพื่อจะได้สร้างสรรค์สิ่งนั้นให้เกิดเป็นชีวิตสมรสที่ผาสุก บ้านน่าอยู่ ลูกน่ารัก คุณสมบัติของการเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี

9) ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ ให้ความรู้ทางเพศศึกษาตามวัยของลูกจะรับได้ เพื่อให้มีทัศนคติถูกต้องและเห็นเป็นเรื่องปกติในชีวิต

บทบาทของบิดาที่ดีที่พึงปฏิบัติต่อบุตร (อัมพร เบญจพลพิทักษ์ 2542: 5-7) ได้แก่

1) สื่อความรู้สึกรักและภาคภูมิใจไปยังบุตร ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2) ให้ความอบอุ่นและเป็นที่ยึดเหนี่ยวเมื่อบุตรต้องการ เพื่อบุตรจะได้รู้สึกอบอุ่นมั่นคงปลอดภัย เด็ดขาดเป็นผู้ใหญ่ที่หนักแน่น

3) ให้ความเวลาแก่บุตรอย่างเพียงพอ เพื่อจะได้พูดคุยทำกิจกรรมและใช้เวลาอยู่ร่วมกัน

4) เป็นแบบอย่างในฐานะเพศชายให้กับบุตร บุตรชายสามารถเรียนรู้วิถีชีวิตของเพศตน บุตรสาวสามารถเรียนรู้และพัฒนาไปสู่การคบหาเพื่อนต่างเพศ ตลอดจนอยู่ครองเรือนอนาคต

5) สอนให้บุตรรู้ถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม พ่อต้องปฏิบัติตามกฎนั้น เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับบุตร

6) มีความคาดหวังในตัวบุตรอย่างเหมาะสม ให้บุตรได้ทำทุกอย่างตามด้วยศักยภาพของเขา ไม่สร้างความกดดันให้บุตร

7) ส่งเสริมให้บุตรมีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกกว้าง ใช้เวลาด้วยกัน โดยการไปท่องเที่ยว เดินเล่น ให้บุตรเห็นความเป็นไปต่าง ๆ ของสังคมและโลกภายนอก

บทบาทของบิดามารดาในการเลี้ยงบุตรให้ดี ไม่ใช่เรื่องยากเกินไป เพียงแต่ต้องการความรู้ ความเข้าใจในศาสตร์และศิลป์ในการเลี้ยงบุตรแล้วนำมาผสมผสานได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งพ่อแม่ทุกคนได้กระทำอยู่แล้วเพียงแต่ทำให้ถูกวิธีขึ้นเท่านั้น

การอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่นสมัยใหม่คือการปรับตัวให้เป็นพ่อแม่สมัยใหม่ เพื่อเข้าใจวัยรุ่น เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัว ซึ่งจะส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะบุตรวัยรุ่น บทบาทที่พ่อแม่ควรปฏิบัติ ได้แก่ (พรพิมล เจียมนาครินทร์ 2541 สายสุรีย์ จุติกกุล และ สุรพงษ์ อัมพันวงษ์ 2543)

- 1) ใกล้ชิดกับบุตรตั้งแต่เล็ก ให้ความรักความอบอุ่นอย่างเหมาะสม
- 2) สอนให้บุตรตัดสินใจเอง มีความรับผิดชอบ
- 3) ให้เวลาแก่กัน โดยใช้เวลาอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพ
- 4) รู้จักเพื่อนบุตรโดยเปิดโอกาสให้พามาเที่ยวที่บ้าน
- 5) ให้ความเคารพในสิทธิของกันและกัน
- 6) เป็นกำลังใจให้บุตร ให้อภัยและให้ความไว้วางใจ
- 7) ขอมรับการเปลี่ยนแปลงของบุตร
- 8) พ่อแม่ควรดูแลตนเองให้มีความสุข
- 9) พยายามมีอารมณ์ขัน
- 10) เลี้ยงบุตรให้เขาเป็นตัวของตัวเอง ฟังพอใจในตนเอง
- 11) มีการสื่อสารที่ดีในครอบครัว
- 12) ไม่ควรมุ่งเลี้ยงบุตรให้เป็นอัจฉริยะ
- 13) เลี้ยงบุตรให้เป็นคนธรรมดาที่มีความสุข
- 14) ส่งเสริมพัฒนาการของบุตรทุกด้าน
- 15) มีความคาดหวังที่เหมาะสมกัน
- 16) ขอมรับนับถือในความคิด ความรู้สึกและคุณค่าในฐานะเป็นบุคคลคนหนึ่ง

พิทยา จารุพูนผล (2545: 5) ได้เสนอแนวคิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อความสุข ความมั่นคงของครอบครัวซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันหรือแก้ปัญหาความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัว ที่จะส่งผลกระทบต่อสภาพทางร่างกายจิตใจของสมาชิกในครอบครัว และ โดยเฉพาะบุตรที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า คือ การจัดเตรียมเรื่องบทบาทความรับผิดชอบ ในการเป็นสมาชิกครอบครัว

3. แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง

3.1 ความหมาย

ความคาดหวัง คือ การประเมินค่าบุคคล หรือตนเอง ด้านจิตใจในความรู้สึกและ จิตใต้สำนึก และใช้ความคาดหวังมาเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมที่จะมีต่อบุคคลที่ตนเอง คาดหวัง หรือต่อตนเองในลักษณะที่ถูกต้องและเกิดขึ้น หรือห่างไกลความเป็นจริงก็ได้ ซึ่งมีผลกระทบต่อการยอมรับตัวคนที่แท้จริงของบุคคลเป็นอย่างมาก (พัชนี วรรกวิณ 2525: 69)

ความคาดหวัง หมายถึง การคาดการณ์จากโอกาสที่จะเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ หรือ การกระทำของตนเอง ในลักษณะที่ใครทำอะไรก็ควรได้รับผลอย่างนั้น โดยความคาดหวังเป็น แรงผลักดัน หรือแรงขับที่ช่วยให้บุคคลกระทำพฤติกรรมบางอย่างให้ไปสู่จุดหมายปลายทางได้และ ความคาดหวังของบุคคลจะแตกต่างกันขึ้นกับประสบการณ์ของบุคคล (ราตรี พัฒนรังสรรค์ 2542: 260-261)

ความคาดหวังของบุคคล หมายถึง ความต้องการหรือการคาดคะเนของบุคคล ที่มีทั้ง ต่อตนเอง บุคคลอื่นและสถานการณ์รอบตัว ให้มีพฤติกรรมการกระทำ หรือเหตุการณ์ในอนาคต ให้เป็นไปตามความพอใจของตนเอง ซึ่งความต้องการหรือการคาดการณ์ของบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับ ความรู้สึกหรือแรงจูงใจและประสบการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันของแต่ละบุคคลด้วย (ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครสิริธีรกุล 2544: 32-33)

บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง บรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ให้ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ แสดงพฤติกรรมตามบทบาท (สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ 2544: 4)

บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังไว้ล่วงหน้าต่อบุคคลหรือองค์กร แบ่งเป็นสิทธิกับหน้าที่ ซึ่งสิทธิคือพฤติกรรมที่เป็นการคาดหวังจากบุคคลอื่นที่มีต่อตนเองหรือองค์กร ที่ตนดำรงตำแหน่งนั้น ส่วนหน้าที่คือพฤติกรรมที่ผู้สวมตำแหน่งคาดหวังว่าจะแสดงต่อบุคคลอื่น หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง บทบาทที่เป็นจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือ แสดงออกมาให้เห็น (อ้างถึงใน พาณี บุตรทิพันธ์ 2540: 5)

ความคาดหวัง คือ ความคิด ความรู้สึก ความปรารถนาของบุคคลต่อเป้าหมายที่ตั้งไว้สำหรับตนเอง ในสิ่งที่ตนต้องการจะเป็น ต้องการจะได้มา และต้องการทำให้สำเร็จ โดยคาดคะเนจากความสามารถและสภาพของตนเอง (สุดา ศาสนันต์ 2535: 28)

ความคาดหวัง คือ การที่บุคคลคาดว่าจะได้รับหรือประสบสิ่งเร้าที่พอใจ ความคาดหวังเกิดจากร่างกายได้รับการกระตุ้นจากแรงจูงใจ ทั้งที่เป็นแรงจูงใจในด้านร่างกายและแรงจูงใจในด้านสังคม และเมื่อร่างกายได้รับการกระตุ้นให้มีความคาดหวังมากขึ้นเท่าใด ย่อมมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมในแง่ต่าง ๆ ออกมา (เศกสิทธิ์ อินทร์พรหม 2539: 9)

ความคาดหวัง คือ ความคิดความรู้สึกของนักเรียน ต่อเป้าหมายที่ตั้งไว้ในสิ่งที่ตนต้องการโดยคาดคะเนให้เหมาะสมกับความสามารถและสภาพของตนเอง (ปีติพงศ์ ประเสริฐผล 2535: 24)

อังฉรา พุ่มมณีกร (2537:15) ได้กล่าวถึงความหมายของความคาดหวัง ในทัศนะของ Jeremy D. Finn ว่าหมายถึง การประเมินค่าบุคคลหรือตนเอง ด้านจิตรู้สำนึก และจิตใต้สำนึก และความคาดหวังนั้น มาเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมที่จะมีต่อบุคคลที่ตนเองคาดหวังหรือตนเองในลักษณะที่คิดว่าถูกต้อง

เศกสิทธิ์ กลั่นบุศย์ (2540:16) สรุปว่า ความคาดหวังหมายถึง การคาดการณ์หรือคาดหวังเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของบุคคล ประสบการณ์ที่ผ่านมาและการเห็นคุณค่าของการกระทำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการนั้น ๆ ซึ่งจะมีผลต่อความพึงใจของบุคคล

3.2 แนวคิด

ความคาดหวังของบุคคลเป็นการตอบสนองความต้องการ ดังนั้นความต้องการกับความคาดหวังเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันแทบจะแยกไม่ออก เพราะถ้ามนุษย์เกิดความต้องการแล้วความคาดหวังก็จะตามมา อย่างไรก็ตาม ความต้องการของมนุษย์เมื่อได้รับการตอบสนองในระดับที่ต้องการแล้วก็จะมีความคาดหวังในสิ่งที่อยู่สูงขึ้นไปอีกตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็น ได้ตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ ที่กล่าวถึงความต้องการชั้นต่าง ๆ ตามลำดับขั้นดังนี้

3.2.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย

3.2.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย

3.2.3 ความต้องการความรักและการยอมรับ

3.2.4 ความต้องการยกย่องนับถือ

3.2.5 ความต้องการที่จะรู้และเข้าใจตนเอง

ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์และความคาดหวังมีลักษณะคล้ายคลึงกันและเกี่ยวข้องกัน คือ ความคาดหวังหรือความมุ่งหวังของบุคคลได้รับการตอบสนองแล้วมนุษย์จะมีความต้องการในสิ่งที่สูงขึ้น จึงก่อให้เกิดความคาดหวังในสิ่งเหล่านั้นตามมาและจะมากขึ้นไปตามลำดับ (เพชรี हालาก 2538 : 10-11)

ความคาดหวังเป็นการนึก คาดคะเนต่อบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่แสดงพฤติกรรมตามตำแหน่งที่บุคคลได้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นความคาดหวังทั้งจากตนเองและบุคคลอื่นที่มีต่อการดำรงตำแหน่งดำรงนั้น ๆ ของบุคคลก็ได้ ถ้าบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งแสดงออกมาไม่ตรงกับความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคลหรือสถาบันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้คาดหวังไว้จะก่อให้เกิดความคับข้องใจ ไม่สบายใจ และระดับความคาดหวังของแต่ละบุคคลย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ กล่าวคือ บุคคลที่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนคาดหวังไว้มักจะเพิ่มระดับความคาดหวัง หรือจะลดระดับความคาดหวังนั้นลงมาให้ต่ำกว่าเดิม ความคาดหวังของบุคคลจะได้รับผลเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานะความเข้มของความต้องการ 2 ประการ คือ บุคคลนั้นขาดสิ่งที่ตนต้องการมากหรือน้อยจึงจะถึงระดับที่ตนพอใจ และสิ่งที่บุคคลต้องการนั้นมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด การที่บุคคลจะกำหนดความคาดหวังของตนนั้นจะต้องประเมินความเป็นไปได้ด้วย ทั้งนี้เพราะความคาดหวังเป็นความรู้สึกนึกคิดและการคาดการณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยความรู้สึกนึกคิดหรือการคาดการณ์นั้น ๆ จะมีลักษณะเป็นการประเมินค่า โดยมาตรฐานของตนเองเป็นเครื่องวัด การคาดการณ์ของแต่ละบุคคลแม้จะเป็นการให้ต่อสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือนามธรรมชนิดเดียวกันก็อาจแตกต่างกันออกไปได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ประสบการณ์ ความสนใจ และการเห็นคุณค่า ความสำเร็จของสิ่งนั้น ๆ (ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครศิริธิกรกุล 2544: 33)

ความคาดหวัง เป็นกระบวนการหนึ่งของความคิดที่เป็นสถานะทางจิต อย่างหนึ่งของบุคคลที่คาดคะเนหรือคาดการณ์ล่วงหน้าและมุ่งหวังต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าควรจะมี ควรจะเป็น ควรจะมี โดยพิจารณาจากความเหมาะสม ความต้องการ และความรู้สึกนึกคิด การใช้วิจารณญาณของตนเองและประสบการณ์ที่ผ่านมา ตลอดจนสถานการณ์ที่ได้รับในปัจจุบัน (อังคณา สาลาด 2541: 71)

ความคาดหวัง เป็นความคิด ความรู้สึก ความต้องการหรือความมุ่งหวังของบุคคลที่มีต่อบางอย่าง ซึ่งจะเป็นบุคคลเหตุการณ์ การกระทำ ฯลฯ เป็นการคิดไว้ล่วงหน้า และความคาดหวังจะเป็นไปตามประสบการณ์ของบุคคล (ปริญดา เลิกสายเพ็ง 2545: 59)

ความคาดหวังในบทบาท เป็นความคาดหวังซึ่งแต่ละบุคคลมีต่อพฤติกรรมหรือบทบาทของคนอื่น เช่น บทบาทบิดา ซึ่งบุตรคาดหวังว่า บิดาจะต้องเป็นตัวอย่าง หรือแบบอย่างของตน ในการนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ และกล่าวว่าการที่คนเรามีตำแหน่งและบทบาทที่ต้องเกี่ยวข้องกัน ในสังคม ทำให้บุคคลแต่ละบุคคลมีความคาดหวังพฤติกรรมจาก

บุคคลอื่น การคาดหวังที่เรามีต่อบุคคลอื่นนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัว กฎเกณฑ์ของสังคม ตลอดจนสภาพการณ์ ในขณะที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (เทียนทิพย์ ไชยฉัตรเชาวกุล 2543: 11-12)

ความคาดหวังของบุคคลมีทั้งความคาดหวังที่มีต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวของบุคคลนั้น การที่บุคคลมีความคาดหวังต่อบุคคลอื่น เช่น การที่บุตรวัยรุ่น คาดหวังพฤติกรรมบางอย่างจากบิดาหรือคาดหวังว่าบิดาจะทำตนอย่างไรต่อตนเองและบิดาคาดหวังว่า หมายความปรารถนาที่จะได้รับสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อนำมาซึ่งความสุขทัดเทียมผู้อื่น โดยคาดคะเนจากความสามารถและสภาพตน

ความคาดหวังของบุคคลมีทั้งความคาดหวังที่มีต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวของบุคคลนั้น การที่บุคคลมีความคาดหวังต่อบุคคลอื่น เช่น การที่บุตรวัยรุ่น คาดหวังพฤติกรรมบางอย่างจากบิดาหรือคาดหวังว่าบิดาจะทำตนอย่างไรต่อตนเองและบิดามีพฤติกรรมหรือสามารถปฏิบัติตนเป็นไปตามที่บุตรคาดหวังได้ บุตรจะเกิดความพึงพอใจและมีปฏิกริยาในทางที่ดีต่อบิดา ให้ความเคารพรัก เชื่อฟังและเทิดทูนบิดา ให้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรวัยรุ่นราบรื่น เป็นไปในทางที่สร้างสรรค์ มีความสงบสุขเกิดขึ้นกับครอบครัวได้ในทางตรงกันข้าม หากบิดาไม่มีพฤติกรรมหรือไม่ปฏิบัติตนไปในแนวทางที่บุตรคาดหวังไว้บุตรก็ย่อมผิดหวัง ไม่พอใจและมักมีปฏิกริยาไปในทางที่ไม่ดีเกี่ยวกับบิดา ความขัดแย้ง การแตกร้าง ความเคียดรื้อน ไม่สงบสุขย่อมเกิดขึ้นกับครอบครัว แต่ถ้าทราบว่าจะพบปะที่แสดงตนออกหรือปฏิบัติต่อบุตรนั้น ไม่ตรงกับที่บุตรคาดหวังไว้ย่อมทำให้บิดาเกิดความคับข้องใจอึดอัด ผิดหวัง และความไม่พอใจเช่นเดียวกัน หากบิดาพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับความคาดหวังของบุตร และสามารถทำได้ก็ย่อมจะสร้างความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย แต่ถ้าไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือบุตรไม่สามารถที่จะเปลี่ยนความคาดหวังที่มีต่อบิดาได้ก็ย่อมสร้างความไม่พอใจให้แก่กัน เกิดความขัดแย้ง แตกร้างในความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาในครอบครัวด้านอื่น ๆ ตามมาอีกมากมายได้ (ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครสิริธีรกุล 2544: 37)

ประภัสสร ปานศรี (2536: 13) ให้ความคิดเห็นว่า ความคาดหวังประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประสบการณ์ การกระทำ และอนาคต ซึ่งให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มุ่งหวังหรือคาดคะเนต่อบุคคลอื่น ให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนปรารถนา ให้เป็นไปตามอนาคต

พรรณี ดรีรัตน์ประยูร (2537: 3, 9) กล่าวถึงความคาดหวังว่า เป็นความคาดหมายหรือทำนายถึงเหตุการณ์ในอนาคตของแต่ละบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมาและสถานการณ์ที่ได้รับในปัจจุบัน แตกต่างกับความคิดเห็นของนักวิชาการท่านอื่น ๆ ที่ได้นำมาอ้างอิงในงานศึกษา

ของตนเอง โดยสรุปความคิดเห็นของนักวิชาการอื่นๆ ที่มีต่อความคาดหวังว่า หมายความว่าปรารถนาที่จะได้รับสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อนำมาซึ่งความสุขที่เทียบผู้อื่น โดยคาดคะเนจากความสามารถและสภาพตน

4. ปัจจัยที่บุตรมีความคาดหวังต่อบิดามารดา

4.1 เพศ

เพศเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความคาดหวังของบุคคล เพราะความแตกต่างระหว่างเพศเป็นสิ่งที่บ่งบอกและกำหนดบทบาทหน้าที่และพฤติกรรมรวมทั้งความคาดหวังของแต่ละบุคคลให้มีความแตกต่างกัน ปัจจัยด้านเพศมีผู้นำมาศึกษาหาความสัมพันธ์กับความคาดหวังของบุคคลหลายๆ แนวทางด้วยกัน ดังเช่น ชื่นสุข ฤกษ์งาม (2536: 71-73) ได้ศึกษาถึงบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงของพ่อในมุมมองของวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร พบว่า วัยรุ่นเพศหญิงและวัยรุ่นเพศชายมีความคาดหวังในบทบาทของพ่อแตกต่างกัน โดยวัยรุ่นหญิงมีความคาดหวังในบทบาทของพ่อสูงกว่าวัยรุ่นเพศชาย โดยเฉพาะบทบาทการแสดงออก (Expressive Role) แม้ว่าการรับรู้ในบทบาทที่พ่อได้ปฏิบัติจริงจะไม่แตกต่างกันก็ตาม

ส่วนสุภาณี ปิ่นวิเศษ (2540) ศึกษาถึงแหล่งอิทธิพลที่มีต่อความมุ่งหวังของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กรณีศึกษาโรงเรียนบางปะกอกวิทยาคม ได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่านักเรียนที่มีเพศต่างกัน ได้รับอิทธิพลจากครอบครัว สถานศึกษา และกลุ่มเพื่อน

สำหรับ พชรวรรณ ครุชนาท (2542: 72-73) ศึกษาถึง ความคาดหวังเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมสำหรับบิดามารดา ครู และผู้ใหญ่ทั่วไป ในทัศนะของครู ผู้ปกครอง และนักเรียนในโรงเรียนราชวินิตมัธยม กรุงเทพมหานคร ได้ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง กับความคาดหมายของวัยรุ่นที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรมของบิดามารดา ประการหนึ่งว่า นักเรียนเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังต่อคุณธรรมจริยธรรมของบิดาและมารดาแตกต่างกัน กล่าวคือ นักเรียนเพศชาย มีความคาดหวังให้บิดามารดามีคุณธรรม จริยธรรมด้านความจริงใจ และด้านความยุติธรรม มากกว่านักเรียนเพศหญิง ส่วนนักเรียนเพศหญิง มีความคาดหวังให้บิดามารดามีคุณธรรมจริยธรรมด้านการไม่มั่วสุมอบายมุข และการตัดสินใจปัญหาให้ใช้เหตุผล มากกว่านักเรียนชาย ซึ่งคุณธรรมของบิดามารดาดังกล่าวนี้ ก็คือ คุณลักษณะของบิดามารดาตามความคาดหวังของวัยรุ่นนั่นเอง

สนธยา สมใจ (2536) ได้ศึกษาเปรียบเทียบ ความต้องการทางสังคมของวัยรุ่นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม จำนวน 505 คน พบว่าวัยรุ่นเพศชายและเพศหญิงมีความต้องการทางสังคมในด้านสัมพันธภาพในครอบครัวแตกต่างกัน

หทัยทิพย์ กรินชัย (2542: 72-77) ทำการศึกษาถึง ความคาดหวังด้านการอบรมเลี้ยงดูของวัยรุ่นไทยในยุคปัจจุบัน ซึ่งศึกษาในกลุ่มวัยรุ่นที่ศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา และวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ โดยมีการศึกษาถึงความคาดหวังของวัยรุ่น ที่มีต่อลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ 3 แบบคือ แบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย ให้ผลการศึกษาไว้ว่า วัยรุ่น 2 สถาบันมีความคาดหวังให้พ่อแม่ ใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุด ซึ่งประกอบด้วยให้ความยุติธรรม ยอมรับฟังความคิดเห็น ใช้เหตุผลในการอบรมเลี้ยงดู และให้คำแนะนำปรึกษา และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศพบว่า วัยรุ่นเพศชายและเพศหญิงที่ศึกษาอยู่ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ มีความคาดหวังต่อวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของพ่อแม่แตกต่างกัน แต่กลับไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศ ที่มีต่อความคาดหวัง ในวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของพ่อแม่ ในนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาของนักวิจัยต่างประเทศ ที่สอดคล้องกับการศึกษาดังกล่าวมาแล้วนั้น ดังเช่น Khalil (2000: 789-791) ทำการศึกษาความคาดหวังของวัยรุ่นเชื้อชาติปาเลสไตน์ที่มีต่อการศึกษาและการทำงานในอนาคต พบว่า วัยรุ่นเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังต่อการทำงานที่แตกต่างกัน และความแตกต่างทางฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของวัยรุ่น มีอิทธิพลต่อความคาดหวังของวัยรุ่นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

4.2 อายุ

ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครสิริธีรกุล (2544: 39-48) กล่าวว่า อายุเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ส่งผลให้บุคคลมีความคิด พฤติกรรม และความคาดหวังแตกต่างกันได้ เมื่อบุคคลมีอายุที่แตกต่างกัน ดังเช่น การศึกษาของ สุภานี ปั้นวิเศษ (2540) ดังกล่าวมาแล้วนั้นพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่มีอายุต่างกัน ได้รับอิทธิพลต่อความมุ่งหวังบางด้าน จากแหล่งอิทธิพลที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ Amato (1990: 613-620) ที่พบว่า วัยรุ่นที่อยู่ในช่วงวัยเรียนระดับประถมศึกษา มีความคาดหวังต่อการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ แตกต่างกับวัยรุ่นตอนต้น และการศึกษาของ Tein et al (1994 : 341-355) พบว่า วัยรุ่นที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น กับเด็กระยะก่อนวัยรุ่นมีความต้องการและความชอบต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาที่นำมาอ้างถึงนั้น จะเห็นได้ว่า ปัจจัยด้านอายุ มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของบุคคล แต่มีการศึกษาหลาย ๆ เรื่องที่ไม่ได้นำปัจจัยด้านอายุมาศึกษาหาความสัมพันธ์กับความคาดหวังของบุคคล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษานั้น มีอายุอยู่ในช่วงวัยที่ใกล้เคียงกัน จนไม่สามารถจำแนกเป็นความแตกต่างได้ โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่นซึ่งมีวัยใกล้เคียงกันมาก ดังเช่นการศึกษาของ ประดิษฐา สว่างศรี (2536) ที่ศึกษาเปรียบเทียบความคาดหวังที่มีต่อความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ของวัยรุ่นหญิงที่มาจากการเลี้ยงดู และมีสถานภาพ

ทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว ที่แตกต่างกัน ชื่นสุข ฤกษ์งาม (2537) ศึกษาถึงบทบาทที่คาดหวัง และบทบาทที่ปฏิบัติจริงของบิดา ในมุมมองของวัยรุ่น

4.3 ลำดับการเกิด

แอดเลอร์ (ประมวญ คิคคินตัน 2512: 40-42 อ้างอิงจาก แอดเลอร์ ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง ๆ น้อง ๆ โดยได้วางหลักกว้าง ๆ ที่สังเกตได้ดังนี้

ลูกคนโต ด้วยเหตุที่ตกอยู่ในฐานะ พระราชาที่ถูกแย่งบัลลังก์ เมื่อมีน้องตามมา ผิดกับสมัยเมื่อแรกเกิด ซึ่งปู่ย่าตายาย และบิดามารดาต่างเอาอกเอาใจ จะทำอะไรก็ต้องมีผู้หามาให้ แต่พอน้องใหม่เกิดเข้ามาสู่ครอบครัวอีกคนหนึ่ง ความเอาใจใส่ทั้งหลายที่ผู้ใหญ่เคยมีต่อตนก็ดูเหมือนจะหันไปรวมอยู่ที่น้องทั้งหมด มารดาก็ต้องเอาใจใส่น้องเล็ก เพราะยังช่วยตัวเองไม่ได้ จึงทำให้ลูกคนโตต้องต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อให้ได้คืนมาซึ่งความรัก ที่ตนรู้สึกว่าจะถูกแย่งไป การต่อสู้นี้อาจจะทำได้โดยการพยายามเอาอกเอาใจพ่อแม่เพื่อให้รักตนยิ่งขึ้น หรือลูกคนแรก มักจะมีลักษณะมุ่งความสำเร็จ (achievement-oriented) มักเข้าสังคมได้ดี มีความมั่นใจในตัวเองสูง แต่ลูกคนแรกก็มักจะมีควมวิตกกังวลสูงกว่าลูกคนหลังๆ ผลการวิจัยชี้ว่าลูกคนแรกมีลักษณะเด่นเป็นเพราะบิดามารดาจะให้ความสนใจมากกว่า มีความคาดหวังสูงกว่า บิดามารดามักจะให้ลูกคนแรกเป็นต้นแบบของน้อง ๆ และเป็นที่ปรึกษาของกิจการในครอบครัวลูกคนแรกมีโอกาสที่จะได้สอนน้อง ๆ มักปรากฏด้วยว่าจำนวนคนที่จบปริญญาเอกมักเป็นลูกคนแรกมากที่สุดลูกคนที่เกิดหลัง ๆ จะมีปัญหามากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกคนกลาง จะเหมือนกับเด็กถูกทิ้งอยู่ตรงกลาง เพราะความคาดหวังอยู่กับลูกคนแรก และความเอ็นดูอยู่กับลูกคนสุดท้าย ท้อง แต่หลาย ๆ กรณีก็พบว่าลูกคนกลางเป็นลูกที่เข้าสังคมได้ดี เพราะเด็กพยายามปรับตัวมากกว่า

4.4 การอยู่อาศัย

ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครสิริธีรกุล (2544: 39-48) กล่าวว่าเขตที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับแนวความคิด พฤติกรรม และความคาดหวังของบุคคล ทั้งนี้เพราะว่า ความแตกต่างของแต่ละเขตพื้นที่ ย่อมทำให้บุคคลมีความแตกต่างในลักษณะของปริมาณและประสบการณ์ที่ได้รับในระหว่างพื้นที่เขตเมืองและเขตชนบท เช่น โอกาสทางการศึกษา การติดตามรับรู้ข่าวสาร ข้อมูล ตลอดจนค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมสภาพแวดล้อมทางสังคมแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน เป็นต้น สิ่งแตกต่างเหล่านี้ทำให้แต่ละบุคคล มีแนวความคิด ค่านิยมและความคาดหวังแตกต่างกัน ได้ ดังเช่นการศึกษาของ เสกสิทธิ์ อินทร์พรหม (2533: 97-98) ที่ทำการศึกษเปรียบเทียบความคาดหวังที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางครอบครัวในอนาคต ของเยาวชนที่ศาลพิพากษาว่า การกระทำความผิด และเยาวชนที่ไม่ได้กระทำความผิด พบว่าเยาวชนที่มีความแตกต่างกันในด้านภูมิภูมิลำเนา มีความคาดหวังแตกต่างกันในด้าน การเปลี่ยนแปลงฐานะของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงด้านการยอมรับของสังคมต่อครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงด้านเกียรติยศชื่อเสียงของครอบครัว

4.5 จำนวนพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน

ศักดิ์พิสุทธิ อัครสิริธีรกุล (2544: 39-48) กล่าวว่าผลการศึกษาของ Feinberg's Hetherington (2000: 1521-1524) พบว่าพี่น้องที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน มีอิทธิพลต่อกันและกันในด้านค่านิยม พฤติกรรม ความเชื่อ และความคิดเห็นที่มีต่อสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกครอบครัว ซึ่งรวมถึงความคิดเห็นที่มีต่อบิดามารดาของตนเองด้วย โดยเฉพาะพี่น้องที่มีอายุใกล้เคียงกัน ลำดับที่เกิดติดกัน เพศเดียวกัน และได้รับการอบรมเลี้ยงดูมาแบบเดียวกัน ส่วน Slomkowski et al. (20001: 271-283) ได้ทำการศึกษาถึงผลกระทบทางสังคมของการกระทำความคิดของพี่ชายและพี่สาว ที่มีอิทธิพลต่อน้องชายและน้องสาว ซึ่งทำการศึกษาในวัยรุ่นตอนต้น และวัยรุ่นตอนกลางพบว่า พฤติกรรมการกระทำความคิดของพี่ชายและพี่สาว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดของทั้งวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิง ซึ่งได้รับการอธิบายว่า เป็นเพราะอิทธิพลของบทบาทของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพี่น้อง เป็นสิ่งที่มีผลต่อพัฒนาการการกระทำผิดของวัยรุ่น กล่าวคือ พี่ชายและพี่สาวกระทำความคิด มีโอกาสที่จะชักชวนหรือแนะนำให้น้องชายและน้องสาววัยรุ่นกระทำผิดได้มากขึ้น โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง ในครอบครัวนั่นเอง ในครอบครัวของวัยรุ่นที่บิดามารดาไม่มีเวลาให้ครอบครัว หรือไม่สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของบิดามารดาได้โดยสมบูรณ์นั้น วัยรุ่นที่เป็นพี่จะทำหน้าที่ตามบทบาทของการเป็นบิดามารดาให้กับน้องๆ ที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันทดแทนบิดามารดาของตนเอง ทั้งในด้าน การอบรมเลี้ยงดู การแนะนำสั่งสอน และบทบาทอื่น ๆ ที่พ่อแม่ต้องกระทำต่อบุตร

4.6 สถานภาพสมรสของบิดามารดา (การอยู่ร่วมกันของบิดามารดา)

การอยู่ร่วมกันของบิดามารดาน่าจะเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับความคาดหวังของวัยรุ่น ทั้งนี้เพราะการที่วัยรุ่นจะอาศัยอยู่กับครอบครัวที่มีทั้งบิดาและมารดาอยู่ด้วยกัน หรืออาจจะมีเฉพาะบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งอันเนื่องมาจากสาเหตุการหย่าร้าง หรือเสียชีวิตของคู่สมรสก็ตามย่อมมีผลให้วัยรุ่น เกิดความรู้สึกถึงการสูญเสีย เสียใจ หรืออาจมีความละเอียดอ่อนต่อเพื่อนฝูง จนเกิดความรู้สึกเป็นปมด้อยในจิตใจได้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลไปถึงความคิด พฤติกรรม และความคาดหวังของวัยรุ่นได้เช่นกัน แต่การศึกษาของ หทัยทิพย์ กรินชัย (2542: 73-75) กลับพบว่าวัยรุ่นที่ศึกษาอยู่ในวิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา และวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ที่มีสถานภาพสมรสของมารดาแตกต่างกันมีความคาดหวังด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน

4.7 รายได้ครอบครัว (เศรษฐกิจ)

การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากจะส่งผลกระทบทำให้ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว จำนวน และขนาดของครัวเรือนเกิดการเปลี่ยนแปลงแล้ว ยังพบว่าสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์

ของสมาชิกในครอบครัวก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่บีบรัด ทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องทำงานเพื่อเพิ่มรายได้ ต้องแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอด มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เร่ร่อน โดยเฉพาะสังคมในเมือง ทำให้โอกาสหรือเวลาของการอยู่พร้อมหน้าระหว่างสมาชิกในครอบครัวน้อยลง เพราะแต่ละคนใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันเพื่อทำงาน (ปีทมา เก่งการพานิช 2542: 2 อ้างอิงจาก ภัตสร ลิมานนท์ และคณะ 2538: 57) ถึงแม้ลักษณะความเป็นอยู่หรือความกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ครอบครัวก็ยังคงความสำคัญในฐานะที่เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่พื้นฐานในการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ปกป้อง และให้การศึกษอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว (เมรินินท์ ภิญญชน 2539: 2)

สังคมไทยกำหนดบทบาทหญิงชายชัดเจน ชายมีบทบาทหน้าที่ทำงานหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว หญิงทำหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและอบรมเลี้ยงดูลูกหลาน เมื่อทุกคนตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว จะเกิดพลังสร้างสรรค์อย่างมีความสุขในครอบครัวนั้น เรียกว่าครอบครัวสมบูรณ์ (Healthy Family) ซึ่งหมายถึงสมาชิกทุกคนสามารถทำหน้าที่ของตน และมีสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน ได้อย่างเต็มที่ ครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้ดี (Functional family) เปรียบเสมือนดินดี (Healthy soil) ที่ทำให้บุคคลในครอบครัวเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นผู้ใหญ่ที่บรรลุคุณภาพ การที่ครอบครัวจะสามารถทำหน้าที่เป็นดินดีเกื้อหนุนให้สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุขและพลังสร้างสรรค์เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยสื่อเชื่อมโยงสมาชิกทุกคนในครอบครัว ให้ได้มีโอกาสพูดคุยในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีความสบายใจ มีกิจกรรมบางอย่างเป็นตัวประกอบ เวลาว่างของครอบครัวเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถจัดจัดเวลาของตนให้มีเวลาว่างตรงกันได้ ครอบครัวในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันเหน็ดเหนื่อย เรามักได้ยินคำว่าไม่มีเวลาอยู่เสมอ ๆ บางครอบครัว บิดามารดาและบุตรไม่เคยเจอหน้ากันเลย ใช้วิธีสื่อสารกันโดยเขียนข้อความติดหน้าประตูห้อง เมื่อเป็นเช่นนี้ เวลาว่างของครอบครัวที่จะได้พูดคุยปรึกษาหารือ และมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันจึงมีน้อยมากเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว (วารสารศูนย์สุขวิทยาจิต 2541: 2-3)

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น คือ การทำงานหรือประกอบอาชีพหนึ่งตามความคิด ความสามารถ ความถนัด และความสนใจ การทำงานนอกจากจะให้ผลตอบแทนเป็นเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตแล้ว ยังสามารถสนองความต้องการทางด้านจิตใจของบุคคลได้ด้วย บุคคลบางคนแม้จะได้รับค่าตอบแทนน้อย แต่ก็มีความสุขในการทำงาน เพราะความปรารถนาในจิตใจของเขานั้นต้องการที่จะได้รับสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเงิน เช่น การได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการทำงาน มีโอกาสเป็นผู้บังคับบัญชาในสายงานเหล่านั้น (รุจิรา ทองช่อม 2536: 20)

อาชีพ (Occupation) หมายถึง การประกอบอาชีพบางชนิดที่นักศึกษามุ่งหวังจะประกอบอาชีพในอนาคต อันนำมาซึ่งรายได้ที่เป็นค่าจ้างหรือค่าตอบแทนหรือผลกำไร (รุจิรา ทองชุ่ม 2536: 25)

ประเภทของการประกอบอาชีพ

อัมพางังสิริรักษ์ 2537 : 16 อ้างถึงใน กรมแรงงาน 2512: 479) ได้แบ่งอาชีพออกเป็น 8 หมวด ตามการจัดมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2512 ไว้ดังนี้

1) งานที่ใช้วิชาชีพวิชาการ ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมขั้นสูง หรือผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมทางเทคนิคต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ รวมถึงศิลปิน นักดนตรี นักประชาสัมพันธ์ ซึ่งต้องใช้ความเฉลียวฉลาด ปรารถนาเรื่องเฉพาะงาน เช่น นักวิทยาศาสตร์ แพทย์ นักการศึกษา เป็นต้น

2) งานบริหารและงานจัดการ ได้แก่ ผู้ออกกฎหมาย ผู้พิจารณากำหนดนโยบายทั้งของรัฐและเอกชน งานอำนวยการและงานจัดการขององค์กร เช่น นักบริหารของหน่วยงานรัฐบาล ผู้จัดการองค์การรัฐบาล หรือเอกชน

3) งานเสมียนพนักงาน ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพในสำนักงานทำงานเกี่ยวกับการจัดและการเก็บรักษาสถิติประวัติ และสถิติทุกชนิด ทำงานเกี่ยวกับเงิน การธุรกิจ อุตสาหกรรม ได้ตอบจดหมาย พนักงานเก็บตัว บุรุษไปรษณีย์ และเลขานุการ

4) งานเกี่ยวกับการค้า ทำงานเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าและบริการทุกชนิดทั้งสินค้าส่งและค้าปลีก ผู้เร่ขาย นักโฆษณาสินค้า ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำการใช้สินค้า ตัวแทนนายหน้าหาประกัน และผู้รับจำนำ

ศักดิ์พิสุทธิ อัครสิริธีรกุล (2544: 39-48) กล่าวว่า อาชีพของบุคคล เป็นปัจจัยหนึ่งที่บ่งบอกถึงสถานภาพของบุคคล บุคคลที่มีอาชีพแตกต่างกัน ย่อมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันแตกต่างกันด้วย และทำให้บุคคลมีแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของบุคคลแตกต่างกันได้ และเมื่อพ่อแม่มีแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมแตกต่างกันแล้ว ย่อมถ่ายทอดความแตกต่างเหล่านั้นมาสู่ลูก โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ตนเอง ดังการศึกษาของ เสกสิทธิ์ อินทร์พรหม (2533: 97-98) ที่พบว่า ชาวชนที่มีความแตกต่างกันในอาชีพของมารดา มีความคาดหวังที่แตกต่างกันในด้านการเปลี่ยนแปลงฐานะของครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงในด้านการยอมรับของสังคมต่อครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนชาวชนที่มีความแตกต่างกันในด้านอาชีพของบิดา มีความคาดหวังที่แตกต่างกันในทุกด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว การเปลี่ยนแปลงอาชีพของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงในด้านการยอมรับของสังคมต่อครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงด้านเกียรติยศชื่อเสียงของครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.8 ลักษณะของการเลี้ยงดู

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540: 490-493) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคนวัยกลางคน กับบุตรวัยรุ่นว่า ถ้าบิดามารดาแต่งงานตั้งแต่วัยรุ่นสาวตอนต้น เมื่อเข้าสู่วัยกลางคน บุตรก็มักเป็นผู้อยู่ในวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ตอนต้น ในขณะที่บิดามารดาวัยกลางคนต้องเผชิญภาวะวิกฤตบางประการประจำวัย ลูกที่อยู่ในวัยรุ่นก็กำลังเผชิญภาวะวิกฤตประจำวัยเช่นกัน อาทิ ต้องปรับตัวต่อบทบาทใหม่ ๆ กำลังค้นหาตัวเองอย่างสับสนอยู่เหมือนกัน เมื่อคนทั้งสองฝ่ายสองวัยซึ่งต่างเผชิญภาวะวิกฤตต้องอยู่ด้วยกันและต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันทุกเมื่อเชื่อวัน ก็ย่อมประสบปัญหาขัดแย้งระหว่างวัยหนักหน่วงยิ่งกว่าความสัมพันธ์ระหว่างวัยของกลางวัยกับวัยอื่น กรณีพ่อแม่วัยกลางคนไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกวัยรุ่นได้ ไม่ฝ่ายพ่อแม่ก็ฝ่ายลูกหรือโดยมากทั้งสองฝ่าย ต้องเผชิญปัญหาทางอารมณ์ สังคม ค่านิยม ถ้าหาทางออกไม่ได้ลูกวัยรุ่นก็จะเป็นเด็กเจ้าปัญหา สร้างความหนักใจให้แก่บิดามารดา

พฤติกรรมของบิดามารดาผู้ปกครองในการช่วยแก้ปัญหา

ข้อควรคำนึงที่บิดามารดาผู้ปกครองวัยกลางคนพึงสังวรมากที่สุดในด้านสัมพันธภาพกับเด็กวัยรุ่น ได้แก่

1) ตระหนักถึงข้อขัดแย้งของตนเอง เพื่อว่าเด็กจะไม่กลายเป็นที่รองรับอารมณ์ของตน รวมทั้งเป็นตัวชดเชยปัญหาทางจิตใจของตน ไม่ระบายอารมณ์ขุ่นมัวของตนที่ได้รับจากคนอื่นไปให้แก่บุตร เช่น บิดาที่มึนตึ๊งกับมารดา ต้องไม่ตั้งตัวเป็นมารดา โดยแสดงตัวเป็นเจ้าของบุตรเกินปกติธรรมดา หรือพฤติกรรมประชดประชันมารดาเป็นนัยว่า “ฉันดูแลลูกได้ดีกว่าเธอเสียอีก” เป็นต้น

2) ช่วงเวลาที่บิดามารดากำลังมุงาน อาจมีเวลาพูดคุยหรือรับฟังปัญหาของเด็กไม่มากพอ อาจทำให้สัมพันธภาพกับบุตรหญิงชายวัยรุ่นต้องเหินห่างออกไป การเหินห่างย่อมไม่เป็นผลดี พ่อแม่ลูกควรตกลงกันสละเวลาให้แก่กันและกันบ้าง และควรมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

3) การปกป้องคุ้มครองเด็กมากเกินไปมีผลร้าย ๆ พอ ๆ กับการปล่อยให้เด็กมีเสรีภาพจนไม่มีขอบเขต เด็กที่ถูกปกป้องมากเกินไปมักจะไม่พัฒนาความเชื่อมั่นตนเองและสัมพันธภาพกับผู้อื่นในทางบวก เด็กที่ปล่อยเสรีเกินไปเป็นเด็กที่ชอบทดลองชีวิตจนกลายเป็นเด็กจับจวดขาดระเบียบวินัย ขาดความตั้งใจจริงในกรที่จะทำกิจการใด ๆ ให้ลุล่วง การทดลองชีวิตบางที่อาจเกิดผลร้ายชนิดแก้ไขให้คืนดีไม่ได้ เด็กทั้งสองประเภทนี้มักจะกลายเป็นเด็กที่ขาดความรับผิดชอบในตนเองและผู้อื่นเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

4) บิดามารดาหย่ากัน ลูกถูกแยกไปอยู่ในปกครองของพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่ไม่ได้อยู่กับลูกไปตั้งตัวล่วงล้ำการปกครองของฝ่ายที่ดูแลบุตรจะสร้างปัญหาแก่ลูกและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5) ต้องแบ่งปันความรับผิดชอบในบ้านให้บุตร ๆ ให้หัดทำงานเป็น แอริคสัน (1950) อธิบายว่า ความสุขและการปรับตัวในชีวิตวัยกลางคนข้อหนึ่งได้แก่การรู้จักแบ่งปันงานในบ้านให้เด็กวัยรุ่น ได้รับผิดชอบ เพราะหญิงชายวัยกลางคนพละกำลังเริ่มเสื่อม ภาระรับผิดชอบนอกบ้านมีมากขึ้น บุตรชายหญิงเต็มไปด้วยพละกำลังและเริ่มจะเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นการให้บุตรรู้จักทำงานบ้านและหัดรับผิดชอบงานนั้นเป็นผลดีทั้งต่อเด็กและผู้ใหญ่ สำหรับเด็กเป็นการหัดให้เขาเป็นคนไม่หยิ่งโหยงมีน้ำใจเห็นคุณค่าของแรงงานเห็นคุณค่าของตนเอง และรู้จักค่าของแรงงานของผู้อื่น พ่อแม่ที่ฝึกลูกให้รู้จักทำงานบ้านเป็น และมีความรับผิดชอบในงานบ้านนั้นเป็นบิดามารดาที่บุตรรู้สึกสำนึกบุญคุณภายหลัง เพราะปัจจุบันนี้การหาคนช่วยงานในบ้านเป็นเรื่องยุ่งยากลำบาก แม้มีเงินสำหรับจ้างแต่ก็หาคนอื่นที่เหมาะสมสำหรับจ้างได้ยาก การรู้จักช่วยงานในบ้านยังช่วยให้เขาทำตัวไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่นมากเกินไป เมื่อมีครอบครัวของตนเองก็ปรับตัวเข้ากับชีวิตครอบครัวได้ง่าย

6) สื่อสารกับวัยรุ่นด้วยภาษาการพูด เมื่อมีข้อขัดแย้งพูดกับบุตรวัยรุ่นโดยใช้อารมณ์ให้น้อยลงเด็กวัยรุ่นจะไม่ค่อยฟังว่าพ่อแม่พูดอะไรกับเขา แต่มักจะดูว่าพ่อแม่กำลังอยู่ในอารมณ์อะไรขณะพูดกับเขาบิดามารดาควรพยายามเจรจากับบุตรเพื่อปรับความเข้าใจมากกว่าเพื่อจะบังคับให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เด็กจะรู้จักเปลี่ยนแปลงถ้าเขาเข้าใจเหตุผล ยิ่งบิดามารดาใช้กฎเกณฑ์เขาก็ยิ่งจะต่อต้านกฎเกณฑ์ที่เขาไม่ได้สร้างขึ้น นอกจากนั้นแล้วถ้าจะให้เขาทำอะไรต้องบอกเขาอย่างเฉพาะเจาะจงมีจุดหมาย

7) ตั้งความคาดหวังในตัวเด็กที่เป็นไปไม่ได้ เพื่อจะไม่เกิดข้อขัดแย้งทั้งต่อตัวเองและกับตัวเด็ก

8) จัดการกับสภาพแวดล้อม เช่น มุมนั่งเล่น รวมทั้งเวลาที่เด็กควรทำอะไร ๆ เช่น เวลารับประทานอาหาร เวลาทำความสะอาด เวลาเก็บของให้เป็นระเบียบ ฯลฯ เหล่านี้ ต้องแตกต่างกันไปจากที่บุตรยังเป็นเด็กเล็ก

9) นอกเหนือจากการดูแลในเรื่องการอยู่ การกิน การเล่าเรียนแล้ว การช่วยให้บุตรวัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทางด้านสังคมนั้นก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าเรื่องอื่น ๆ เป็นข้อเท็จจริงที่เราท่านพบเห็นกันอยู่โดยทั่วไปว่า มีผู้ใหญ่เป็นอันมากที่เติบโตมาด้วยความบกพร่องด้านพัฒนาการทางสังคมแง่ใดแง่หนึ่งหรือหลายแง่ บุคคลเหล่านี้แม้มีความสามารถมากมาย มีทรัพย์สินเงินทอง หรือมีความฉลาดเฉลียวทางวิชาการ ก็ยากจะประสบผลสำเร็จในชีวิตการทำงาน และชีวิตส่วนตัว

ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครสิริธีรกุล (2544: 39-48) กล่าวว่าความเข้าใจใกล้ชิดบิดา และความเข้าใจใกล้ชิดมารดา เป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญและคาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังให้บิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ตนเองของวัยรุ่น ทั้งนี้เพราะความเข้าใจใกล้ชิดกับพ่อ และความเข้าใจใกล้ชิดกับแม่ เป็นความรู้สึกของวัยรุ่นที่มีต่อพ่อแม่ว่า วัยรุ่นมีความรู้สึกเข้าใจผูกพันใกล้ชิดกับบิดามารดาของตนเองอย่างไรบ้าง และความรู้สึกเข้าใจผูกพันกับบิดามารดานั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง สัมพันธภาพหรือสัมพันธที่เกิดขึ้นระหว่างวัยรุ่นกับพ่อและแม่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดังกล่าวนี้ เป็นปัจจัยที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อความคาดหวังหรือความต้องการของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น แม้ว่าจากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมา อาจจะยังไม่มีความชัดเจนนักว่า ความเข้าใจใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่และวัยรุ่น มีความสัมพันธ์กับความต้องการหรือความคาดหวังของวัยรุ่นที่มีต่อบิดามารดา แต่ก็มีการศึกษาถึงประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและวัยรุ่น ในแง่มุมอื่นที่ใกล้เคียงกับความต้องการหรือความคาดหวังของวัยรุ่น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วสพร นิษรัตน์ (2536) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรสาววัยรุ่นตอนต้น ที่มีผลต่อบุคลิกภาพด้านการปรับตัวทางสังคม พบว่า สัมพันธภาพระหว่างบิดากับบุตรสาววัยรุ่นตอนต้นมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพด้านการปรับตัวทางสังคมของบุตรสาววัยรุ่นตอนต้น ตลอดจนรายได้ของครอบครัว การศึกษาของบิดา และอาชีพของบิดาที่ต่างกันมีผลต่อบุคลิกภาพด้านการปรับตัวทางสังคมของบุตรสาววัยรุ่นแตกต่างกัน

ชินสุข ฤกษ์งาม (2537) ศึกษาเรื่อง บทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงของพ่อในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณีนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ค่าเฉลี่ยบทบาทของบิดาที่ปฏิบัติจริงเป็นบทบาทแบบเครื่องมือมากกว่าบทบาทการแสดงออก ส่วนค่าเฉลี่ยบทบาทของบิดาที่คาดหวังเป็นบทบาทการแสดงออกมากกว่าแบบเป็นเครื่องมือ กล่าวคือ บทบาทของบิดาในสังคมปัจจุบันมีแนวโน้ม ลักษณะเป็นบทบาทบิดาสมัยใหม่ คือ เป็นทั้งผู้หาเลี้ยงครอบครัวและมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตร

อัจฉรา พุ่มมณีกร (2537) ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะของนักเรียนต่อบทบาทของบิดามารดา พบว่า ทักษะของนักเรียนต่อบทบาทของบิดามารดาพบมากที่สุดคือ ด้านการเลี้ยงครอบครัว รองลงมาคือ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านสันตนาการ และด้านการแก้ปัญหาตามลำดับ

มาลินี ไพบูลย์ (2538) ศึกษาเรื่อง การรับรู้บทบาทของการเป็นบิดาของนักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า นักศึกษาชายมีการรับรู้บทบาทการเป็นบิดาด้านการปกป้องคุ้มครองมากที่สุด รองลงมาคือด้านการแก้ปัญหา ด้านการอบรมสั่งสอนทางสังคม ด้านการเลี้ยงดูด้านจิตใจ ด้านการเลี้ยงดูด้านร่างกาย ด้านการเป็นแบบอย่างทางเพศ ด้านสันตนาการ และด้านการจัดหาตามลำดับ

ปราณี แสคง (2538) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปฏิบัติพัฒนาภกิจของบิดามารดาครอบครัวมีบุตรวัยรุ่น พบว่า อายุของบิดา อายุของมารดา ระดับการศึกษา สัมพันธภาพระหว่างบิดามารดา รายได้ครอบครัว ลักษณะครอบครัว จำนวนบุตร เพศของบุตร ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติพัฒนาภกิจของบิดามารดาครอบครัวมีบุตรวัยรุ่น

พาณี นุตรนิพันธ์ (2540) ศึกษาเรื่อง บทบาทการเป็นบิดาในมุมมองของวัยรุ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า วัยรุ่นมีความคาดหวังในบทบาทของบิดามากกว่าบทบาทที่บิดาของวัยรุ่นปฏิบัติจริง แสดงว่าวัยรุ่นมีความต้องการที่จะให้บิดาเข้ามามีบทบาทต่อตัวเขามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบทบาทด้านการเลี้ยงดู การแก้ปัญหา การเป็นตัวแบบทางสังคมและด้านสันตนาการ ซึ่งบิดายังมีการปฏิบัติบทบาทในด้านเหล่านี้น้อยกว่าที่เขาคาดหวัง

จงกลณี ดุษฎีเจริญ (2540) ศึกษาเรื่อง สัมพันธภาพของวัยรุ่นกับบิดามารดา การเห็นคุณค่าในตนเองกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น พบว่า สัมพันธภาพของวัยรุ่นกับบิดามารดา การเห็นคุณค่าในตนเองกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น พบว่าบุตรคนแรกมีคะแนนเฉลี่ยการปรับตัวมากกว่าบุตรคนกลาง และบุตรคนสุดท้าย แต่เมื่อทดสอบความแตกต่างพบว่าลำดับการเกิด ไม่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของวัยรุ่น

ปนัดดา จันทร์ส่อง (2541) ศึกษาเรื่อง การรับรู้บทบาทการเป็นบิดามารดาของนักศึกษาชาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การรับรู้บทบาทเป็นบิดาของนักศึกษาชายขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา ประสบการณ์ในการได้รับการเลี้ยงดูจากบิดา ในวัยเด็กและเจตคติที่ดีต่อบิดา

ธนา โหมยิตวณิชพงศ์ (2542) ศึกษาเรื่อง บทบาทการเป็นบิดามารดาของตำรวจ กองกำกับการสืบสวนสอบสวนตำรวจนครบาล พบว่า ปัญหาการปฏิบัติบทบาทการเป็นบิดาของตำรวจกองกำกับการสืบสวนสอบสวนตำรวจนครบาลในแต่ละด้านคือ ปัญหาการเลี้ยงบุตร ได้แก่ รายได้น้อย การเบิกจ่ายเงินสวัสดิการล่าช้าไม่เพียงพอ หารายได้คนเดียว การอบรมสั่งสอนบุตร ได้แก่ ไม่มีเวลา ใช้การลงโทษที่รุนแรง ปลดปล่อยให้เป็นหน้าที่ของภรรยาและครู ปัญหาด้านการปกป้องคุ้มครองบุตร ได้แก่ ไม่มีเวลา ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และไม่ได้อยู่กับครอบครัวปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของภรรยาและครู ปัญหาด้านการส่งเสริมพัฒนานบุตร ได้แก่ ไม่มีเวลา ไม่มีความรู้ และรายได้น้อย ปัญหาด้านการเป็นแบบอย่างในการเลียนแบบบทบาททางเพศ ได้แก่ ไม่มีเวลา สื่อต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อบุตร เกรียดยจากการทำงาน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ขัดแย้งกับภรรยา

อัจฉรา ภูระธีระ (2546) ศึกษาความคาดหวังของบุตรวัยรุ่นตอนต้นและการปฏิบัติจริงในการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่นของบิดา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 396 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม พบว่า ระดับความคาดหวังต่อบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูของบิดาของบุตรวัยรุ่น อยู่ในระดับสูงทั้งในภาพรวมและรายด้าน ระดับการปฏิบัติจริงในการอบรมเลี้ยงดูของบิดาตามการรับรู้ของบุตรวัยรุ่น ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง แต่การปฏิบัติจริงในด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการสนับสนุนทางอารมณ์ และด้านส่งเสริมการเรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง ระดับความคาดหวังต่อบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูของบิดาของบุตรวัยรุ่นที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรับผิดชอบ ระดับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ระดับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยที่แตกต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระดับความคาดหวังต่อบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูของบิดาของบุตรวัยรุ่น กับระดับการปฏิบัติจริงในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของบิดา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงของบิดามารดา เช่น บทบาทด้านการเลี้ยงดูทั้งทางร่างกายและจิตใจ บทบาทด้านการอบรมสั่งสอนทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการเป็นตัวอย่างทางสังคม บทบาทด้านสันตนาการ บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางเพศ มีความสัมพันธ์กับความต้องการหรือความคาดหวังของวัยรุ่นที่มีต่อบิดามารดา โดยบทบาทดังกล่าวล้วนมีความสำคัญต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดของวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร หมายถึง นักเรียนชายหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 4 ของโรงเรียนในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอรอบนอก 18 อำเภอของจังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 26,223 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี 2545)

ตารางที่ 3.1 จำนวนนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในโรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี

อำเภอ	จำนวน
เมือง	9,982
กุมภวาปี	877
หนองวัวซอ	837
โนนสะอาด	2,088
หนองหาน	561
ทุ่งฝน	1,339
ไชยวาน	633
ศรีธาตุ	464
วังสามหมอ	1,383
วังสามหมอ	690

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

อำเภอ	จำนวน
บ้านคุง	1,829
บ้านฝื่อ	1,205
น้ำโสม	1,102
เพ็ญ	1,211
สร้างคอม	756
นาขุง	388
พินุลย์รักษ์	403
กู่แก้ว	250
ประจักษ์ศิลปาคม	525
รวม	26,223

1.2 กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้สุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยกำหนดให้มีระดับความเชื่อมั่น 95% และให้ค่าความคลาดเคลื่อน ไม่เกิน 5% ($e=0.05$) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างอาจคำนวณได้จากสูตร ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ต่อไปนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร = 26,223

e = ค่าคลาดเคลื่อน

$$n = \frac{26,223}{1 + (26,223)(0.05)^2}$$

กลุ่มตัวอย่าง = 394 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนของประชากรและโรงเรียนได้ จำนวนกลุ่มตัวอย่างดังตารางประกอบแต่ละโรงเรียน จะเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการจับสลากจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ระดับละ 1 ห้องเรียน โดยแบ่งกลุ่มประชากรให้ได้จำนวนใกล้เคียงกัน

อำเภอ	ชื่อโรงเรียน	จำนวนนักเรียนช่วงชั้นที่ 4	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
เมือง	โรงเรียนอุครพิทยานุกูล	3,220	119
	โรงเรียนสตรีราชินูทิศ	1,750	65
	โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคาร	1,270	47
บ้านดุง	โรงเรียนบ้านดุงวิทยา	1,829	68
ศรีธาตุ	โรงเรียนศรีธาตุพิทยา	1,382	51
บ้านผือ	โรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์	1,205	44
	รวม	10,657	394

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ส่วนที่ 3 บทบาทของบิดามารดาที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามมีดังนี้

1. สร้างแบบสอบถามแบบปลายเปิดให้กลุ่มตัวอย่างได้เขียนบรรยายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
2. นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
3. ทดสอบความเชื่อมั่นโดยนำแบบสอบถามไปทดสอบใช้กับกลุ่มนักเรียนที่กำลังศึกษาในช่วงชั้นที่ 4 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

3.1 ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เพื่อขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลไปยังผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา (กลุ่มตัวอย่าง) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี

3.2 ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ของงานวิจัย แจกแบบสอบถาม อธิบายวิธีการตอบและตอบข้อซักถามเมื่อผู้ตอบมีข้อสงสัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

- 1) หาค่าความถี่ (frequencies)
- 2) หาค่าร้อยละ (percentage)

4.1.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (content analysis)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
- ตอนที่ 2 บทบาทของบิดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4
- ตอนที่ 3 บทบาทของมารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 394 คน มีข้อมูลทั่วไปดังนี้

ตารางที่ 4.1 จำแนกตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง

เพศ	จำนวนคน	ร้อยละ
หญิง	274	69.54
ชาย	120	30.46
รวม	394	100.00

จากข้อมูลในตารางที่ 4.1 จำแนกตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 69.54 หรือ 274 คน ส่วนที่เหลือคือเพศชาย ร้อยละ 30.46 หรือ 120 คน

ตารางที่ 4.2 จำแนกตามจำนวนบุตรของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนบุตรของบิดามารดา	จำนวนคน	ร้อยละ
บุตร 2 คน	201	51.01
บุตรมากกว่า 2 คน	152	38.58
บุตร 1 คน	41	10.41
รวม	394	100.00

จากข้อมูลในตารางที่ 4.2 จำแนกตามจำนวนบุตรของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่มีบุตร 2 คน ร้อยละ 51.01 หรือ 201 คน รองลงมาคือมีบุตรมากกว่า 2 คน ร้อยละ 38.58 หรือ 152 คน และสุดท้ายมีบุตร จำนวน 1 คน ร้อยละ 10.41 หรือ 41 คน

ตารางที่ 4.3 จำแนกตามลำดับการเกิดของกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับการเกิด	จำนวนคน	ร้อยละ
บุตรคนโต	191	48.48
บุตรคนเล็ก	147	37.31
บุตรคนกลาง	56	14.21
รวม	394	100.00

จากข้อมูลในตารางที่ 4.3 จำแนกตามลำดับการเกิดของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นบุตรคนโต ร้อยละ 48.48 หรือ 191 คน รองลงมาเป็นบุตรคนเล็ก ร้อยละ 37.31 หรือ 147 คน และ สุดท้ายเป็นบุตรคนกลาง ร้อยละ 14.21 หรือ 56 คน

ตารางที่ 4.4 จำแนกตามการอยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่าง

การอยู่อาศัย	จำนวนคน	ร้อยละ
อยู่กับบิดามารดา	302	76.65
อยู่กับญาติ	45	11.42
อยู่กับมารดา	37	9.39
อยู่กับบิดา	10	2.54
รวม	394	100.00

จากข้อมูลในตารางที่ 4.4 จำแนกตามการอยู่อาศัย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดามารดา ร้อยละ 76.65 หรือ 302 คน รองลงมาคืออยู่กับญาติร้อยละ 11.42 หรือ 45 คน อยู่กับมารดา ร้อยละ 9.39 หรือ 37 คน อยู่กับบิดา ร้อยละ 2.54 หรือ 10 คน ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 จำแนกตามสถานภาพสมรสของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพสมรสของบิดามารดา	จำนวนคน	ร้อยละ
อยู่ด้วยกัน	330	83.76
หย่าหรือแยกทางกัน	30	7.61
แยกกันอยู่เนื่องจากหน้าที่การงาน	15	3.81
มารดาถึงแก่กรรม	15	3.81
บิดาถึงแก่กรรม	4	1.01
บิดามารดาถึงแก่กรรม	0	0
รวม	394	100.00

จากข้อมูลในตารางที่ 4.5 จำแนกตามสถานภาพสมรสของบิดามารดา พบว่า ส่วนใหญ่บิดามารดาอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 83.76 หรือ 330 คน รองลงมาคือหย่าหรือแยกทางกัน ร้อยละ 7.61 หรือ 30 คน กลุ่มที่เท่ากันคือ แยกกันอยู่เนื่องจากหน้าที่การงานและมารดาถึงแก่กรรม ร้อยละ 3.81 หรือ 15 คน และสุดท้ายคือ บิดามารดาถึงแก่กรรมร้อยละ 1.01 หรือ 4 คน

ตารางที่ 4.6 จำแนกตามรายได้ของครอบครัว

รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน	จำนวนคน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	132	33.50
5,001 – 15,000 บาท	114	28.93
15,001 – 25,000 บาท	77	19.54
มากกว่า 25,000 บาท	71	18.03
รวม	394	100.00

จากข้อมูลในตารางที่ 4.6 จำแนกตามรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 33.50 หรือ 132 คน รองลงมาคือ 5,001–25,000 บาท ร้อยละ 18.93 หรือ 114 คน 15,001–25,000 บาท ร้อยละ 19.54 หรือ 77 คน มากกว่า 25,000 บาท ร้อยละ 18.03 หรือ 71 คน ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 จำแนกตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว	จำนวนคน	ร้อยละ
รักสนับสนุน ให้เหตุผล	261	66.24
อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ตลอดเวลา	73	18.53
ดูแลใกล้ชิดไม่ต้องทำอะไรเอง	50	12.69
ปล่อยให้อิสระตามใจตนเอง	10	2.54
รวม	394	100.00

จากข้อมูลในตารางที่ 4.7 จำแนกตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผล ร้อยละ 66.24 หรือจำนวน 261 คน รองลงมาคืออยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ตลอดเวลา ร้อยละ 18.53 หรือ 73 คน ดูแลใกล้ชิดไม่ต้องทำอะไรเอง ร้อยละ 12.69 หรือ 50 คน ปล่อยให้อิสระตามใจตนเอง ร้อยละ 2.54 หรือ 10 คน

ตอนที่ 2 บทบาทของบิดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4

จากการนำข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อจัดกลุ่มบทบาทของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่าง 394 คน ตามแนวคิดของ เอเวอร์โซล (อ้างใน พงศ์สุภา รัตนมาศมงคล 2533: 24) กำหนดเอาไว้ว่ามี 5 บทบาทคือ บทบาทด้านการเลี้ยงดู บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม และบทบาทด้านการสันตนาการ พบดังนี้

2.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1.1 บทบาทของบิดา

1) บทบาทของบิดาตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

(1) บทบาทด้านการเลี้ยงดู

กลุ่มตัวอย่างคาดหวังหรือต้องการให้บิดาเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก โดยแสดงออกมาให้บุตรได้รับรู้ดังคำกล่าวที่ว่า “อยากให้พ่อรักมาก ๆ รักลูกมากกว่างาน เมื่อลูกอยู่ใกล้ต้องการให้พ่อแสดงความรักความห่วงใยลูก อยากให้พ่อรักเราเหมือนที่พ่อของคนอื่นรัก อยากให้แสดงความรักต่อลูกมากกว่าไก่อชน ควรแสดงออกให้ลูกรู้ว่ารักไม่ควรแสดงอาการนิ่งเฉย รักครอบครัวของตนเอง ถ้าจะมีน้ำใจช่วยเหลือญาติพี่น้องหรือคนอื่นก็ควรมีขอบเขตไม่ทำให้ครอบครัวตัวเองเดือดร้อน อยากให้เป็นเพื่อนคิด เพื่อนเล่น เพื่อนกิน เป็นได้ทั้งพ่อและเพื่อนในทั้งเวลาเหงาทุกข์ ตลอดเวลา” ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างก็คาดหวังว่าการแสดงความรักของบิดาต่อตนเอง ต้องไม่มากเกินไป ดังจะเห็นได้จากคำพูดที่ว่า “ไม่แสดงความรักต่อลูกมากเกินไป” นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้บิดาคอยอบรมสั่งสอนตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “ฝึกอบรมลูกเรื่องมารยาท ในการปฏิบัติตัวในสังคม อบรมสั่งสอนลูกด้วยวาจาสุภาพไพเราะ สอนให้ลูกรู้จักกตัญญูโดยไม่หวังผลตอบแทน รู้จักประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ก้าวร้าว ควรบอกสอนในสิ่งที่ลูกทำไม่ได้หรือทำไม่เป็น “ในขณะที่สอนลูกไม่อยากให้พ่อให้เปรียบเทียบหนูกับคนอื่น” ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างก็มีความคาดหวังที่จะให้บิดามีความเข้าใจและยอมรับตัวตนของตนเอง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “ให้พ่อเห็นว่าลูกโตแล้วไม่ใช่เด็ก ไม่คอยรับผิดชอบลูก ไม่บังคับจิตใจของลูก ยอมรับในความสามรถและยอมรับในตัวของตัวเอง ให้เปิดใจยอมรับลูก เข้าใจว่าวัยรุ่นนั้นอาจจะคือร้อนไปบ้างหรือเอาแต่ใจตนเอง เพราะยังไม่ได้เรียนรู้โลกภายนอกมากมาย เมื่อลูกแสดงความคิดเห็นอย่างมองว่าเป็นการเถียงให้มองว่าลูกมีเหตุผล ให้เข้าใจลูกในการคบเพื่อนต่างเพศ เมื่อเพื่อนชายหญิงมาที่บ้านควรสนับสนุนไม่กีดกัน ให้อิสระกับลูกโดยให้โอกาสลูกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ให้พ่อบังคับและไม่ต้องการให้พ่อทำหน้าที่ดูแลเวลามีเพื่อนต่างเพศมาหาที่บ้าน รู้ว่ารักแต่ขอให้เข้าใจลูกด้วย

และควรพูดจากับเพื่อนของคุณดี ๆ อยากให้พ่อรู้ว่ายังรักพ่อเสมอ ขอให้ลูกได้เรียนในสิ่งที่ลูกชอบ ไม่ใช่เรียนในสิ่งที่พ่อต้องการ เช่น ลูกชอบเรียนภาษาแต่พ่อให้เรียนแผนวิทย์-คณิต พ่อเถรต่ำก็ค่าลูกกลายเป็นว่าลูกต้องเรียนเพื่อพ่อแม่ไม่ใช่เรียนเพื่อตัวเอง อยากให้พ่อเข้าใจและรู้จักใจของลูก ไม่ใช่ให้เฉพาะลูกรู้ใจพ่อแม่เท่านั้น ให้ความไว้วางใจลูกเชื่อลูก เช่น เวลาไปโรงเรียนบางครั้งตอนเย็นต้องทำการบ้านส่งอาจารย์โรงเรียนเล็ก 3 โมง พ่อทำงานส่งอาจารย์ทำให้กลับบ้าน 5 โมงก็จะไม่เข้าใจคิดเพียงแต่ว่าลูกทำผิด ให้อิสระกับลูกแต่ไม่มากเกินไป อยากให้รับฟังเรื่องเพื่อนของลูกหรือเรื่องอื่น ๆ ที่ลูกต้องการเล่าให้ฟัง อยากให้รู้จักกับเพื่อนของลูกและพูดจากับเพื่อนของคุณดี ๆ เวลาพูดคุยกันหรือมีข้อโต้แย้งควรใช้เหตุผลที่ลูกคิดพร้อมที่จะเข้าใจเหตุผลของลูกเข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่นว่ามีความต้องการอิสระต้องการเพื่อนและทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนเมื่อพบคนรู้จักหรือพบเพื่อนควรให้พูดคุยกันไม่ควรกีดกัน เมื่อบุตรเล่าเรื่องส่วนตัวให้ฟังไม่ควรแสดงความรำคาญ คุณค่า เพราะจะทำให้ลูกไม่กล้าเล่าเมื่อเกิดปัญหา นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้บิดาไม่เรียกร้องจากบุตรมากเกินไป ด้วยคำกล่าวว่า “ไม่ให้บังคับในเรื่องอนาคตของลูกอย่าคาดหวังเกินไปในการเรียนของลูกเพราะทำให้เกิดความกดดันกลายเป็นผลเสียกับลูก” ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้บิดาเลี้ยงบุตรในกฎระเบียบที่เหมาะสมดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่ต้องกฎเกณฑ์มากเกินไป ไม่ตามใจลูกเกินไป มีความยืดหยุ่นและอ่อนน้อมถ่อมตนในบางเรื่อง” พร้อมทั้งนั้นยังคาดหวังให้บิดามีท่าทีที่อบอุ่นใกล้ชิดและเป็นกันเองกับบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “ให้พ่อเป็นกันเองกับลูก ซึ่งจะทำให้ลูกกล้าเปิดเผยหรือสามารถเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟังได้ ให้ความไว้วางใจและมั่นใจในสิ่งที่ลูกทำ ไม่เคร่งเครียดตลอดเวลาเพราะจะทำให้บรรยากาศในบ้านดูอึมครึม ให้พ่อมีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง รักลูกเสมอต้นเสมอปลายไม่รักคนอื่นมากกว่าลูกตนเอง เมื่อลูกทำผิดอย่าถือว่าเป็นเรื่องรุนแรงมาก ให้ใช้คำพูดตักเตือนและเป็นกำลังใจ” และกลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้บิดาเอาใจใส่ดูแลตนเองดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่ให้พ่อมีทิฐิเกินไปควรใส่ใจถามทุกข์สุขของลูกเวลาที่อยู่บ้านไป โรงเรียนหรือไปที่อื่น ๆ เมื่อไม่สบายก็อยากให้พ่อดูแลเอาใจใส่บ้างให้ความสำคัญกับลูก ไม่เลี้ยงลูกด้วยเงินโดยเห็นงานสำคัญกว่าลูก เอาใจใส่ถามทุกข์สุขของคนในบ้านและลูก สนใจเอาใจใส่ลูกไม่ต้องสนใจคนอื่นแม้แต่คนข้างบ้าน และยังคาดหวังให้บิดาใช้วาจาสุภาพกับตนเอง เช่น คำกล่าวที่ว่า “ไม่ใช่คำพูดที่รุนแรง อยากให้พูดกับลูกด้วยวาจาสุภาพ” และกลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้บิดาสงทโทษตนอย่างเหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่ควรตีลูกแบบไม่มีเหตุผล เมื่อลูกทำผิดไม่ควรทำร้ายร่างกาย”

(2) บทบาทด้านการแก้ปัญหา

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดาเข้ามามีบทบาทช่วยตนเองแก้ปัญหา ดังคำกล่าวที่ว่า “คอยดูแลช่วยเหลืออยู่ห่างๆ เมื่อลูกทำผิดให้คอยตักเตือนด้วยความเข้าใจ เมื่อมีปัญหาพ่อต้องไม่ทอดทิ้งหรือหนีปัญหา เมื่อลูกหมดหวังท้อแท้ต้องการให้พ่อเป็นที่พึ่งให้กำลังใจ

ต้องการให้พ่อให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง มีคำแนะนำดี ๆ แก่ลูก ไม่ต้องการให้ตอกย้ำความผิดพลาด ให้พ่อใช้การปลอบใจเป็นกำลังใจให้ในการต่อสู้กับอุปสรรค เมื่อมีข้อขัดแย้งระหว่างพ่อกับลูก ต้องการให้ใช้เหตุผลแก้ปัญหาหรือใช้เหตุผลให้เห็นความถูกต้อง พ่อต้องมีเหตุผลที่จะกระทำไม่ใช่ เพราะความเป็นผู้ใหญ่เคยอาบน้ำร้อนมาก่อน เมื่อลูกผิดพลาดพร้อมจะให้อภัยอยู่เคียงลูกเสมอ ในยามที่ลูกท้อแท้ หมดหวัง ไม่ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ รู้จักให้อภัยแก่ลูกเพราะลูกไม่ใช่ผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นจึงมีความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ คอยตักเตือนเมื่อลูกทำผิด เมื่อลูกทำผิดจะอบรม ต้องแสดงเหตุผลหรือยกตัวอย่าง เป็นที่พึ่งเวลาบุตรขาดกำลังใจและหมดหวัง”

(3) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดามีบทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว ด้วยคำกล่าวที่ว่า “ตั้งใจในการทำงานตามอาชีพของตน แต่ก็ไม่ต้องการให้คร่ำเคร่งกับงานจนไม่พักผ่อน ต้องการให้พ่อมีกงานที่ดีมีความมั่นคงรายได้ดีโดยมีเวลาเหลือจากการทำงานมาอยู่ใกล้ชิดครอบครัว อาชีพพ่อต้องเป็นอาชีพสุจริต และทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเพื่อครอบครัว หนักเอาเบาผู้เพื่อหารายได้สู่ครอบครัว สร้างความเชื่อมั่นให้กับครอบครัว มีงานดี ๆ ทำ การงานมั่นคง ไม่ต้องการให้พ่อทำงานไกลบ้าน หนักเอาเบาผู้หารายได้มาจุนเจือครอบครัว ทำงานเก่งมีความอดทนและเข้มแข็ง เอาใจใส่การงาน อยากให้พ่อเลิกทำงานหนัก

(4) บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดาเป็นคนดี เป็นแบบอย่างทางสังคมที่ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “ขอให้พ่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนอื่นได้ เป็นผู้นำที่ดีมีความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รักครอบครัว ไม่ทะเลาะวิวาท รับฟังความคิดเห็นของคนในครอบครัว ไม่ยึดตนเองเป็นใหญ่ใช้เหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ มีความเป็นสุภาพบุรุษและเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักให้อภัย ใจเย็น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ไม่ดื่มสุรา สูบบุหรี่ เล่นการพนัน ใช้สารเสพติด ไม่เที่ยวผู้หญิง ไม่เที่ยวเตร่เหมือนวัยรุ่น ไม่มีภรรยา น้อย ไม่โกหก ไม่เจ้าชู้ ไม่แสดงอารมณ์โกรธให้ลูก เป็นคนคุยสนุกสนาน อารมณ์ดี ใจเย็น ร่าเริง ลดความเคร่งเครียดในการทำงานลง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี ไม่พูดเข้าข้างตนเอง ไม่กลับกลอก ไม่พูดคำหยาบ ไม่ขี้นั่น จุกจิก ฐิฐิ พูดซ้ำซาก ไม่นอกใจภรรยา ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ทำตัวเป็นนักเลง อันธพาล ไม่ทำตนให้ครอบครัวอับอาย มีความตระหนักตนเองว่าเป็นที่พึ่งของครอบครัว ไม่ทำตัวเหลวไหลเมื่ออยู่บ้านเวลาว่าง รู้จักรักษาสุขภาพตนเอง ทำตัวน่านับถือแก่คนทั่วไป ไม่มีทิษฐิสูง รู้จักยอมรับผิด ความคาดหวังทางด้านสังคม ไม่ดบตีทำร้ายภรรยา ถ้าจะทำร้ายกันให้หย่ากันดีกว่า พูดจากับภรรยาด้วยเหตุผล ไม่ยั่วโมโหแม่ ไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในครอบครัว ไม่เห็นแก่เพื่อนมากกว่าบุตร ภรรยา ไม่ทอดทิ้งครอบครัวเมื่อมีปัญหา เป็นสุภาพบุรุษปกป้องคุ้มครองเมียจะมี อันตรายเกิดขึ้นกับครอบครัว

(5) บทบาทด้านสันตนาการ

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดาพาไปเที่ยวบ้าง มีเวลาที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “มีเวลาให้กับครอบครัว กินข้าวด้วยกันทุกวัน ยากให้พาไปเที่ยวต่างจังหวัด ให้พูดคุยหยอกล้อกับลูก ไม่ต้องการให้พ่อทำตัวเลขเมฆ ให้พูดคุยซักถาม และยิ้มแย้มแจ่มใส และใช้เวลาอยู่ร่วมกันกับครอบครัว สนับสนุนให้เล่นกีฬาเพื่อคลายเครียด อนุญาตให้ลูกไปทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนตามประสาของวัยรุ่น เมื่อมีงานหรือเทศกาลอยากให้พ่อกับแม่พาไปเที่ยว อยากให้พาคนในครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ไปรับประทานอาหาร ชมภาพยนตร์หรือไปซื้อของ ให้สนับสนุนลูกเล่นกีฬาเพราะกีฬาจะช่วยให้ผ่อนคลายความเครียด ได้ออกกำลังกายและเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่ใช่ลูกเล่นกีฬาที่พูดให้หมดกำลังใจอยากให้พ่อแม่มีเวลาให้ลูกให้มากขึ้นอยู่พร้อมหน้าพร้อมตา อนุญาตให้ไปกับเพื่อนบ้างก็รู้ว่าพ่อเป็นห่วงแก่ก็ควรอนุญาต อยากให้พ่อมีนิสัยขี้เล่น อยากให้หยอกล้อกับลูก”

2) บทบาทของบิดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

(1) บทบาทด้านการเลี้ยงดู

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาเลี้ยงดูตนเองด้วยความรักความห่วงใย ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อให้ความรักความอบอุ่นกับลูกและคนในครอบครัว มีความห่วงใยถามไถ่ในเรื่องต่างๆ เช่น การเรียน การคบเพื่อน มีความห่วงใยลูกเสมอแม้ไปทำงานต่างจังหวัดจะคอยโทรศัพท์มาถามข่าวคราว พ่อแสดงความรักห่วงใย เช่น คอยปลุกให้ตื่นตอนเช้า จัดอาหารดี มีประโยชน์มาให้รับประทาน คอยรับส่งลูกไปโรงเรียนไม่เคยบ่น พ่อรักลูกมากยอมเลิกบุหรี่เพราะลูกสาวขอให้เลิก รักลูกทุกคนเท่ากัน พ่อจะบอกเสมอว่าพ่อรักลูกทุกครั้งที่ได้พูดคุยกัน พ่อห่วงลูกมากที่สุด และคอยสอนอยู่เสมอก็คือการคบเพื่อนต่างเพศ เพราะพ่อเป็นผู้ชายขอมรู้จักนิสัยผู้ชายดี พ่อคอยห่วงใยเมื่อขามเจ็บไข้หรือทุกข์สุขพ่อจะยิ้มให้ลูกเสมอ” ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างอีกบางส่วนรับรู้ว่ามีบิดาปฏิบัติต่อตนเองไม่เป็นไปตามที่ตนเองต้องการดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อรักมากจนรู้สึกอึดอัดไม่ปล่อยให้มันเป็นอิสระให้ทำอะไรด้วยตนเอง ไม่แสดงความรักและไม่สนใจลูกบางครั้งทำเหมือนลูกไม่มีค่าไม่มีตัวตน หวงลูกมากเกินไปลูกจะคุยกับผู้ชายวัยรุ่นไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นเพื่อนกัน ถ้าเลี้ยงรักลูกไม่เท่ากัน พ่อรักและห่วงไ้คนมากกว่าลูกตัวเอง เมื่อพ่อไม่อยู่พอลกลับมาถึงบ้านจะถามถึงไ้ก่อนแทนที่จะถามถึงลูก พ่อรักมากทำให้รู้สึกรำคาญ เช่น ไปรับไปส่งเรียนพิเศษบ่อย ๆ หรือถามซอกแซกรู้สึกก้าวก่ายในเรื่องส่วนตัวของลูกมากเกินไป พ่อให้เงินใช้มากแต่ไม่ค่อยแสดงความรักต่อลูก” และกลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาจะเอาใจใส่อบรมสั่งสอนบุตรดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อเอาใจใส่อบรมสั่งสอนลูกดูแลเรื่องความประพฤติแนะนำว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ คอยบอกคอยสอนตลอดเวลา เมื่อลูกทำผิดจะว่ากล่าวตักเตือนถ้าทำลูกจะให้กำลังใจและสนับสนุน พ่อสอนอะไรใหม่ ๆ ให้ลูกมากมาย สอนให้ลูกรู้จักคิดก่อนทำ เมื่ออยู่กับ

คนอื่นให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักคบเพื่อน พ่อจะอบรมสั่งสอนเรื่องต่าง ๆ เช่น กิริยามารยาท ความกตัญญู รู้จักกาลเทศะ การดำเนินชีวิต การใช้จ่ายและให้รู้จักการทำงานเพื่อชีวิตและอนาคตของตนเอง” และกลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่าบิดาไม่มีเวลาให้แก่บุตรดังคำกล่าวที่ว่า “ให้เงินลูกมากกว่า ให้เวลากับลูก” แต่กลุ่มตัวอย่างก็รับรู้ว่าบิดามีความเข้าใจยอมรับและไว้วางใจบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อให้ความไว้วางใจให้ตัดสินใจตัดสินปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ฝึกให้ลูกมีความรับผิดชอบ และเชื่อมั่นในตนเอง เช่น ขับรถไปรับน้อง ซื้อของ ทำอาหารเอง พ่อจะติดตามข่าวสาร และเอาประสบการณ์ต่าง ๆ มาเล่าให้ฟัง เพื่อลูกจะได้ดูแลตัวเองได้ พ่อไม่บังคับให้ทำตามที่พ่อต้องการ พ่อเข้าใจวัยรุ่น ทำตัวเป็นกันเอง เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของลูก” ในทางกลับกัน กลุ่มตัวอย่างบางกลุ่มรับรู้ว่าบิดาไม่มีความเข้าใจ ไว้วางใจและยอมรับในตัวบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อชอบกำหนดเส้นทางชีวิต ให้ลูกเอาแต่ใจตนเอง เชื่อคนอื่นมากกว่าลูกของตนเอง ไม่เข้าใจวัยรุ่นที่มีความคิดความต้องการอย่างไร ไม่ยอมรับเพื่อนของลูก ไม่รับฟังเหตุผลของลูก ชอบก้าวท้าวเรื่องส่วนตัวของลูก ไม่เข้าใจว่าลูกต้องการอยู่กับเพื่อนบ้าง ไม่เปิดโอกาสให้ลูกไปเรียนรู้โลกกว้าง ไม่มีเหตุผลและไม่ยอมรับฟังเหตุผลของคนอื่น เหตุผลของพ่อลูกเสมอ พ่อไม่เข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่นว่าต้องการอะไร บังคับลูกมากเกินไปให้อยู่แต่กับบ้าน ไม่ได้ออกไปไหน ไม่ให้ลูกชายไปเที่ยวกลางคืน บังคับมากเกินไปไม่ให้อิสระ ให้อยู่บ้านเล่นกีฬาที่พ่อสนับสนุน ไม่ควรบังคับทุกเรื่อง จู้จี้จ้านมากเกินไป ก็ทำให้เราเบื่อไม่อยากทำอะไรทั้งสิ้น แม้แต่การอ่านหนังสือ หรือการคบเพื่อน เป็นเด็กที่ค่อนข้างจะเก็บกด เนื่องจากการบังคับ” นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่าบิดามีความมุ่งหวังในตัวลูก ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อสนับสนุนด้านการเรียนเพราะอยากให้ลูกเรียนหนังสือเก่ง และเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป เพื่อจะได้มีอนาคตที่ดี พ่อคาดหวังในตัวลูกสูง พ่อบังคับให้เรียนตามที่พ่อกำหนดให้และคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี” กลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่าบิดามีกฎระเบียบที่ให้บุตรปฏิบัติตาม ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อมีกฎระเบียบเข้มงวดมากเองจริงเองจะไม่ยืดหยุ่น พูแค่แค่หลักวิชาการ ไม่ให้ลูกสาวคบเพื่อนชาย ให้อยู่ติดบ้าน ไม่ชอบให้ไปเที่ยว ไม่ให้นอนบ้านเพื่อนไม่ให้กลับบ้านดึกถ้ากลับดึกก็นอนบ้านเพื่อนเลย” และกลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่าบิดามีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุตรดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อให้ความเป็นกันเองกับลูก ๆ” ในขณะที่เดียวกันก็รับรู้ว่าในทางตรงกันข้าม ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อพุดน้อยไม่ค่อยคุยกับลูก ถ้าดื่มน้ำก็จะคุยมากขึ้น ไม่ค่อยพุด ชอบทำตัวเคร่งครึม น่ากลัว” พร้อมกันนี้กลุ่มตัวอย่างก็รับรู้ว่าบิดามีความเอาใจใส่ดูแลตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อคอยดูแลอย่างห่าง ๆ เหมือนไม่สนใจแต่ถ้ามีปัญหา ก็จะเข้ามาช่วยเหลือ พ่อเอาใจใส่ดูแลอบรมสั่งสอนให้ลูกประพฤติตนเป็นคนดี ปลูกฝังให้ลูกเป็นคนรักการอ่านให้เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง” และยังรับรู้ว่าบิดามีวาทะที่สุภาพต่อบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อไม่พุดคำหยาบกับลูก พูคกับลูกเพราะ” และกลุ่มตัวอย่างยังพบว่าบิดาลงโทษบุตรดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าไม่เชื่อมาก ๆ ก็จะตีเมื่อทำผิด”

(2) บทบาทด้านการแก้ปัญหา

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่าบิดามีบทบาทต่อการแก้ปัญหาให้บุตร ดังนี้ “พ่อจะคอยปลอบใจเวลาหือแท้ ไม่ซ้ำเติมลูกให้คำปรึกษาได้เป็นอย่างดี บิดาคอยตักเตือนลูกในสิ่งที่ลูกกระทำไม่ถูกต้อง หรือไม่ดี เมื่อมีปัญหาพ่อก็จะนำปัญหามาปรึกษาภายในครอบครัว ช่วยสอนการบ้านให้ลูก พ่อจะให้เหตุผลในการแก้ปัญหาให้คำปรึกษาที่ดีมากในทุกเรื่อง ลูกมีปัญหาจะคอยชี้แนะแก้ไข เมื่อกลุ่มตัวอย่างก็รับรู้ว่าบิดาไม่มีบทบาทการแก้ปัญหาของบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อไม่สามารถปรึกษาได้ทุกเรื่อง พ่อไม่เคยให้คำปรึกษาเลย”

(3) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่าบิดามีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อยอมทำทุกอย่างเพื่อครอบครัว เพื่ออนาคตที่ดีของลูก ไม่เคยนำเรื่องไม่สบายใจให้ครอบครัวรับรู้ มีความอดทนในการทำงานสูง รับผิดชอบต่อการหารายได้ให้แก่ครอบครัว ทำงานหนักจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว หรือมีเวลาน้อย มีความขยันทำงานหาเงิน ไม่คดโกง เอาการเอางานทำงานเก่ง “ในทางตรงกันข้ามกลุ่มตัวอย่างก็รับรู้ว่า บิดาไม่ได้ทำบทบาทด้านนี้ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อไม่รับผิดชอบครอบครัว ไม่มีความกระตือรือร้นไม่สนใจว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ครอบครัวจะมีเงินใช้หรือไม่ หาเงินมาได้ให้เมียน้อยใช้ไม่สนใจลูก ต้องการเงินก็ให้ภรรยาหามาให้ใช้ชีวิตสนุกไปวัน ๆ”

(4) บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่าบิดามีบทบาทด้านให้เป็นแบบอย่างทางสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อเป็นแบบอย่างที่ดีมีเหตุผลเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี ใจดี มีเมตตา รับผิดชอบต่อครอบครัว ใจเย็น เป็นคนดี ซื่อสัตย์ต่อครอบครัว จริงจังต่อชีวิต ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ดี มีความยุติธรรม ไม่ดื้อเหว้า สุบนุหรี ไม่เจ้าชู้ เสี่ยงสละเพื่อครอบครัว สามารถระงับอารมณ์โกรธได้ พ่อชอบยิ้มให้ลูกเสมอ อารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน อ่อนโยน ไม่จู้จี้ ไม่พูดคำหยาบ ไม่เล่นการพนัน เป็นคนฉลาดมีความรู้ มีความเด็ดขาด พ่อเป็นคนขยันหมั่นเพียร สุขุมอ่อนโยน พ่อเป็นคนเสียสละ อดทนสูง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ไม่จู้จี้ขี้บ่น อารมณ์ดี อารมณ์ขัน มีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา พ่อเป็นคนขยันหมั่นเพียร มีระเบียบวินัย มีแบบแผนของชีวิตมีความเข้มแข็ง” ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างก็รับรู้ว่าบิดาไม่ได้เป็นแบบอย่างทางสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อไม่รับผิดชอบครอบครัว ชอบออกนอกบ้านเวลากลางคืน พ่อชอบสร้างหนี้สินให้แม่รับผิดชอบ พ่อดื้อเหว้า ดิคนุหรี จนภรรยาและลูกไม่อยากเข้าใกล้ เป็นคนเกียจคร้าน พุดแล้วทำตามทีพุดไม่ได้ พ่อมีเพื่อนเยอะชวนไปสังสรรค์กับเพื่อนจนไม่มีเวลาให้ลูก พ่อไม่ค่อยอยู่บ้าน กลับลึกลับทำให้เป็นห่วง ทำผิดไม่ยอมรับผิดชอบ เห็นแต่ความผิดของผู้อื่น โยนความผิดให้คนอื่นเสมอ ดื้อเหว้าสุบนุหรี เล่นการพนัน และเจ้าชู้ ทำให้ทะเลาะกันจนใช้ความรุนแรง”

(5) บทบาทด้านสันตนาการ

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทด้านสันตนาการ ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อมีเรื่องตลกพูดคุยกับลูก ให้ความสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียดกับลูก เป็นคนตลกในบางครั้ง ชอบเล่นหยอกล้อกับลูกเมื่อมีเวลาว่าง ไปเที่ยวเปิดหูเปิดตาหรือวันหยุดพาครอบครัวไปเที่ยวที่ต่าง ๆ สนับสนุนลูกให้ทำกิจกรรมเสริม เช่น เล่นกีฬา ดนตรี ฯลฯ” กลุ่มตัวอย่างยังรับรู้บทบาทด้านสันตนาการ ในทางตรงกันข้ามคือ “พ่อไม่พาไปเที่ยว พ่อชอบอยู่คนเดียวไม่ให้ใครเข้าใกล้ ไม่ค่อยคุยเรื่องส่วนตัว คุยแต่เรื่องที่เป็นวิชาการ ไม่ปล่อยให้ลูกไปกับเพื่อนหรือไปเที่ยวกลางคืน เป็นคนจริงจังกับชีวิต มีกฎระเบียบมากเกินไป”

2.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการนำข้อมูลด้านบทบาทของบิดาของกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณเพื่อหาค่าความถี่ และคิดค่าร้อยละ พบดังนี้

ตารางที่ 4.8 บทบาทของบิดาตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ลำดับที่	บทบาทตามความคาดหวัง	ความถี่	ร้อยละ
1	การเลี้ยงดู	475	44.76
2	การเป็นแบบอย่างทางสังคม	293	27.62
3	การแก้ปัญหา	141	13.29
4	การหาเลี้ยงครอบครัว	77	7.26
5	สันตนาการ	75	7.07
รวม		1,061	100

จากข้อมูลในตารางที่ 4.8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างคาดหวังบทบาทของบิดามากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ด้านการเลี้ยงดู รองลงมาด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม และด้านการแก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 44.76, 27.62 และ 13.29 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 บทบาทของบิดาที่ปฏิบัติจริงตรงตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียน
ช่วงชั้นที่ 4

ลำดับที่	บทบาทที่ปฏิบัติจริงตรงตามความคาดหวัง	ความถี่	ร้อยละ
1	การเลี้ยงดู	296	44.44
2	การเป็นแบบอย่างทางสังคม	173	25.98
3	การหาเลี้ยงครอบครัว	106	15.92
4	การแก้ปัญหา	64	9.61
5	สันตนาการ	27	4.05
รวม		666	100

จากข้อมูลในตารางที่ 4.9 พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาปฏิบัติตนตามบทบาทของการเป็นบิดามากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ด้านการเลี้ยงดู การเป็นแบบอย่างทางสังคม และการหาเลี้ยงครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 44.44, 25.98 และ 15.92 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 บทบาทของบิดาที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียน
ช่วงชั้นที่ 4

ลำดับที่	บทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงตามความคาดหวัง	ความถี่	ร้อยละ
1	การเลี้ยงดู	81	46.29
2	การเป็นแบบอย่างทางสังคม	64	36.57
3	สันตนาการ	18	10.28
4	การแก้ปัญหา	7	4
5	การหาเลี้ยงครอบครัว	5	2.86
รวม		175	100

จากข้อมูลในตารางที่ 4.10 พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาไม่ปฏิบัติตนตามบทบาทของการเป็นบิดามากที่สุด 3 อันดับแรก คือ การเลี้ยงดู การเป็นแบบอย่างทางสังคม และการสันตนาการคิดเป็นร้อยละ 46.29, 36.57 และ 10.28 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 เปรียบเทียบบทบาทบิดาตามความคาดหวังกับการปฏิบัติจริงในมุมมอง
ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เจริญปริมาณ

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	ค่าความถี่ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริงตรง ตามความ คาดหวัง	ค่าความถี่ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริง ไม่ตรงตาม ความคาดหวัง	รวมค่าความถี่ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริง (1)+(2)	ค่าร้อยละ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริงตรง ตามความ คาดหวัง $(1) \times 100$ (3)	ค่าร้อยละของ บทบาทที่ไม่ได้ รับตามความ คาดหวัง $(2) \times 100$ (3)
บทบาทของบิดา ตามความคาดหวัง					
- ด้านการเลี้ยงดู	296	81	377	35.19	9.64
- ด้านการเป็นแบบอย่าง ทางสังคม	173	64	237	20.57	7.61
- ด้านการหาเลี้ยง ครอบครัว	106	5	111	12.60	0.59
- ด้านการแก้ปัญหา	64	7	71	7.61	0.83
- ด้านสันติภาพ	27	18	45	3.22	2.14
รวม	666	175	841	79.19	20.81

จากข้อมูลตารางที่ 4.16 พบว่ากลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาททั้ง 5 ด้านที่ตนเองได้รับการปฏิบัติจริงจากบิดาส่วนใหญ่สอดคล้องกับบทบาทของบิดาที่คาดหวังไว้ คิดเป็นร้อยละ 79.19 และมีส่วนน้อยที่ได้รับการปฏิบัติจริงไม่ตรงตามความคาดหวัง คิดเป็นร้อยละ 20.81

บทบาทของบิดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องกับบทบาทที่คาดหวังครบทั้ง 5 ด้าน เป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 79.19 แต่ก็มีส่วนน้อยคือร้อยละ 20.81 ที่รับรู้ว่ามีบทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่สอดคล้องหรือไม่ตรงตามความคาดหวัง ดังแสดงในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 เปรียบเทียบบทบาทของบิดาตามความคาดหวังกับตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของ
นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เชียงคุณภาพ

บทบาทของบิดาตามความคาดหวัง	บทบาทของบิดาตามการปฏิบัติจริง
<p>1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดาเลี้ยงดูตนเองด้วยความรักความอบอุ่นอย่างใกล้ชิดและแสดงความรักออกมาให้บุตรได้รับรู้คอยอบรมสั่งสอนบุตรในทุก ๆ เรื่อง โดยไม่เปรียบเทียบบุตรตนเองกับคนอื่น มีความเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่บุตรเป็น ให้อิสระแก่บุตรที่จะเลือกและทำอะไรด้วยตนเองด้วยความไว้วางใจ เข้าใจและยอมรับไม่คาดหวังในตัวบุตรสูงเกินไป รับฟังเหตุผลของบุตรพูดคุยกับบุตรด้วยถ้อยคำไม่รุนแรง ทำตัวเป็นทั้งบิดาและเพื่อน</p>	<p>1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดารักบุตรมากเกินไป จนรู้สึกอึดอัดไม่ให้อิสระที่จะทำอะไรด้วยตนเอง รักบุตรไม่เท่ากัน ไม่ค่อยแสดงความรักต่อบุตร นิ่งเฉยจนไม่อาจรับรู้ว่ารักบุตรหรือไม่ ไม่เข้าใจไม่ยอมรับ ไม่ไว้วางใจในตัวบุตร ไม่รับฟังเหตุผลของบุตร บังคับให้บุตรปฏิบัติตามกฎระเบียบและลงโทษบุตรด้วยการตี</p>
<p>2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดามีบทบาทในการช่วยเหลือบุตรแก้ปัญหาด้วยความเข้าใจ ไม่ซ้ำเติม มีข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาที่ดี ให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่องพร้อมที่จะอภัยแก่บุตร คอยปลอบใจเมื่อบุตรขาดกำลังใจและหมดหวัง</p>	<p>2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาไม่มีบทบาทในการช่วยตนเองแก้ปัญหาคือ ไม่สามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง บางรายไม่เคยให้คำปรึกษาแก่บุตรเลย ทอดทิ้ง หนีปัญหาครอบครัวเมื่อมีปัญหา</p>
<p>3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดาตั้งใจทำงานในหน้าที่เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว มีงานที่ดีและมั่นคง ทำงานด้วยความขยัน อดทนหนักเอาเบาสู้อี้อาชีพสุจริต</p>	<p>3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาบิดาไม่มีความรับผิดชอบครอบครัว สนุกไปวัน ๆ ไม่สนใจครอบครัวจะมีเงินหรือไม่ ไม่สนใจว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับครอบครัว</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

บทบาทของบิดาตามความคาดหวัง	บทบาทของบิดาตามการปฏิบัติจริง
4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดาเป็นแบบอย่างทางสังคมด้วยการเป็นคนดี ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รักครอบครัว รับผิดชอบต่อผู้อื่น เป็นสุภาพบุรุษ มีความเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักให้อภัย ใจเย็น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ไม่เข้าสู่ออบอ้อมารี ไม่ทอดทิ้งครอบครัว ไม่หนีปัญหา	4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่าบิดาไม่รับผิดชอบครอบครัวชอบออกนอกบ้านเวลากลางคืน สร้างหนี้สินให้ภรรยา รับผิดชอบเกี่ยวกับบ้าน ไม่รักษาคำพูด ทำผิดไม่ยอมรับผิด ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข เข้าสู่ออบอ้อมารี คิมสุรา
5. สันทนาการ กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดามีบทบาทด้านสันทนาการโดยการพาบุตรไปเที่ยวบ้าง ทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุยหยอกล้อกัน ใช้เวลาอยู่ร่วมกันกับครอบครัว สนับสนุนบุตรให้ได้เล่นกีฬา ออกกำลังกาย คลายเครียด	5. สันทนาการ กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่าบิดาไม่เคยพาไปเที่ยว ไม่อนุญาตให้บุตรไปเที่ยวกับเพื่อน ไม่ให้บุตรไปเที่ยวกลางคืน บิดาชอบอยู่คนเดียวไม่ให้ใครเข้าไปอยู่ใกล้ ไม่ให้เวลากับคนในครอบครัว

ตอนที่ 3 บทบาทของมารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4

3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.1.1 บทบาทของมารดา

1) บทบาทของมารดาตามความคาดหวังในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

(1) บทบาทด้านการเลี้ยงดู

กลุ่มตัวอย่างคาดหวังที่จะได้รับความรักจากมารดา ดังคำกล่าวที่ว่า “อยากให้แม่รักครอบครัวของตัวเองและลูก อยากให้แม่แสดงความรักความห่วงใยเมื่อมีโอกาส โดยการกอดบ้างจะทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ อยากให้แม่กอดทุกวัน แม่ควรแสดงความรักออกมาให้ลูก รู้ว่าแม่รักไม่ควรแสดงอาการนิ่งเฉย ไม่อยากให้แม่รักลูกมากเกินไป ขอให้แม่รักลูกเท่า ๆ กัน ไม่แบ่งแยกความรักให้กับบุตรคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ” นอกจากความรักแล้ว กลุ่มตัวอย่างยังต้องการให้มารดาอบรมสั่งสอนตนเองดังคำกล่าวที่ว่า “ต้องการให้แม่อบรมลูกในด้านความกตัญญู รู้คุณ การประหยัดและควมมีวินัย ถ้าจะมีข้อห้ามต่างๆ ต้องมีเหตุผลให้ลูกเข้าใจสาเหตุที่ห้าม อยากให้แม่อบรมเรื่องกิริยามารยาทในการปฏิบัติตัวเมื่อเข้าสังคม ในขณะที่สั่งสอนลูกไม่ให้

เปรียบเทียบกับลูกคนอื่น เมื่อลูกทำผิดแม่ต้องกล้าตักเตือนลูก แม่ควรจะตักเตือนลูกในเรื่องขอบเขตของความรัก ให้คำแนะนำสั่งสอนในสิ่งที่ลูกไม่รู้ มีกรอบในการให้ลูกคบเพื่อนที่เหมาะสม” นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างยังต้องการเวลาที่จะมีกิจกรรมร่วมกันกับมารดา ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่ต้องการให้แม่นำงานจากที่ทำงานมาทำต่อที่บ้าน เพราะทำให้ไม่มีเวลาพูดคุยกับแม่ได้เหมือนเดิม ถ้าแม่ทำอาจารย์ 3 เสร็จแล้วขอให้แม่กลับมาเป็นแม่คนเดิม” ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างคาดหวังที่จะให้มารดาเข้าใจความเป็นตัวของตัวเองของบุตร และยอมรับในสิ่งที่บุตรเป็น ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่ต้องไม่คอยจับผิดลูก ให้มองเห็นว่าลูกมีชีวิตจิตใจไม่บังคับหรือกักขังมีอะไรขอให้พูดกับลูกตรง ๆ สงสัยไม่พอใจอะไรก็ให้ถามให้บอก ไว้วางใจเมื่อลูกเล่าเรื่องส่วนตัวให้ฟังไม่ควรแสดงความรำคาญ ดูด่า เพราะจะทำให้ลูกไม่กล้าเล่าเมื่อลูกเกิดมีปัญหาขึ้นมา ไม่เค้นถามลูกในเรื่องที่ลูกไม่อยากบอก ไม่เข้ามายุ่งเรื่องส่วนตัวของลูก ให้มีโลกส่วนตัวบ้าง อยากให้แม่เชื่อใจไว้ใจลูกบ้างว่าลูกสามารถดูแลตนเองและเอาตัวรอดได้ อยากให้แม่ทำในสิ่งที่ลูกชอบและเคารพในสิ่งที่ลูกเลือก หรือตัดสินใจ อยากให้แม่ไม่เข้าไปวุ่นวายในชีวิตของลูกมากเกินไป ขอให้พยายามปรับตัวเข้าหาลูก ให้เข้าใจจิตใจของลูกที่ต้องการอิสระที่จะคิดเอง ทำเองตามความคิดของลูกที่ต้องการออกนอกกฎเกณฑ์ของพ่อแม่บ้าง ไม่ห้ามในเรื่องความรักแม้รักในวัยเรียนจะไม่ดีแต่ก็ดี คือ เป็นกำลังใจ ไม่ต้องการให้พ่อแม่มาปิดกั้นจินตนาการของลูก ขอให้เข้าใจปัญหาวัยรุ่น การเล่นเกมส์ต้องการคลายเครียด เวลาลูกออกนอกบ้านในตอนกลางคืนไม่มานั่งคอยเวลาลูกกลับบ้านคิดเมื่อนำเพื่อนหญิงมาที่บ้านไม่ให้ด่า แม่ควรเชื่อลูกในสิ่งที่ลูกอธิบายไม่ควรเชื่อคนอื่นพูด เพราะขณะนี้อยู่คนละยุคคนละสมัย และลูกเองก็จะปรับตัวเข้าหาแม่เช่นกัน ควรปล่อยให้ศึกษาโลกหาประสบการณ์ด้วยตัวเองบ้าง ไม่ใช่จะบอกแต่ว่า เคยอาบน้ำร้อนมาก่อนรู้ว่ามันไม่ดีแล้วทำไมไม่ลองให้ลูกอาบอย่างแม่บ้างจะได้รู้เหมือนกับแม่ว่ามันไม่จริง การคบเพื่อนก็ควรจะบอกว่าเพื่อนแบบไหนดีแบบไหนไม่ดี ไม่ใช่จะห้ามคบไว้ก่อน ถ้าลองให้ลูกเจอโลกกว้าง ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกบ้างก็จะทำให้ลูกเข้าใจแม่และความหวังดีของแม่มากขึ้น ไม่ควรให้แต่ความรักเท่านั้นเพราะที่สำคัญที่สุดคือความเข้าใจที่มีให้แก่ลูก เพราะมีแต่ความรักไม่มีความเข้าใจ ลูกก็ไม่อาจมีความสุขได้ บางครั้งแม่ไม่ต้องห้ามให้ลูกได้ลองผิดลองถูกด้วยตนเองจะทำให้ลูกได้มีประสบการณ์ จึงขอให้ไว้วางใจในตัวลูก เมื่อลูกพูดอะไรขอให้รับฟังให้จบก่อนโดยไม่ดูด่า ให้มองเห็นว่าลูกมีชีวิตจิตใจไม่บังคับกักขัง มีอะไรก็พูดกันตรง ๆ ขอให้ใช้เหตุผลไม่ใช่อารมณ์กับลูก ต้องการให้แม่ให้อิสระในการทำกิจกรรมส่วนตัว ในการคบเพื่อนต่างเพศควรดูแลอยู่ห่าง ๆ เมื่อเห็นว่าไม่เหมาะสมจึงได้มาตักเตือนแต่ต้องไม่ไปวุ่นวายกับเพื่อนของลูกมากเกินไป เพราะอายุ 18 ปีก็มีความคิดเป็นของตนเองมากพอที่จะรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรควรไม่ควร ถ้ายังวุ่นวายเกินไปอาจทำให้ยิ่งต้องการฝ่าฝืนเข้าทำนองยิ่งห้ามเหมือนยิ่งยุ เมื่อลูกแสดงความคิดเห็นอย่างองว่าเป็นการเถียง ให้มองว่าลูกก็มีเหตุผล ให้ลูกได้เรียนในสิ่งที่ลูกชอบ ไม่ใช่เรียนในสิ่งที่พ่อแม่ต้องการ

เช่นลูกชอบเรียนภาษา แต่พ่อแม่ให้เรียนวิทย์-คณิต พอเกรดต่ำก็ตำลูก กลายเป็นว่าลูกต้องเรียน เพื่อพ่อแม่ไม่ใช่เรียนเพื่อตนเอง แม่ไม่จำเป็นต้องยุ่งเรื่องส่วนตัวของลูกทุกเรื่อง ให้อิสระกับลูก แต่ไม่มากเกินไป อยากให้แม่รู้จักกับเพื่อนลูกและพุดจากกับเพื่อนของลูกดี ๆ เมื่อลูกพบคนรู้จักหรือพบเพื่อนควรให้พุดคุยกันไม่ควรกีดกัน พ่อแม่ควรเข้าใจ และรู้ใจของลูก ไม่ใช่ให้เฉพาะลูกรู้ใจ พ่อแม่เท่านั้น ให้แม่ให้ความไว้วางใจลูก เชื่อลูก มองเห็นความสามารถของลูกเข้าใจและยอมรับในตัวของคุณ" นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างไม่ต้องการให้บิดามารดาคาดหวังในตัวบุตรมากเกินไป ดัง คำกล่าวที่ว่า "อย่าคาดหวังสูงเกินไปในการเรียนของลูก เพราะทำให้เกิดความกดดัน กลายเป็นผลเสียกับลูก" นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้มารดาเลี้ยงดูบุตรด้วยความมีระเบียบ หรือ กฎเกณฑ์ แต่ไม่เข้มงวดกวดขันจนเกินไปดัง คำกล่าวที่ว่า "ไม่อยากให้แม่ตั้งกฎเกณฑ์มากเกินไป ไม่ตามใจลูกจนเกินไป มีความยืดหยุ่นและอะลุ่มอล่วยในบางเรื่อง ไม่เจ้าระเบียบเกินไปจนเหมือนเป็นผู้บังคับบัญชา ควรปฏิเสchlussบ้างเมื่อลูกขอออกไปข้างนอก หรือไปเที่ยวนอกบ้านไม่ควรอนุญาตทุกครั้ง" นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังที่จะให้มารดามีท่าทีต่อตนเองด้วยความอ่อนกลายเป็นกันเองไม่เคร่งเครียด ดังที่กลุ่มตัวอย่างกล่าวว่า "ขอให้แม่เป็นคนร่างเริงคุยกันเหมือนเพื่อน ไม่อยากให้แม่เครียดกับลูกในทุก ๆ เรื่อง อยากให้แม่เป็นกันเองกับลูก ซึ่งจะทำให้ลูกกล้าเปิดเผยหรือสามารถเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟังได้ อยากให้แม่มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง อยากอยู่ใกล้ชิดกับแม่ที่บ้านเพื่อแม่จะได้คอยสอนลูกให้ทำในสิ่งต่างๆ มากกว่าแม่ออกไปนอกบ้าน และแม่ทำตัวเป็นได้ทั้งแม่ พี่ และเพื่อน อยากให้แม่หยอกล้อกับลูกและให้อภัยแก่ลูก ไม่อยากให้แม่มีความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้มารดาเอาใจใส่ดูแลตนเองอย่างเหมาะสม ไม่เฉยเมยหรือทอดทิ้งดัง คำกล่าวที่ว่า "อยากให้แม่เอาใจใส่ดูแลลูกไม่ต้องสนใจคนอื่นแม้แต่เพื่อนบ้าน ให้เอาใจใส่ไต่ถามทุกข์สุขของคนในบ้าน อยากให้แม่ดูแลบ้าน อาหารการกิน เอาใจใส่ในส่วนต่าง ๆ ของลูกโดยเฉพาะลูกที่อยู่ในวัยรุ่น ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ ไม่เลี้ยงลูกด้วยเงิน โดยเห็นงานสำคัญกว่าลูก แม่ไม่จำเป็นต้องถามทุกเรื่องอย่างจู้จี้เมื่อลูกไม่อยากตอบ ให้แม่คอยพุดคุยกับลูกอยู่เสมอ คอยตักเตือนลูกอยู่เสมอเมื่อลูกทำผิดต้องสนับสนุน ให้แม่คอยดูแลเอาใจใส่ลูกอยู่เสมอ อยากให้แม่คอยดูแลเอาใจใส่มาก ๆ โดยเฉพาะลูกสาวซึ่งต้องการให้แม่เป็นเพื่อนคู่คิดได้ทุกเรื่องรวมทั้งเรื่องความสวยความงาม การเรียนเมื่อไปเที่ยวก็ไปแบบเพื่อนกับเพื่อน" นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังคาดหวังให้มารดาใช้ชีวิตที่เหมาะสม ไพเราะหรือสุภาพกับตนเอง ดัง คำกล่าวที่ว่า "ให้พุดกับลูกด้วยคำสุภาพ ให้พุดกับลูกด้วยวาจาที่ไพเราะ ไม่ใช่คำพุดที่รุนแรง ไม่พุดจาประชดประชัน ไม่อยากให้พุดมาก และให้อธิบายโดยใช้เหตุผลมากกว่าบ่นตำ" และกลุ่มตัวอย่างยังไม่ต้องการให้มารดาลงโทษตนเองทางกาย ดัง คำกล่าวที่ว่า "ไม่ตีลูกแบบไม่มีเหตุผล เมื่อทำผิดไม่ควรทำร้ายร่างกาย"

(2) บทบาทด้านการแก้ปัญหา

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดาร่วมมือบทบาทในการแก้ปัญหาของตนเองด้วยความสัมพันธ์กับบุตรในเชิงบวกดังคำกล่าวที่ว่า “ให้คำปรึกษาบุตรได้ทุกเรื่อง คอยปลอบใจให้กำลังใจลูกต่อสู้กับอุปสรรค ขอมรับในความผิดพลาดของลูก เมื่อลูกเกิดปัญหาต้องรับฟังเหตุผลของทั้งสองฝ่ายไม่ฟังความข้างเดียวแล้วมองว่าลูกของตนผิดตลอด ไม่เกรงเกรียงกับความผิดของลูก จนเกินไป การให้คำปรึกษาหรือรับฟังปัญหาของลูกไม่ควรทำท่าเคร่งขรึม จะทำให้ไม่เป็นกันเอง คอยดูแลให้คำปรึกษาในเรื่องที่ลูกทำไม่ถูกหรือไม่รู้ ไม่ตอกย้ำความผิดของลูก เป็นที่ปรึกษาให้ลูกได้ทุกเมื่อ และแม่สามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง คอยดักเตือนพูดไม่ให้เสียใจ แต่พูดให้ลูกได้คิด เมื่อลูกปรึกษาไม่ราคาญและคุณค่า ให้บอกอธิบายแก่ลูกแทนการบ่นตำหนิเมื่อลูกทำผิด ไม่อยากให้แม่มองว่าเป็นเรื่องร้ายแรงให้ใช้คำพูดดักเตือนและเป็นกำลังใจ ต้องการให้มารดาร่วมมือปัญหากับผู้นำครอบครัว มีกำลังใจให้ลูกเสมอ ไม่ทอดทิ้งลูกเมื่อมีปัญหา อยากให้แม่เป็นแม่ที่อบอุ่นกว่านี้ ขอให้แม่เป็นที่พึ่งของลูกเวลาที่ลูกขาดกำลังใจ หמדหวัง และสามารถทำอะไรให้ลูกได้เมื่อลูกผิดพลาดให้ดักเตือนโดยใช้เหตุผล”

(3) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดามีบทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัวดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่อยากจะให้แม่ทำงานที่หนักเกินไป เป็นคนเอาใจใส่ในหน้าที่การงาน มีฐานะดีทำงานที่สบาย มีงานที่มั่นคง ฐานะดี”

(4) บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดาเป็นแบบอย่างทางสังคมที่ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “เป็นคนดี เป็นตัวอย่างที่ดี พุดจาไพเราะ ใจดี เป็นแม่บ้านที่ดี ใจเย็น ไม่ทำให้ลูกอับอายหรือเสียใจ อุดหนุน อารมณ์ดี ไม่ขี้บ่น รู้จักจิก มีระเบียบวินัย ไม่ดื่มสุราสูบบุหรี่ มีอารมณ์ขัน ตกเป็นผู้ตามที่ดี ไม่คอยจับผิดสามี ไม่ทะเลาะกับสามี เพราะจับผิดที่ไรต้องทะเลาะกัน ทำให้ครอบครัวไม่มีความสุข รักครอบครัว ไม่เข้าข้างตนเอง มีความรับผิดชอบ มีสิ่งจะ คิดก่อนพูด ไม่คู่ค้าด้วยถ้อยคำรุนแรง ไม่พูดประชดประชัน ไม่โมโหง่าย ไม่นอกใจ เป็นคนสนุกสนาน ดูแลเรื่องในบ้าน รักความสะอาด พุดคุยกับสามีดีๆ ไม่ดบตีทำร้ายร่างกายกับสามี”

(5) บทบาทด้านสันตนาการ

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดามีบทบาทด้านสันตนาการในการเลี้ยงดูบุตรดังคำกล่าวที่ว่า “อยากให้แม่พาไปเที่ยว ไปกินข้าวนอกบ้านบ้างรวมทั้งดูภาพยนตร์ ไปซื้อของด้วยกัน อยากให้แม่มีนิสัยขี้เล่น ต้องการให้แม่ไปเที่ยวกับลูกแบบเพื่อนกับเพื่อนคุยกันได้เหมือนเป็นเพื่อนกัน”

2) บทบาทของมารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

(1) บทบาทด้านการเลี้ยงดู

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทด้านการเลี้ยงดูบุตร โดยมีความรัก ความอบอุ่นให้แก่บุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่แสดงความรักความห่วงใยลูก เช่น คอยปลุกให้ตื่นตอนเช้า จัดหาอาหารคาวมีประโยชน์มาให้รับประทาน รับส่งลูกไปโรงเรียน ไม่เคยบ่น จะคอยดักเตือนเมื่อลูกอยู่กับคอมพิวเตอร์นานเกินไป แม่รักลูกทุกคนเท่ากัน แม่ให้ความรักความอบอุ่นกับลูกและคนในครอบครัว มีความห่วงใยถามไถ่ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเรียน การคบเพื่อน แม่จะคอยห่วงใยเมื่อยามเจ็บไข้หรือทุกข์สุข” ในทางตรงกันข้ามก็มีกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับรู้ว่า มารดาเลี้ยงดูบุตรด้วยความรักที่ไม่เหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่รักลูกมากจนรู้สึกอึดอัด แม่รักสุนัขในบ้านมากกว่าลูกจนรู้สึกน้อยใจนิดหน่อย ซี้โมโหกับลูกแต่ใจดีกับเด็กคนอื่น แม่ลำเอียงรักลูกไม่เท่ากัน แม่ไม่แสดงความรักและไม่สนใจลูก แม่ให้เงินใช้มากแต่ไม่แสดงความรักต่อลูก” กลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่ามีมารดาเลี้ยงดูบุตรโดยให้การอบรมสั่งสอนบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่เอาใจใส่อบรมสั่งสอนลูก เรื่องความประพฤติแนะนำว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ คอยบอกคอยสอนตลอดเวลา ถ้าลูกทำถูกแม่จะให้กำลังใจและสนับสนุน เมื่อทำผิดแม่จะว่ากล่าวดักเตือน แม่จะสอนให้รู้จักคิดก่อนทำ เมื่ออยู่กับผู้อื่นให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักการคบเพื่อน แม่จะคอยอบรมสั่งสอนเรื่องต่าง ๆ เช่น กิริยามารยาท ความกตัญญู การใช้ชีวิต รู้จักกาลเทศะ การใช้จ่ายเงิน และให้รู้จักการทำงานเพื่อชีวิตและอนาคตของตนเอง แม่จะคอยให้คำปรึกษาและพูดคุยในเรื่องของผู้หญิง หรือเรื่องส่วนตัว แม่เสมือนเป็นทุก ๆ อย่างของลูก” กลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่ามีมารดาเลี้ยงดูบุตรพร้อมที่จะมีเวลาให้ลูกเสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่มีเวลาให้ลูกเสมอ พร้อมทั้งรับฟังลูก สามารถพูดคุยกับแม่ได้เสมอ” ในทางตรงกันข้ามก็มีกลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีแม่ไม่มีเวลาให้ลูกให้ความสำคัญกับการทำงานหารายได้มากกว่าเวลาที่จะให้บุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “ให้เงินลูกมากกว่าให้เวลากับลูก” และกลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่ามีมารดาที่มีความเข้าใจไว้วางใจและยอมรับบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่ให้อิสระในการดำเนินชีวิต แม่ให้ความไว้วางใจ การใช้จ่ายเงิน ไว้วางใจให้ตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง การคบเพื่อน แม่จะคอยเฝ้าดูอยู่ห่างๆ แม่ไม่บังคับให้ทำในสิ่งที่แม่ต้องการ แม่เข้าใจวัยรุ่นเป็นตัวเป็นกันเอง เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของลูก แม่รู้ว่าลูกเป็นเพศที่สามและยอมรับในสิ่งที่ลูกเป็น” แต่ก็มีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่รับรู้ว่ามีมารดาไม่มีความไว้วางใจ เข้าใจและยอมรับบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่ชอบออกคำสั่งมากกว่าคำแนะนำ แม่ไม่ปล่อยให้ทำเป็นอิสระให้ทำอะไรด้วยตนเองบ้าง แม่ระแวงกลัวลูกจะออกนอกกลุ่มนอกลูกลูก แม่จะไม่ฟังเหตุผลของลูก ชอบก้าวท้าวเรื่องส่วนตัวของลูก ไม่ยอมรับเพื่อนของลูก แม่ไม่ยอมเข้าใจวัยรุ่นว่ามีความคิดความต้องการอย่างไร แม่ไม่มีเหตุผลและไม่รับฟังเหตุผลของคนอื่นเหตุผลของแม่ถูกเสมอ แม่ไม่เข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่น บังคับให้ลูกอยู่บ้าน ไม่ยอมให้ไปหาเพื่อน อยากให้แม่เข้าใจเรื่องชายในฝันของลูก แม่หัวโบราณไม่เข้าใจสิ่งที่วัยรุ่น

ต้องการ” กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาเลี้ยงบุตร โดยคาดหวังหรือเรียกร้องบางอย่างกับกับบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่สนับสนุนในด้านการเรียน เพราะอยากให้ลูกเรียนหนังสือเก่ง และเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป เพื่อจะได้มีอนาคตที่ดี แม่ชอบใช้งานลูก แม่ความอดทนมากที่จะตามบอกลูกทุกครั้ง ใช้อะไรที่ลูกไม่ไปก็จะเรียกอยู่ตลอดเวลาจนลูกต้องไปด้วยความรำคาญ แม่จะถามทุกอย่างที่ขวางหน้า เช่น สอบเสร็จแล้วจะถามว่า สอบได้คะแนนเท่าไร คะแนนเต็มเท่าไร เพื่อนได้กี่คะแนน ถ้าลูกบอกว่าทำข้อสอบไม่ได้ก็จะถามว่าทำไมถึงทำไม่ได้ กดดันมาก นำรำคาญแต่ก็รู้ว่าแม่รัก” กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดากำหนดให้บุตรปฏิบัติไม่เหมาะสมดังคำกล่าวที่ว่า “แม่มีกฎระเบียบเข้มงวดมาก เขาจริงเอาใจไม่ยืดหยุ่น แม่ให้อยู่ติดบ้าน ไม่ชอบให้ไปเที่ยว แม่ไม่ให้คบเพื่อนต่างเพศ” นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่ามีมารดาที่มีความสัมพันธ์กับบุตรด้วยทำที่ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่ให้ความสำคัญกับลูก แม่ทำตัวเหมือนพี่สาวเหมือนเพื่อน แม่ทันสมัย เข้าใจและทันสมัยอย่างเรา คุยได้ทุกเรื่องเช่น การเรียน การแต่งตัว ฯลฯ” และกลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่ามีมารดาเอาใจใส่ดูแลบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่จะคอยดูแลอยู่ห่าง ๆ เมื่อมีปัญหาจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ แม่จะคอยกระตุ้นให้ลูกมีความกระตือรือร้นในชีวิต ทนต่อเหตุการณ์ แม่ใส่ใจดูแลเป็นห่วงลูก คอยถามและพูดคุยอยู่เสมอ” และกลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่ามีมารดาวิจาต่อบุตรเหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่จะพูดกับลูกดี แม่ไม่พูดคำหยาบ แม่พูดสุภาพ วาจาไพเราะกับลูก” และกลุ่มตัวอย่างยังพบว่า มารดาจัดการกับการทำผิดของลูกทั้งเหมาะสมและไม่เหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า “เมื่อลูกทำผิดแม่จะคอยตักเตือนแนะนำวิธีแก้ปัญหามา แม่ไม่เคยตีลูกแต่จะคอยบอกคอยสอน ถ้าแม่โมโหมาก ๆ จะตีถ้าลูกทำผิด” ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างบางส่วนรับรู้ในทางตรงกันข้าม ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่อยู่กับลูกเหมือนเป็นผู้บังคับบัญชา”

(2) บทบาทด้านการแก้ปัญหา

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาที่มีบทบาทด้านการแก้ปัญหาทั้งเหมาะสมและไม่เหมาะสม ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้ามีปัญหาแม่จะคอยชี้แนะแก้ไข เมื่อมีปัญหา ท้อแท้ หรือน้อยใจแม่จะคอยปลอบใจและให้กำลังใจ แม่ให้คำปรึกษาได้ดีในทุกเรื่อง แม่จะคอยอธิบายให้ลูกเข้าใจว่าทำไมจึงโดนพ่อคุณ แม่ให้คำปรึกษาได้บางเรื่อง แม่ให้กำลังใจลูกเสมอ แม่ให้คำปรึกษาในเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ แม่คอยปลอบใจให้กำลังใจที่จะสู้ต่อไปเวลาที่ลูกหงุดหงิดอารมณ์เสีย ท้อแท้หรือมีปัญหา แม่จะคอยตักเตือนเมื่อลูกทำผิด แม่ไม่ให้คำปรึกษาเลย ไม่เคยให้ออกาสลูกได้เข้ามาปรึกษา แม่มีพฤติกรรมครบถ้วนแล้วลูบล้าง แม่จะคอยตักเตือนตลอดเวลาจนลูกรู้สึกเบื่อรำคาญ”

(3) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาที่มีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่เป็นคนขยันหมั่นเพียร สร้างฐานะด้วยตนเองเพราะไม่มีสามี แม่ทำงานหนัก ไม่ได้พักผ่อนโดยไม่เคยบ่น แม่ขยันหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวและทำทุกอย่างเพื่ออนาคตของลูก

แม่ทำอาหารเก่งและอร่อย รับผิดชอบครอบครัว แม่เสียสละมีความอดทนสูงไม่บ่นเมื่อทำงานหนัก แม่ช่วยหารายได้จุนเจือครอบครัว” ในทางตรงกันข้ามกลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทหาเลี้ยงครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่ใช้เงินฟุ่มเฟือย ชอบออกนอกบ้าน ชอบแต่ตัว ชอบเล่นหวย ไม่รับผิดชอบครอบครัว ใช้ชีวิตสนุกไปวันๆ”

(4) บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทที่ดีในการเป็นแบบอย่างทางสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่เป็นคนดีเป็นแบบอย่างที่ดีมีความเข้มแข็ง เป็นคนพูดเพราะมีเหตุผล เป็นคนมีเหตุผล เป็นแม่บ้านที่ดี แม่มีอารมณ์ขันสนุกสนานร่าเริง ขยันหมั่นเพียร มีน้ำใจต่อผู้อื่น ใจดี มีเมตตา อ่อนโยนใจเย็น ไม่ด่าทอ ไม่ตีแม่ ไม่สูบบุหรี่ มีระเบียบวินัย แม่ยกความใหญ่ให้พ่อ แม่เป็นแม่ศรีเรือน รักสามี ทำตามที่สามีบอก” ในทางตรงกันข้ามมีกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ว่ามีบทบาทไม่ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่ไม่อยู่ติดบ้าน ชอบออกนอกบ้านไปกับป้า ๆ น้า ๆ ไม่สนใจลูก แม่ไม่มีความเป็นแม่ศรีเรือน ไม่ทำอาหารให้คนในครอบครัวรับประทาน ไม่ทำงานบ้าน ใช้เงินฟุ่มเฟือย เป็นคนขี้หงุดหงิด จุกจิก รู้จู้ขี้บ่น เป็นคนดู อารมณ์ร้าย ใจร้อน ทำอะไรใช้อารมณ์เป็นใหญ่ แม่บ่นเก่ง ทำงานไม่เรียบร้อย ชอบด่าว่ากล่าวแรง ๆ แม่เป็นคนขี้โมโหแต่ใจดีกับคนอื่น เมื่อถูกขัดใจจะโกรธและด่าเก่งอารมณ์ไม่มั่นคง ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี ชอบเล่นการพนัน ดื่มเหล้า”

(5) บทบาทด้านสันตนาการ

กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทด้านสันตนาการ ดังคำกล่าวที่ว่า “วันหยุดแม่จะพาไปเที่ยว ไปรับประทานอาหารนอกบ้าน หรือไปเที่ยวต่างต่างจังหวัด แม่จะพูดคุยหยอกล้อกับลูกเสมอ แม่จะอนุญาตให้ลูกไปทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อนได้” ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทในทางตรงกันข้ามกับที่กล่าวมา ดังคำกล่าวที่ว่า “แม่ไม่อนุญาตให้ไปเที่ยวนอกบ้าน ไม่พาไปเที่ยว ลูกจะทำอะไรแม่จะคอยมาถาม แม่ชอบห้ามทุกอย่าง เช่น ชมภาพยนตร์ ฟังเพลง ดูโทรทัศน์ ไม่ยอมให้ทำอะไรตามลำพัง”

3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการนำข้อมูลด้านบทบาทของมารดาของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อหาค่าความถี่และคิดค่าร้อยละ พบดังนี้

ตารางที่ 4.13 บทบาทของมารดาตามความคาดหวังของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ลำดับที่	บทบาทตามความคาดหวัง	ความถี่	ร้อยละ
1	การเลี้ยงดู	453	51.96
2	การเป็นแบบอย่างทางสังคม	204	23.39
3	การแก้ปัญหา	127	14.56
4	สันตนาการ	48	5.50
5	การหาเลี้ยงครอบครัว	40	4.59
รวม		872	100

จากข้อมูลในตารางที่ 4.12 พบว่า กลุ่มตัวอย่างคาดหวังบทบาทของมารดามากที่สุด 3 อันดับแรก คือ การเลี้ยงดู การเป็นแบบอย่างทางสังคม และการแก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 51.96 23.39 และ 14.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.14 บทบาทของมารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ลำดับที่	บทบาทที่ปฏิบัติจริงตามความคาดหวัง	ความถี่	ร้อยละ
1	การเลี้ยงดู	316	43.95
2	การแก้ปัญหา	206	28.65
3	การเป็นแบบอย่างทางสังคม	135	18.78
4	การหาเลี้ยงครอบครัว	47	6.50
5	สันตนาการ	15	2.09
รวม		719	100

จากข้อมูลในตารางที่ 4.13 พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาปฏิบัติตามบทบาทของการเป็นมารดามากที่สุด 3 อันดับแรก คือ การเลี้ยงดู การเป็นแบบอย่างทางสังคม และการแก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 43.95, 23.39 และ 14.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.15 บทบาทด้านลบของมารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

ลำดับที่	บทบาทของมารดาที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงตามความคาดหวัง	ความถี่	ร้อยละ
1	การเลี้ยงดู	98	54.14
2	การเป็นแบบอย่างทางสังคม	68	37.57
3	การแก้ปัญหา	8	4.42
4	การหาเลี้ยงครอบครัว	4	2.21
5	สันตนาการ	3	1.66
รวม		181	100

จากข้อมูลในตารางที่ 4.14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาไม่ปฏิบัติตามบทบาทของการเป็นมารดามากที่สุด 3 อันดับแรก คือ การหาเลี้ยงครอบครัว การเป็นแบบอย่างทางสังคมและการแก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 54.4, 37.57 และ 4.42 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.16 เปรียบเทียบบทบาทของมารดาตามความคาดหวังกับการปฏิบัติจริงในมุมมอง
ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เจริญปริมาณ

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	ค่าความถี่ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริงตรง ตามความ คาดหวัง	ค่าความถี่ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริง ไม่ตรงตาม ความคาดหวัง	รวมค่าความถี่ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริง (1)+(2)	ค่าร้อยละ ของบทบาทที่ ปฏิบัติจริงตรง ตามความ คาดหวัง $(1) \times 100$ (3)	ค่าร้อยละของ บทบาทที่ไม่ได้ รับตามความ คาดหวัง $(2) \times 100$ (3)
- ด้านการเลี้ยงดู	316	98	414	35.11	10.82
- ด้านการแก้ปัญหา	206	8	214	22.89	0.89
- ด้านการเป็นแบบอย่าง ทางสังคม	135	68	203	15	7.56
- ด้านการหาเลี้ยง ครอบครัว	47	4	51	5.22	0.44
- ด้านสันตนาการ	15	3	18	1.66	0.34
รวม	719	181	900	79.88	20.12

จากข้อมูลตารางที่ 4.15 พบว่ากลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาททั้ง 5 ด้าน ที่ตนเองได้รับการปฏิบัติจริงจากมารดาส่วนใหญ่สอดคล้องกับบทบาทของมารดาที่คาดหวังไว้ คิดเป็นร้อยละ 79.88 และมีส่วนน้อยที่ได้รับการปฏิบัติจริงไม่ตรงตามความคาดหวัง คิดเป็นร้อยละ 20.12

บทบาทของมารดาตามการปฏิบัติในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องกับบทบาทที่คาดหวังครบทั้ง 5 ด้าน เป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 79.88 แต่ก็มีส่วนน้อยคือร้อยละ 20.12 ที่รับรู้ว่ามีบทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่สอดคล้องหรือไม่ตรงตามความคาดหวัง ดังแสดงในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.17 เปรียบเทียบบทบาทมารดาตามความคาดหวังกับตามการปฏิบัติจริงในมุมมอง
ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เชิงคุณภาพ

บทบาทของมารดาตามความคาดหวัง	บทบาทของมารดาตามการปฏิบัติจริง
<p>1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้มารดาเลี้ยงดูบุตรด้วยความรักและเอาใจในห่วงใยและอยู่ใกล้ชิดบุตร สนับสนุนให้คำแนะนำอบรมบุตรด้วยวาจาที่สุภาพ มีความยุติธรรม พุดคุยกับบุตรด้วยความเป็นกันเอง ว่างใจเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่บุตรเป็น ให้ความสำคัญแก่บุตร ไม่คาดหวังในตัวบุตรมากเกินไป มีความยืดหยุ่นในบางเรื่อง ให้อิสระแก่บุตร โดยดูแลอยู่ห่าง ๆ</p>	<p>1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาที่เลี้ยงดูบุตรไม่แสดงความรักและสนใจบุตร ไม่มีเวลาให้กับบุตร ไม่ให้ความไว้วางใจ ไม่เข้าใจและไม่ยอมรับในตัวบุตร มีกฎระเบียบเข้มงวด</p>
<p>2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้มารดาเป็นที่ปรึกษาให้ตนเองได้ทุกเรื่อง คอยปลอบใจให้กำลังใจแก่บุตรที่จะต่อสู้กับอุปสรรค ไม่ทอดทิ้งเมื่อบุตรมีปัญหา ไม่ตอกย้ำความผิดให้ใช้การอธิบายแทนการบ่นด่า</p>	<p>2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาไม่ให้คำปรึกษาเลยไม่ให้โอกาสบุตรได้ใกล้ชิดเพื่อขอคำปรึกษา คอยดักเตือนอยู่ตลอดเวลาที่ก้าวร้าว</p>
<p>3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดามีบทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว โดยทำงานด้วยความใส่ใจในหน้าที่การงาน มีงานทำที่มั่นคงและสบาย</p>	<p>3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาใช้เงินฟุ่มเฟือย ชอบเล่นหวยไม่รับผิดชอบครอบครัว ชอบออกนอกบ้านสนุกไปวัน ๆ</p>
<p>4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดาเป็นคนดี เป็นแม่บ้านที่ดี ใจเย็นอารมณ์ดีมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ พุดจาไพเราะ</p>	<p>4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาไม่อยู่ติดบ้าน ไม่สนใจบุตร ไม่มีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ใจร้อน ค่าง่งใช้อารมณ์เป็นใหญ่</p>
<p>5. สันตนาการ กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้มารดามีบทบาทด้านสันตนาการด้วยการพาไปเที่ยวกินข้าวนอกบ้าน ชมภาพยนตร์ด้วยกัน</p>	<p>5. สันตนาการ กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาไม่พาบุตรเที่ยว ไม่อนุญาตให้บุตรไปเที่ยวคอยตามไปควบคุมบุตรทุกที่ ชอบห้ามทุกเรื่อง</p>

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและตามการปฏิบัติจริง ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย พร้อมทั้งอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริง ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

1.1.2 เพื่อศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4

1.1.3 เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริง ในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร คือ นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตอำเภอเมือง และอำเภอรอบนอก 18 อำเภอ ของจังหวัดอุดรธานี

2) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ของโรงเรียนอุดรพิทยานุกูล จำนวน 119 คน โรงเรียนสตรีราชินูทิศ จำนวน 65 คน โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคาร จำนวน 47 คน โรงเรียนบ้านดุงวิทยา จำนวน 68 คน โรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม จำนวน 51 คน และโรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์ จำนวน 44 คน รวมทั้งหมดเป็นจำนวน 395 คน

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามปลายเปิดเขียนบรรยายแสดงความคิดเห็นประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังในมุมมองนักเรียน
ช่วงชั้นที่ 4

ส่วนที่ 3 บทบาทของบิดามารดาตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน
ช่วงชั้นที่ 4

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลถึงผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล โรงเรียนสตรีราชินูทิศ โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคาร โรงเรียนบ้านดุงวิทยา โรงเรียนศรีธาตุพิทยา และโรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์

2) ประสานกับฝ่ายวิชาการ เพื่อเตรียมการในการจัดเก็บข้อมูล

3) เก็บข้อมูลตามโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองตามวันเวลาที่ฝ่ายวิชาการนัดหมาย

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ

หาค่าความถี่ (frequencies)

หาค่าร้อยละ (percentage)

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (content analysis)

1.3 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี”

1.3.1 ข้อมูลทั่วไป

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 394 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 69.54 เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 30.46 เมื่อจำแนกตามจำนวนบุตรของบิดามารดาพบว่าส่วนใหญ่บิดามารดามีบุตร 2 คน รองลงมาคือ มากกว่า 2 คน และ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 51.01 38.58 และ 10.41 ตามลำดับ เมื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามลำดับการเกิดพบว่าส่วนใหญ่เป็นบุตรคนโต รองลงมาคือบุตรคนเล็ก และบุตรคนกลาง คิดเป็นร้อยละ 48.78, 37.31 และ 14.21 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามการอยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดามารดา รองลงมาคือ อยู่กับญาติ อยู่กับมารดา และอยู่กับบิดา คิดเป็นร้อยละ 76.65, 11.42, 9.39 และ 2.54 ตามลำดับ เมื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามสถานภาพของบิดามารดา พบว่า ส่วนใหญ่บิดามารดาอยู่ด้วยกัน รองลงมาคือ หย่า แยกกันอยู่ เนื่องจากหน้าที่การงาน มารดาถึงแก่กรรม และบิดาถึงแก่กรรม คิดเป็นร้อยละ 83.76, 7.61, 3.81

และ 1.01 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามรายได้ของครอบครัว พบว่าส่วนใหญ่ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท รองลงมาคือ 5,001-15,000 บาท 15,001-25,000 บาท และมากกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.50, 28.93, 19.54, 18.03 ตามลำดับ เมื่อจำแนกกลุ่มตัวตามลักษณะการเลี้ยงดูของครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างรายงานว่าตนเองถูกเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนใช้เหตุผล รองลงมาคือ อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ตลอดเวลา ดูแลใกล้ชิดไม่ต้องทำอะไรเอง และปล่อยให้อิสระตามใจตนเองคิดเป็นร้อยละ 66.24, 18.53, 12.69 และ 2.54 ตามลำดับ

1.3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4

บทบาทของบิดา ตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องกับบทบาทที่คาดหวังครบทั้ง 5 ด้าน เป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 79.19 แต่ก็มีส่วนน้อยคือ ร้อยละ 20.81 ที่รับรู้ว่ามีบทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่สอดคล้องหรือไม่ตรงตามความคาดหวัง ดังมีรายละเอียดคือ

บทบาทของบิดาตามความคาดหวัง (79.19%)

1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดาเลี้ยงดูตนเองด้วยความรักความอบอุ่นอย่างใกล้ชิดและแสดงความรักออกมาให้บุตรได้รับรู้คอยอบรมสั่งสอนบุตรในทุก ๆ เรื่อง โดยไม่เปรียบเทียบบุตรตนเองกับคนอื่น มีความเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่บุตรเป็น ให้อิสระแก่บุตรที่จะเลือกและทำอะไรด้วยตนเองด้วยความไว้วางใจ เข้าใจและยอมรับไม่คาดหวังในตัวบุตรสูงเกินไป รับฟังเหตุผลของบุตร พูดคุยกับบุตรด้วยถ้อยคำไม่รุนแรง ทำตัวเป็นทั้งบิดาและเพื่อน

2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดามีบทบาทในการช่วยเหลือบุตรแก้ปัญหาด้วยความเข้าใจ ไม่ซ้ำเติม มีข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาที่ดี ให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่องพร้อมที่จะอภัยแก่บุตร คอยปลอบใจเมื่อบุตรขาดกำลังใจและหมดหวัง

บทบาทของบิดาตามการปฏิบัติจริง (20.81%)

1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดารักบุตรมากเกินไป จนรู้สึกอึดอัดไม่ให้อิสระที่จะทำอะไรด้วยตนเอง รักบุตรไม่เท่ากัน ไม่ค่อยแสดงความรักต่อบุตร หนึ่งเฉยจนไม่อาจรับรู้ว่ามีรักบุตรหรือไม่ ไม่เข้าใจไม่ยอมรับ ไม่ไว้วางใจในตัวบุตร ไม่รับฟังเหตุผลของบุตร บังคับให้บุตรปฏิบัติตามกฎระเบียบและลงโทษบุตรด้วยการตี

2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดามีบทบาทในการช่วยตนเองแก้ปัญหาคือ ไม่สามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง บางรายไม่เคยให้คำปรึกษาแก่บุตรเลย ทอดทิ้ง หนีปัญหาครอบครัวเมื่อมีปัญหา

3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดาตั้งใจทำงานในหน้าที่เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว มีงานที่ดีและมั่นคง ทำงานด้วยความขยัน อดทนหนักเอาเบาสู้อิทธิพลทุจริต
4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดาเป็นแบบอย่างทางสังคมด้วยการเป็นคนดี ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รักครอบครัว รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เป็นสุภาพบุรุษ มีความเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักให้อภัย ใจเย็น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ไม่เจ้าชู้ โอบอ้อมอารี ไม่ทอดทิ้งครอบครัว ไม่หนีปัญหา
5. สันตนาการ กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดามีบทบาทด้านสันตนาการโดยการพาบุตรไปเที่ยวบ้าง ทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุยหยอกล้อกัน ใช้เวลาอยู่ร่วมกันกับครอบครัว สนับสนุนบุตรให้ได้เล่นกีฬา ออกกำลังกาย คลายเครียด
3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาบิดาไม่มีความรับผิดชอบครอบครัว สนุกไปวันๆ ไม่สนใจครอบครัวจะมีเงินหรือไม่ ไม่สนใจว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับครอบครัว
4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาไม่รับผิดชอบครอบครัวชอบออกนอกบ้านเวลากลางคืน สร้างหนี้สินให้ภรรยา รับผิดชอบ เกียจคร้าน ไม่รักษาคำพูด ทำผิดไม่ยอมรับผิด ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข เจ้าชู้ สุบนุหรี คิมสุรา
5. สันตนาการ กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบิดาไม่เคยพาไปเที่ยว ไม่นุญาตให้บุตรไปเที่ยวกับเพื่อน ไม่ให้บุตรไปเที่ยวกลางคืน บิดาชอบอยู่คนเดียวไม่ให้ใครเข้าไปอยู่ใกล้ ไม่ให้เวลากับคนในครอบครัว

บทบาทของมารดา ตามการปฏิบัติในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องกับบทบาทที่คาดหวังครบทั้ง 5 ด้าน เป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 79.88 แต่ก็มีส่วนน้อยคือร้อยละ 20.12 ที่รับรู้ว่ามีบทบาทที่ปฏิบัติจริง ไม่สอดคล้องหรือไม่ตรงตามความคาดหวัง ดังมีรายละเอียด คือ

บทบาทของมารดาตามความคาดหวัง (79.88%)

1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้มารดาเลี้ยงดูบุตรด้วยความรักและเอาใจในห่วงใยและอยู่ใกล้ชิดบุตร สนับสนุนให้คำแนะนำอบรมบุตรด้วยวาจาที่สุภาพ มีความยุติธรรม พูดคุยกับบุตรด้วยความเป็นกันเอง ไว้วางใจเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่บุตรเป็น ให้ความสำคัญแก่บุตร ไม่คาดหวังในตัวบุตรมากเกินไป มีความยืดหยุ่นในบางเรื่อง ให้อิสระแก่บุตร โดยดูแลอยู่ห่าง ๆ

บทบาทของมารดาตามการปฏิบัติจริง (20.12%)

1. การเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดากล้าเอียง ไม่แสดงความรักและสนใจบุตร ไม่มีเวลาให้กับบุตร ไม่ให้ความไว้วางใจ ไม่เข้าใจและไม่ยอมรับในตัวบุตร มีกฎระเบียบเข้มงวด

2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้มารดาเป็นที่ปรึกษาให้ตนเองได้ทุกเรื่อง คอยปลอบใจให้กำลังใจแก่บุตรที่จะต่อสู้กับอุปสรรค ไม่ทอดทิ้งเมื่อบุตรมีปัญหา ไม่ตอกย้ำความผิด ให้ใช้การอธิบายแทนการบ่นค่า
3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดามีบทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว โดยทำงานด้วยความใส่ใจในหน้าที่การงาน มีงานทำที่มั่นคงและสบาย
4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มารดาเป็นคนดี เป็นแม่บ้านที่ดี ใจเย็นอารมณ์ดีมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ พุดจาไพเราะ
5. สันตนาการ กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้มารดามีบทบาทด้านสันตนาการด้วยการพาไปเที่ยวกินข้าวนอกบ้าน ชมภาพยนตร์ด้วยกัน
2. การแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาไม่ให้คำปรึกษาเลยไม่ให้โอกาสบุตรได้ใกล้ชิด เพื่อขอคำปรึกษา คอยตักเตือนอยู่ตลอดเวลาเสียราคาญ
3. การหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาใช้เงินฟุ่มเฟือย ชอบเล่นหวยไม่รับผิดชอบครอบครัว ชอบออกนอกบ้านสนุกไปวัน ๆ
4. การเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาไม่อยู่ติดบ้าน ไม่สนใจบุตร ไม่มีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ใจร้อน ค่าเก่งใช้อารมณ์เป็นใหญ่
5. สันตนาการ กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาไม่พบบุตรเที่ยว ไม่อนุญาตให้บุตรไปเที่ยวคอยตามไปควบคุมบุตรทุกที่ ชอบห้ามทุกเรื่อง

2. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี” มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 เป็นนักเรียนที่มีอายุอยู่ในช่วงของวัยรุ่นตอนกลาง ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการที่รวดเร็ว และจะมีพัฒนาการจากความเป็นเด็กเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ จากการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคมในปัจจุบัน มีส่วนที่ทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสน ขาดความเชื่อมั่น ปรับตัวตามไม่ทัน เพราะความอ่อนโลกและด้อยประสบการณ์ จึงจำเป็นที่วัยรุ่นจะต้องมีคนที่จะเข้าใจ ปฏิบัติตนต่อเขาได้เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้เขาเกิดความเชื่อมั่นและสามารถผ่านพ้นวัยนี้ไปได้อย่างราบรื่น คนที่มีหน้าที่และบทบาทที่สำคัญดังกล่าวก็คือ บิดามารดา นั่นเอง ที่จะต้องรับผิดชอบและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการเลี้ยงดูบุตรจึงทำให้บิดามารดามีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรที่ใกล้เคียงกัน

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศ์สุภา รัตนมาสมงคล (2533: 25) ที่ศึกษาพบว่า การเลี้ยงดูบุตร เป็นบทบาทสำคัญอันหนึ่งของบิดาในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบกับมารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้การดูแลบุตรลดลง บทบาทใหม่ของบิดาก็คือช่วยเลี้ยงดูบุตรด้วยและการศึกษา ในปัจจุบันพบว่าบิดามารดาให้ความสำคัญเท่ากันในการเลี้ยงดูบุตร

จากการศึกษาบทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในหลายบทบาทของบิดามารดา และเมื่อนำความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างจำแนกบทบาทตามแนวคิดของ เอเวอร์โซล ซึ่งแบ่งบทบาทการเป็นบิดามารดาออกเป็น 5 ด้าน พบดังนี้

1. บทบาทด้านการเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างคาดหวังหรือต้องการให้บิดามารดาเลี้ยงดูบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “อยากให้พ่อรักมากๆ อยากให้แม่รัก อยากให้พ่อให้เวลากับลูกและรักหนูมากกว่าใครๆ อยากให้เข้าใจและยอมรับลูกที่เป็นวัยรุ่น ให้อิสระกับลูกบ้าง อย่าเข้มงวดเกินไป อยากให้แสดงความรักต่อลูกไม่ควรแสดงอาการนิ่งเฉย อยากให้แม่กอดทุกวัน ควรใช้เหตุผลกับลูกไม่ใช่ ออกคำสั่ง” ซึ่งเป็นสิ่งที่วัยรุ่นทั่วไปต้องการ คือ ความรักความอบอุ่นเข้าใจในตัวบุตร ให้เวลาอยู่ร่วมกันเพื่อช่วยให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดียิ่งขึ้น วัยรุ่นต้องการการชี้แนะที่มีเหตุผล ไม่ควรใช้วิธีออกคำสั่ง ใช้เหตุใช้ผลให้รู้จักคิดใคร่ครวญว่าอะไรดีไม่ดี ซึ่งจะเป็นการปูพื้นฐานในการที่จะวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจเองได้ในโอกาสต่อไป (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2542) และสอดคล้องกับ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540: 360-361) ที่กล่าวถึงวัยรุ่นว่า ต้องการความเป็นอิสระ ต้องการความเข้าใจและความช่วยเหลือเพื่อให้มีความรู้สึกอบอุ่นมั่นคงและปลอดภัย ต้องการหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ต้องการรวมพวกพ้องหรือมีเพื่อน

2. บทบาทด้านการแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดามารดามีส่วนช่วยในการแก้ปัญหา ดังคำกล่าวที่ว่า “อยากให้ดูแลช่วยเหลืออยู่ห่างๆ เมื่อทำผิดก็ควรตักเตือนด้วยความเข้าใจ เมื่อมีปัญหาไม่ทอดทิ้ง เมื่อท้อแท้ต้องการให้พ่อแม่เป็นที่พึ่งให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาทุกเรื่อง” ซึ่งสอดคล้องกับ ควอลล์ (อ้างถึงใน ปราณี แสคอง 2538: 24-25) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของบิดามารดา ในระยะครอบครัวมีบุตรวัยรุ่นว่า บิดามารดาควรรับฟังปัญหาความคิดเห็นของบุตร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พูดคุยถึงปัญหาและทางออกของปัญหาให้ชัดเจน ปลูกฝังให้บุตรดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ช่วยเหลือส่วนรวม มีเหตุผลและรู้จักแก้ปัญหา

3. บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างต้องการให้บิดามารดามีส่วนในการหาเลี้ยงครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร หนักเอาเบาผู้ เพื่อหารายได้สู่ครอบครัว มีการงานที่มั่นคง” ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ที่มาสโลว์ (ประภาพิศ สัตยชาติเจตน์ 2539: 50-53 และอาภาพร สุสันทนก 2544: 14-15) ได้กล่าวไว้ว่า 1 ใน 5 ขั้นตอนนั้น

คือ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และบิดามารดาควรจัดสรรด้านการเงินให้บุตรได้ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น สอนบุตรให้เห็นคุณค่ามีเหตุผลในการใช้จ่ายเงินและบริหารจัดการการเงินด้วยตนเอง (คูวอลส์ อ้างถึงในปราณี แสคง 2538: 24-25)

4. บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม กลุ่มตัวอย่างคาดหวังให้บิดามารดาเป็นแบบอย่างทางสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “ขอให้พ่อและแม่เป็นแบบอย่างที่ดี รักครอบครัว ไม่ข้องเกี่ยวอบายมุข ไม่เห็นแก่ตัว ไม่จู้จี้ขี้บ่น อารมณ์ดี ใจเย็น มีเมตตา อยากให้พ่อสอนในสิ่งที่เด็กผู้ชายควรรู้ อยากคุยกับแม่ในเรื่องที่ผู้หญิงคุยกัน” ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของบิดามารดาที่จะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของบุตร เช่น บิดามารดาควรปฏิบัติตนให้เป็นตัวแบบทางเพศแก่บุตรทั้งหญิงและชาย เพื่อจะช่วยให้เขาได้เข้าใจตัวเองและเรียนรู้ที่จะรู้จักเพื่อนต่างเพศได้อย่างเหมาะสม และปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข (สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ 2512: 106-107) และตรงกับคำกล่าวที่ว่า วัยรุ่นต้องการแบบอย่างชีวิตที่ดี บิดามารดาต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร เช่น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ไม่ทะเลาะกันให้บุตรเห็น การพูด ตลอดจนกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มีเหตุผล มีระเบียบวินัย จัดบ้านและสิ่งแวดล้อมให้สะอาดเรียบร้อย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2542)

5. บทบาทด้านสันตนาการ กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในบทบาทของบิดามารดา ดังคำกล่าวที่ว่า “อยากให้พ่อแม่มีเวลาให้กับลูกๆ บ้าง ใช้เวลาอยู่ร่วมกันกับครอบครัว ไปทานข้าวนอกบ้าน หรือไปเที่ยวต่างจังหวัด สนับสนุนให้ลูกเล่นกีฬา ฯลฯ” ซึ่งสอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2542) ได้กล่าวถึงสิ่งที่วัยรุ่นต้องการประการหนึ่งคือ ต้องการเวลา โดยบิดามารดาควรมีเวลาให้บุตรโดยการอยู่ร่วมกัน หรือมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อช่วยสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้ดียิ่งขึ้น และช่วยลดปัญหาช่องว่างระหว่างบิดามารดากับบุตร และตรงกับบทบาทของบิดาที่พึงประสงค์ของบุตร ได้แก่ ส่งเสริมให้บุตรมีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกกว้าง ใช้เวลาด้วยกัน โดยการไปท่องเที่ยว เดินเล่น เพื่อให้บุตรเห็นความเป็นไปของสังคมและโลกภายนอก

จากความคาดหวังในบทบาทของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่างดังที่ได้กล่าวมา 5 ด้าน นั้นทำให้การวิจัยเรื่อง “บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอุดรธานี” มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

2.1 บทบาทของบิดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในบทบาทของบิดาเรียงลำดับจากความถี่มากไปหาน้อยคือ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านการแก้ปัญหา ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และด้านสันตนาการ แต่เมื่อศึกษาบทบาทของบิดาตามการปฏิบัติจริง

พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว ด้านการแก้ปัญหา และด้านสันตนาการ จึงทำให้พบว่า บทบาทที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวังกับบทบาทตามการปฏิบัติจริงเมื่อพิจารณาตามลำดับ จากลำดับที่ 1 ถึง 5 พบว่า มีความสอดคล้องกันคือ ลำดับที่ 1 การเลี้ยงดู ลำดับที่ 2 ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม และลำดับที่ 5 ด้านสันตนาการ ส่วนลำดับที่ 3 และ 4 ไม่มีความสอดคล้องหรือไม่ตรงกัน แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทของบิดาตามการปฏิบัติจริงส่วนใหญ่ ตรงกับความคาดหวังของตนเอง แต่ก็ยังมีอีกส่วนที่ไม่ตรงกับความคาดหวัง นอกจากนั้นยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทด้านลบทั้ง 5 บทบาท เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านสันตนาการ ด้านการแก้ปัญหา และด้านการหาเลี้ยงครอบครัว แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างแม้ส่วนใหญ่บทบาทของบิดาจะตรงกับที่ตนเองต้องการ แต่ก็ยังมีบางส่วนที่รับรู้ว่ามีบิดาไม่ได้ปฏิบัติตนตามบทบาทที่เหมาะสม ทำให้มองเห็นว่าบิดายังไม่สามารถประพฤติตนตามบทบาทของการเป็นบิดาทั้ง 5 ด้าน ได้ถูกต้องและไม่สนองต่อ ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างบิดากับบุตรมีปัญหาซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งกดดันและทำให้เกิดภาวะเครียดทั้งสองฝ่ายได้ ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างกำลังอยู่ในระยะวัยรุ่น ที่ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้รู้สึกอึดอัด มีความกังวลต่อขนาดและสัดส่วนของร่างกาย และพัฒนาการของอารมณ์วัยนี้อยู่ในระยะรุนแรง อ่อนไหวง่าย ขาดการควบคุม ปัจจัยเหล่านี้เป็นภาวะที่กระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกทำให้กลุ่มตัวอย่างต้องประสบปัญหาหลายด้าน ทำให้ไม่สามารถที่จะผ่านพ้นภาวะเหล่านี้ไปได้โดยง่าย อาจทำให้วัยนี้ตอบสนองต่อสิ่งที่มากระทบไม่เหมาะสม จนสร้างปัญหาตามมา เช่น ก่อความรุนแรง มั่วสุม หนีออกจากบ้าน หนีเรียน ก้าวร้าว ฆ่าตัวตาย (อุษา เจริญไวย 2538: 169) จากผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับภาวะของสังคมที่มีปัญหาจากเด็กวัยรุ่น

2.2 บทบาทของมารดาตามความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในมุมมองของนักเรียน

ช่วงชั้นที่ 4

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างคาดหวังบทบาทของมารดา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านการแก้ปัญหา ด้านสันตนาการ และด้านการหาเลี้ยงครอบครัว แต่เมื่อศึกษาบทบาทของมารดาตามการปฏิบัติจริงพบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาที่มีบทบาทเรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการแก้ปัญหา ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และด้านสันตนาการ จึงพบว่าบทบาทของมารดาที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวังกับบทบาทที่ได้รับการปฏิบัติจริง สอดคล้องตรงกันเฉพาะลำดับที่ 1 คือ ด้านการเลี้ยงดู เท่านั้น นอกนั้นไม่ตรงกันระหว่างอันดับเดียวกัน แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีบทบาทของมารดาที่ปฏิบัติต่อตนเองไม่สอดคล้องกับความคาดหวังที่ตนเองคาดหวังเอาไว้ ทำให้กลุ่มตัวอย่างต้องมีสิ่งที่รบกวนจิตใจและนำไปสู่ภาวะเครียด

ได้ เมื่อความสัมพันธ์ของตนกับมารดาไม่ตรงกับที่คาดหวังเอาไว้ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังรับรู้ว่ามีมารดาที่มีบทบาทด้านลบกับตนเองทั้ง 5 บทบาท เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านการแก้ปัญหา ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และสันตนาการ แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีมารดาที่มีบทบาทการเป็นมารดา 5 บทบาท ทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านบวกส่วนใหญ่ก็ไม่สอดคล้องกับที่คาดหวังเอาไว้ ประกอบกับภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อารมณ์อ่อนไหวง่าย ทำให้เกิดความสับสน เกิดความเครียด ดังที่กล่าวไปแล้วในข้อ 2.1 ยิ่งจะเป็นแรงเสริมซึ่งกันและกันทำให้กลุ่มตัวอย่างดำเนินชีวิตให้ผ่านพ้นวัยนี้ไปด้วยความลำบากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของสังคม ที่พบว่าแนวโน้มผู้กระทำผิดจะอยู่ในวัยรุ่นเพิ่มขึ้นเสมอและเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของผู้กระทำผิด (เอกสารประกอบการประชุมประจำเดือนของโรงพยาบาลศูนย์อุดรธานี ครั้งที่ 7/2545)

จากการศึกษาบทบาทที่คาดหวังพบว่า ความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อบทบาทของบิดาและบทบาทของมารดามีความคาดหวังตามจำนวนความถี่จากมากไปหาน้อย สอดคล้องกัน 3 บทบาท

ลำดับแรกได้แก่ บทบาทด้านการเลี้ยงดู สอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉรา ภูระธีระ (2546) ที่พบว่าระดับความคาดหวังต่อบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาอยู่ในระดับสูงทั้งในภาพรวมและรายด้าน ซึ่งมีความขัดแย้งกับการศึกษาของ อัจฉรา พุ่มมณีกร (2537) ที่ศึกษาพบว่า ทิศนะของนักเรียนต่อบทบาทของบิดามารดาที่พบมากที่สุดคือ ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และรองลงมาคือด้านการเลี้ยงดู

ลำดับที่ 2 บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคมและลำดับสุดท้ายคือบทบาทด้านการแก้ปัญหา

ส่วนบทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังต่อบทบาทนี้จากบิดา จำนวนความถี่สูงกว่า บทบาทของมารดาสอดคล้องกับสังคมไทยที่กำหนดบทบาทชายหญิงชัดเจน ชายมีบทบาทหน้าที่ทำงานหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว หญิงมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและอบรมเลี้ยงดูบุตร แม้ปัจจุบันผู้หญิงจะออกทำงานนอกบ้านแต่ภาระหลักก็ยังเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย (วารสารศูนย์สุขวิทยาจิต 2541: 3-2)

จากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างบทบาทบิดามารดาตามความคาดหวังและตามการปฏิบัติจริง พบว่า บทบาทตามความคาดหวังทั้ง 5 บทบาท มีจำนวนความถี่สูงกว่าบทบาทตามการปฏิบัติจริงในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างสอดคล้องกับ พาณี บุตรนิพันธ์ (2540) ที่ศึกษาพบว่า วัยรุ่นมีความคาดหวังในบทบาทของบิดามากกว่าบทบาทที่บิดาของวัยรุ่นปฏิบัติจริง

จากการศึกษาสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังต่อบทบาทของบิดามารดาสูงสุด คือ บทบาทด้านการเลี้ยงดู รองลงมาคือด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม ด้านการแก้ปัญหา ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และด้านสันตนาการ ตามลำดับ แต่บทบาทการปฏิบัติจริงในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างได้รับการตอบสนองน้อยกว่าบทบาทตามความคาดหวังในทุกด้าน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างบิดามารดากับบุตร และยังมีบทบาทการเลี้ยงดูที่เป็นพฤติกรรมที่ไม่ตรงตามความคาดหวังในมุมมองของบุตร ยิ่งจะช่วยเพิ่มปัญหาที่เกิดจากช่องว่างระหว่างวัยดังกล่าว ส่วนบิดามารดาที่อบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก ความเข้าใจและสนองตอบความต้องการของบุตรก็จะช่วยส่งเสริมให้บุตรมีพัฒนาการที่ดีทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้ดีไม่มีปัญหา เนื่องจากกลุ่มวัยรุ่นมีสภาวะของร่างกายและจิตใจที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดปัญหาอยู่แล้ว จึงต้องอาศัยบิดามารดาที่ถือว่าเป็นผู้ใกล้ชิด ต้องคอยให้ความช่วยเหลือบุตรให้ได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวเองให้ผ่านภาวะแห่งความยุ่งยากไปได้ แต่ถ้าบิดามารดาเลี้ยงดูบุตรด้วยบทบาทที่ไม่ตรงตามความคาดหวังจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างบุตรกับมารดาซึ่งมีปัญหา ก็ทำให้วัยรุ่นยากที่จะปรับตัวให้ผ่านวัยแห่งความสับสนวุ่นวาย วัยที่กำลังเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ ซึ่งบางคนเรียกวัยนี้ว่าเป็นวัยแห่งความเครียด ความรุนแรง เป็นวัยวิกฤติแห่งชีวิต มีความอ่อนไหวที่จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้ง่าย ผลการวิจัยจึงทำให้เห็นว่าบทบาทของบิดามารดาหากปฏิบัติตนไม่ตรงตามความคาดหวังของบุตร โดยที่ไม่เข้าใจในธรรมชาติของบุตร วัยรุ่นและไม่รู้จักบทบาทของการเป็นบิดามารดาที่ดี แทนที่จะเป็นผู้ช่วยให้บุตรปรับตัวผ่านภาวะวิกฤตแห่งชีวิตไปได้ด้วยดี อาจกลับเป็นฝ่ายก่อปัญหาและเร่งภาวะปัญหาให้เกิดขึ้นเร็วยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าบิดามารดาส่วนหนึ่งที่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และเลี้ยงดูลูกด้วยความรักความอบอุ่นที่เหมาะสม ก็เป็นผลดีต่อบุตร แต่มีบิดามารดาอีกมากที่แม้จะรักขานบุตรแต่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะของการเป็นบิดามารดาที่ดี และยังเป็นผู้ที่ไปเร่งให้บุตรของตนเองประสบปัญหาการปรับตัวต่อภาวะต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตทำให้เป็นการส่งเสริมให้บุตรของตนเองประสบความล้มเหลวในการปรับตัว สุดท้ายผลเสียนอกจากจะตกอยู่กับบุตรแล้ว ยังมีผลกระทบไปสู่สังคม จึงเห็นสมควรที่จะแก้ไขและป้องกันปัญหาด้วยการสร้างทักษะของการเป็นบิดามารดาที่ดีแก่ผู้ที่เป็นบิดามารดา

3.2 การทำวิจัย

3.2.1 ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นบิดามารดากับตัวแปรต่าง ๆ เพื่อหาสาเหตุของปัญหาให้ละเอียดมากขึ้น

3.2.2 ควรวิจัยทดลองเพื่อสร้างหลักสูตรระยะสั้นด้านทักษะการเป็นบิดามารดาที่ดี เพื่อช่วยให้ผู้ที่จะเป็นหรือเป็นบิดามารดามีความเข้าใจในบทบาทของตนเองมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งหรือช่องว่างของคนในครอบครัว สร้างสัมพันธภาพที่ดี ส่งเสริมให้ครอบครัวมีคุณภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กำธร ช่างทอง (2541) *สุขภาพจิตและการพัฒนาตน* นครศรีธรรมราช ไทม์พรีนติ้ง
- กัลยาณี แคนยุกต์ (2513) “การเปรียบเทียบการคิดหาเหตุผลเชิงตรรกศาสตร์กับการอ่อนไหวไปตามอารมณ์ของเด็กวัยรุ่นในกรุงเทพ” *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต* (จิตวิทยาการแนะแนว) กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ “เด็กต้องการอะไรในตัวพ่อแม่” *นิตยสารแม่และเด็ก* 22 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2542) จาก <http://www.i-am/thaidoc.html> [เข้าถึง 10 เมษายน 2546]
- เกศลินี กลั่นบุญย์ (2540) *ความคาดหวังของผู้เข้ารับการรักษาพยาบาลต่อการบริหารของโรงพยาบาลเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร* วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- คณะกรรมการสวัสดิการเด็ก (2514) *สวัสดิการเด็ก* สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ นนทบุรี โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด
- งานสุขภาพจิตของโรงพยาบาลอุดรธานี “งานยาเสพติด กลุ่มงานจิตเวช” (เอกสารประกอบการประชุมประจำเดือนครั้งที่ 7/2545 โรงพยาบาลศูนย์อุดรธานี
- จงกลณี ค้อยเจริญ (2540) “สัมพันธภาพของวัยรุ่นกับบิดามารดา การเห็นคุณค่าในตนเองกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- จตุพร ลีมันน์จริง (2544) *จิตวิทยาวัยรุ่น* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จริยาวัตร คมพยัคฆ์ และ อุดม คมพยัคฆ์ (2523) *อนามัยแม่-เด็ก และการวางแผนครอบครัว* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์รุ่งเรือง
- จินตนา บุญบงการ “ลูกต้องการอะไรจากพ่อแม่” *นิตยสารขวัญเรือน* (1 ธันวาคม 2535) : 83-85
- ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม (2527) *พัฒนาการวัยรุ่นและบทบาทครู* เชียงใหม่ ศูนย์หนังสือเชียงใหม่
- ชนธร มงคลพุดผางกูร (2548) “บทบาทการเป็นบิดามารดาด้านการเลี้ยงดูบุตรและความพึงใจในชีวิตสมรสของหญิงและชายในกรุงเทพมหานคร” *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต* (จิตวิทยาพัฒนาการ) กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อัดสำเนา

- ชื่นสุข ฤกษ์งาม (2537) “บทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงของพ่อในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณีนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตร มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- เชิดชาติ พุกพูน (2535) “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งในบทบาทและความคลุมเครือในบทบาทกับความพอใจในงานของบุคลากรด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา ในสถานศึกษาของรัฐที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย” วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการศึกษา) กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อุดมศึกษา
- ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2538) *จิตวิทยาทั่วไป* นนทบุรี เอสอาร์พรีนติ้ง
- ทวีศรีมี ธนาคม (2543) “วันครอบครัว” *ครูผู้ทรงศาสตร์* กรุงเทพมหานคร
- เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2540) *พฤติกรรมองค์กร* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- เทียนทิพย์ ไชยฉัตรชาวกุล (2543) “บทบาทของบิดาในทัศนของบุตรวัยรุ่น” วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารงานยุติธรรม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ธนา โฆษิตวณิชพงศ์ (2542) “บทบาทการเป็นบิดาของตำรวจกองกำกับการสืบสวนสอบสวนตำรวจนครบาล” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมวิทยาประยุกต์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นวลละออ สุภาพล (2527) *ทฤษฎีบุคลิกภาพ* กรุงเทพมหานคร ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- เบญจพร ปิณฑูชากร *ความรุนแรงในครอบครัว* การประชุมวิชาการอนามัยครอบครัว ครั้งที่ 4 (11-12 กรกฎาคม 2545) โดยภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ปนัดดา จันทร์อ่อน (2541) “การรับรู้บทบาทการเป็นบิดาของนักศึกษาชายระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จังหวัดนครสวรรค์” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ประภาพิศ สัตยชาติเจตน์ (2539) บทที่ 2 พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของวัยรุ่น ใน เอกสารการสอนรายวิชา *จิตวิทยาและการแนะแนววัยรุ่น* หน้า 23-24 ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว สถาบันราชภัฏอุดรธานี
- ประภัสสร ปานศรี (2536) “การศึกษาความคาดหวังของผู้บริหารและครูต่อลักษณะครูแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาศึกษาและการแนะแนว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ประมวล คิดคินตัน (2524) *จิตวิทยาเบื้องต้น* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
- ปราณี แสดคง (2538) *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปฏิบัติพัฒนาการของบิดามารดาในระยะครอบครัวมีบุตรวัยรุ่น* วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปริญดา เลิกสายเพ็ง (2545) “ความคาดหวังของผู้บริหารในธุรกิจประกันวินาศภัยต่อคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ปรีชา เกตุทัต (2538) *พัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของวัยรุ่น* เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพมหานคร ชวนพิมพ์
- ปิติพงศ์ ประเสริฐผล (2535) “การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคาดหวังในชีวิตกับความเครียดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530) พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร อักษรเจริญทัศน์
- พงษ์สุดา รัตนมาศมงคล (2533) “ทัศนคติของบิดาคู่บพาทของการเป็นบิดาและความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพด้านการปรับตัวของบุตรวัยรุ่น” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร อัดสำเนา
- พรพิมล เขียมนาคินทร์ (2539) *พัฒนาการวัยรุ่น* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์คอมฟอร์ม
- _____ “เทคนิคดูแลวัยรุ่นสมัยใหม่” ใน *พัฒนาการวัยรุ่น* นิตยสารบันทึกคุณแม่ 5 (กุมภาพันธ์ 2541) จาก <http://www.i-am/thaidoc.html> [เข้าถึง 10 เมษายน 2546]
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุญย์ (2536) *จิตวิทยาครอบครัว* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พรรณิ ศรีรัตนประยูร (2537) “อัตมโนทัศน์และความคาดหวังที่มีต่อครอบครัวของผู้ต้องขังวัยหนุ่มก่อนพ้นโทษ” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พรรณิ ศรีสุพิทพงษ์ (2540) *เพื่อลูกรักคุณพร้อมแล้วหรือยัง* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สุขภาพใจ
- พวงเพ็ญ เขียมปัญญาธิ (2522) *พัฒนาการทางด้านอารมณ์* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหิดล
- พานี บุตรนิพันธ์ (2540) *บทบาทการเป็นบิดาในมุมมองของวัยรุ่นในจังหวัดอุบลราชธานี* วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- พิทยา จารุพูนผล “บริบทความรุนแรงที่พบในประเทศไทย” ใน *บทบาทครอบครัวกับความรุนแรง*
หน้า 5 กรุงเทพมหานคร ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล 2545 (เอกสารการประชุมวิชาการอนามัยครอบครัว ครั้งที่ 4
ของภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)
- พิพัฒน์ โกศลวัฒน์ (2531, มีนาคม) “บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา” *วารสาร
ข้าราชการ* (มีนาคม 2531) : 7
- เพชรี हालาก (2538) “ความคาดหวังของผู้บังคับบัญชาในระดับกลางที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติงาน
ของผู้บังคับบัญชาระดับล่าง ในโรงงานอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติก” *วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*
- เพ็ญแข ประจันปัจฉิม (2529) “การส่งเสริมจริยธรรมของวัยรุ่น” ใน *พัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม*
กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- เพียว ผลภาค (2544) *บทบาทของบิดามารดา การปรับตัวกับเพื่อน กับความรู้สึกในตนเอง
ของวัยรุ่น* วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร อัดสำเนา
- พัชนี วรกวิน (2525) *จิตวิทยาสังคม* นนทบุรี สถานสงเคราะห์เด็กหญิงป่าเกร็ด
- พัฒนา สุจริตวงศ์ (2544) “14 ปี : บ้าน โรงเรียน เพื่อน และจริยธรรม” *Life s family 5* (พฤษภาคม 2544) : 55
- มนูญ คณะวัฒนา (2526) *จิตวิทยาพัฒนาชีวิต* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร อักษรเจริญทัศน์
- มาสินี ไพบูลย์ (2538) “การรับรู้บทบาทการเป็นบิดาของนักศึกษาชาย” *มหาวิทยาลัยขอนแก่น
วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว
มหาวิทยาลัยขอนแก่น*
- ธรรุทธิ์ บุตรแสนคม (2535) *สุขภาพจิต* กรุงเทพมหานคร ม.ป.ท.
- ราชบัณฑิตยสถาน (2532) *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*
กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป
- ราชบัณฑิตยสถาน (2546) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542* กรุงเทพมหานคร
นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์
- ราตรี พัฒนรังสรรค์ (2542) *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน* กรุงเทพมหานคร สถาบันราชภัฏ
จันทร์เกษม
- รุจา ภูไพบูลย์ “ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวกับการดูแลครอบครัว” *วารสารพยาบาล* (2534) 29, 22 :
122-139

- _____ (2534) “การพยาบาลครอบครัวแนวคิดทฤษฎีและการนำไปใช้” วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- _____ (2541) *การพยาบาลครอบครัว : แนวคิดทฤษฎีและการนำไปใช้* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร วิเจพรีนติ้ง
- ลลิตา ภู่อำรุง (2544) “รูปแบบพฤติกรรมการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชีวิตสมรสของบิดามารดา กับความมั่นคงทางอารมณ์ของบุตรวัยรุ่นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ (ถ่ายเอกสาร)
- ลำควน นาศิริกุล “วัยรุ่น” *นิตยสารแม่และเด็ก* 21 (พฤษภาคม 2541) จาก <http://www.i-am/thaidoc.html> [เข้าถึง 10 เมษายน 2546]
- วสพร นิษรัตน์ (2536) “สัมพันธภาพระหว่างบิดากับบุตรสาววัยรุ่นตอนต้นที่มีผลต่อบุคลิกภาพด้านการปรับตัวทางสังคม” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2544) “จิตวิทยาการปรับตัว กรุงเทพมหานคร” สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ
- วสพร นิษรัตน์ (2536) “สัมพันธภาพระหว่างบิดามารดากับบุตรสาวตอนต้นที่มีผลต่อบุคลิกภาพด้านการปรับตัวทางสังคม” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโทศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- วิชา มหาคุณ (2545) “สังคมไทย ครอบครัวและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน” ใน *บทบาทครอบครัวกับความรุนแรง* หน้า 75 กรุงเทพมหานคร ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (เอกสารการประชุมวิชาการอนามัยครอบครัว ครั้งที่ 4 ของภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)
- วิทยา นาควัชระ (2543) “หน่วยที่ 6 การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่น” ใน *เอกสารการสอนวิชาพัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู* หน้า 413 นนทบุรี สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- วันวิสาข์ ดำเนินสวัสดิ์ (2544) “ผลของการแสดงอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ที่มีต่อความรู้สึกเศร้า” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาสังคม) กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ถ่ายเอกสาร)
- ศรีเรือน แก้วกังวาล (2536) *ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน
- _____ (2540) *จิตวิทยาพัฒนาการทุกช่วงวัย* พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- _____ (2545) *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย* พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ศาลยุติธรรม “รายงานประจำปี 2544” บริษัท สหมิตร พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด พ.ศ. 2545
- ศาลจังหวัดอุดรธานีแผนกเยาวชนและครอบครัว “รายงานประจำปี 2544-2545” ม.ป.ท.
- ศรีธรรม ธนะภูมิ (2535) พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหิดล
- ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครศิริธีรกุล (2544) “ความคาดหวังของวัยรุ่นที่มีต่อการเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่”
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2542) ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม สกลนคร สถาบันราชภัฏสกลนคร
- เศกสิทธิ์ อินทรพรหม (2533) “การศึกษาเปรียบเทียบความคาดหวังที่มีต่อสภาพแวดล้อมครอบครัว
ในอนาคตเยาวชนที่ศาลพิพากษาว่ากระทำผิด และเยาวชนที่มีได้กระทำผิด” วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
- สมร ทองดี (2543) พฤติกรรมวัยรุ่น พิมพ์ครั้งที่ 5 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สมาคมคณเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ 2512 (106-107)
- สถิต วงศ์สุวรรณ (2525) จิตวิทยาการศึกษา กรุงเทพมหานคร บำรุงสาส์น
- สถิต นิยมญาติ (2524) จิตวิทยาสังคม กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์
- สายพา อังสุโขชาติ (2537) “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งในบทบาทและความคลุมเครือ
ในบทบาทกับความพอใจในงานของบุคลากรแนะแนวในวิทยาเขตเกษตร สังกัด
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตพิษณุโลก บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร (อัครสาเนา)
- สายสุรี สุจริตกุล (ม.ป.ท.) พัฒนาการครอบครัว คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- สุชา จันท์ธอม และสุรางค์ จันท์ธอม (2520) จิตวิทยาพัฒนาการ กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- _____ (2533) จิตวิทยาเด็กเกเร กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
- _____ (2536) จิตวิทยาพัฒนาการ พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช
- สุดา ศาสน์ส (2535) “ความคาดหวังในชีวิตของเด็กเร่ร่อน” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุพัตรา สุภาพ (2519) สังคมวิทยา กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- _____ (2528) สังคมวิทยา กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- _____ (2538) สังคมวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 17 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
- สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ (2544) “บทบาทและสัมพันธภาพในครอบครัว” ใน ประมวลสาระชุดวิชา
จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา 4.4, 4.5 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- สุวรรณี ศรีจันทร์อาภา (2527) “ความพร้อมในการเป็นบิตามารดาของบิตามารดาในภาคเหนือ
ประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พยาบาลศึกษา)
- สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดอุดรธานี (2545) กลุ่มแผนงานและแผน
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ โครงการสัมมนานักพัฒนาโดยใช้ผลผลิตจากการวิจัย
ระบบพฤติกรรมไทย (เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องปฏิบัติการเชิงรุกเพื่อเร่งประสิทธิผล
ของครอบครัว สถานศึกษาและหน่วยงาน ในการพัฒนาระบบพฤติกรรมครั้งที่ 3
ในส่วนภูมิภาค) ณ โรงแรมโซฟิเทล ราชาออคิด จังหวัดขอนแก่น 22-23 มกราคม 2546
- โสภา ชูพิกุลชัย (2522) จิตวิทยาสังคมประยุกต์ กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ การศึกษา ศาสนาวัฒนธรรม วันที่ 21 พฤศจิกายน 2545 : 15
- หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันที่ 2 มกราคม 2543
- อุทัย เลาหวิเชียร (2523) ขอบข่ายสถานภาพและพัฒนาการในประเทศไทย กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์
- อุษณา เจริญไวย (2538) เอกสารคำสอน วิชาจิตวิทยาวัยรุ่น เลข สถาปนราชภัฏเลย
- อังคณา สาลาด (2541) “ความคาดหวังในการฟื้นฟูสมรรถภาพในชุมชนของคนพิการทางกาย
และ/หรือการเคลื่อนไหว : ศึกษาเฉพาะอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล
- อังฉรา พุ่มมณีกร (2537) “บทบาทของบิดาที่เป็นนักธุรกิจในทัศนะของบุตรวัยรุ่น” วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อังฉรา ภูระธีระ (2546) “ความคาดหวังของบุตรวัยรุ่นตอนต้นและการปฏิบัติจริงในการอบรมเลี้ยงดู
บุตรวัยรุ่นของบิดา ในอำเภอมือเมือง จังหวัดสุรินทร์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาการพัฒนารอบครัวและสังคม สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- อัมพร เบญจพลพิทักษ์ “สูตรกึ่งสำเร็จรูปสู่ความเป็นพ่อที่ดี” วารสารศูนย์สุขภาพจิต (3 มกราคม-
ธันวาคม 2542) 5-7 จาก <http://www.i-am/thaidoc.html> [เข้าถึง 10 เมษายน 2546]
- อาภาพร สุสันทนก (2544) “ความต้องการและการยอมรับการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัด
การศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้ปกครองศาสนา ในจังหวัดชุมพร วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต” แผนงวิจัยบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช

ฤดีมล ปรีดีสนิท (2543) *มรดกสิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดอุดรธานี* อุดรธานี สำนักพิมพ์
สุวีริยะสาส์น

Alexander, Roodin, P. and Gorman, B. (1980). *Developmental Psychology*. New York : D. Van
Nostrand.

Allport, G.W. (1967). *Pattern and Growth in Personality*. New York : Holt Rinehart and Winston.

Bigner, J.J. (1998) *Parent-Child Relations : An Introduction to Parenting New Jersey* : Prentice-Hall

Duvall, Evalyn Millis. (1971) *Family Development* 4 ed. Philadelphia : J.B. Lippincott Owen.
1987 : 54.

Dworetzk, J.P. (1985) *Psychology* 4th ed. New York : West Publishing.

Gibbons, Don C. (1976). *Delinquent Behavior* New Jersey : Prentice-Hall.

Gibson, James L, John M. Ivancevich, s James Donnelly.(1988) Jr. *Organization : Behavior,
Structure, Process, Plano, Texas* : Business Publication.

Hoyle, Eric. (1969) *The Role of the teacher* London : Routedge and Kegan Paul.

Robichon P, Scott D. (1967) *Role theory and its application in family nursing* : Nors Outlook.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ 0522.21/ว 108

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

4 กุมภาพันธ์ 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาทดลองเครื่องมือ

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล

เนื่องด้วย นางรมยาณี นุรุษภักดี นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิชาเอกการพัฒนา
ครอบครัวและสังคม สาขาวิชาสหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณี
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นจะต้องทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัย โดยทำการเก็บข้อมูล
ด้วยวิธีให้นักเรียนตอบแบบสอบถามปลายเปิด ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2547 ทั้งนี้ จะมีให้เป็นการรบกวน
เวลาเรียนตามปกติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์แก่
งานวิชาการสืบไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาได้ทดลองเครื่องมือ
ในช่วงเวลาดังกล่าว และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่าน และ
ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

โทร. 0-2503-3573

โทรสาร 0-2503-3639

ที่ ศธ 0522.21/ว 108

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

4 กุมภาพันธ์ 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล

เนื่องด้วย นางรมยาณี นุรักษ์กิจ นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิชาเอกการพัฒนา
ครอบครัวและสังคม สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณี
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากนักเรียน โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 ห้องเรียน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2547

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการ
เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าว และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความ
กรุณาจากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิทธิพงษ์พิทยา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

โทร. 0-2503-3573

โทรสาร 0-2503-3639

ที่ ศธ 0522.21/ว 108

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

4 กุมภาพันธ์ 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านดุงวิทยา

เนื่องด้วย นางรณมาณี บุรุษภักดี นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิชาเอกการพัฒนาครอบครัวและสังคม สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากนักเรียนโรงเรียนบ้านดุงวิทยาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 ห้องเรียน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2547

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าว และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิริทงศ์พิทยา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

โทร. 0-2503-3573

โทรสาร 0-2503-3639

ที่ ศธ 0522.21/ว 108

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

4 กุมภาพันธ์ 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์

เนื่องด้วย นางรมยาณี นุรักษ์กิติ นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิชาเอกการพัฒนาครอบครัวและสังคม สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากนักเรียนโรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 ห้องเรียน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2547

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าว และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

โทร. 0-2503-3573

โทรสาร 0-2503-3639

ที่ ศธ 0522.21/ว 108

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

4 กุมภาพันธ์ 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม

เนื่องด้วย นางรมยาณี นุรุษภักดี นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิชาเอกการพัฒนา
ครอบครัวและสังคม สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณี
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 ห้องเรียน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2547

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการ
เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าว และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความ
กรุณาจากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิทธิพงษ์พิทยา)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

โทร. 0-2503-3573

โทรสาร 0-2503-3639

ที่ ศธ 0522.21/ว 108

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

4 กุมภาพันธ์ 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคาร

เนื่องด้วย นางรมขามิ นุรุษภักดี นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิชาเอกการพัฒนา
ครอบครัวและสังคม สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณี
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ในการนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากนักเรียนโรงเรียนประจักษ์
ศิลปาคาร ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 ห้องเรียน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2547

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการ
เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าว และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความ
กรุณาจากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิทธิพงษ์พิทยา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

โทร. 0-2503-3573

โทรสาร 0-2503-3639

ที่ ศธ 0522.21/ว 108

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

4 กุมภาพันธ์ 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนสตรีราชินูทิศ

เนื่องด้วย นางรณมาณี บุรุษภักดี นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิชาเอกการพัฒนา
ครอบครัวและสังคม สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น : ศึกษากรณี
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี

ในการนี้ นักศึกษาข้างต้นจะต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากนักเรียน โรงเรียนสตรีราชินูทิศ
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 ห้องเรียน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2547

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นักศึกษาดำเนินการ
เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าว และรายละเอียดที่นักศึกษาเสนอมาพร้อมนี้ หวังว่าจะได้รับความ
กรุณาจากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิริพิงศ์พิทยา)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์

โทร. 0-2503-3573

โทรสาร 0-2503-3639

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

แบบสอบถามวัยรุ่น

บทบาทของบิดามารดาต่อบุตรวัยรุ่น

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 : บทบาทของบิดามารดาตามความคาดหวังของวัยรุ่น

ส่วนที่ 3 : บทบาทของบิดามารดาที่ปฏิบัติจริงในมุมมองของวัยรุ่น

ส่วนที่ 1

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าคำตอบตามความเป็นจริง หรือเติมค่าลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ.....ปี

3. กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 4

มัธยมศึกษาปีที่ 5

มัธยมศึกษาปีที่ 6

4. ท่านเป็นบุตรคนที่.....ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด.....คน

5. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับ

บิดา

มารดา

บิดาและมารดา

ญาติทางบิดาหรือมารดา

บุคคลอื่น โปรดระบุ.....

6. สถานภาพสมรสของบิดามารดา

อยู่ด้วยกัน

หย่า หรือแยกทางกัน

แยกกันอยู่เนื่องจากหน้าที่การงาน

บิดาถึงแก่กรรม

มารดาถึงแก่กรรม

บิดามารดาถึงแก่กรรม

7. ศาสนาที่นับถือ บิดา

มารดา

พุทธ

พุทธ

คริสต์

คริสต์

อื่น ๆ.....

อื่น ๆ.....

8. อายุของบิดา.....ปี อายุของมารดา.....ปี

9. ระดับการศึกษา	บิดา	มารดา
สูงกว่าปริญญาตรี	♡	♡
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	♡	♡
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	♡	♡
มัธยมศึกษา	♡	♡
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	♡	♡

อื่น ๆ โปรดระบุ.....

10. อาชีพ	บิดา	มารดา
รับราชการ	♡	♡
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	♡	♡
ธนาคาร/บริษัทเอกชน	♡	♡
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	♡	♡
รับจ้าง	♡	♡

อื่น ๆ โปรดระบุ.....

11. รายได้ของครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน

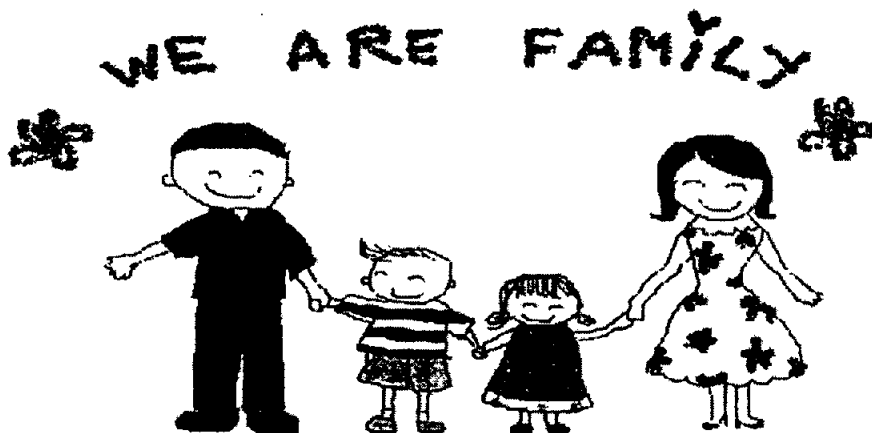
- ♡ มากกว่า 25,000 บาท
- ♡ 5,001 - 15,000 บาท

- ♡ 15,001 -25,000 บาท
- ♡ ต่ำกว่า 5,000 บาท

12. ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

- ♡ รัก สนับสนุน ใช้เหตุผล
- ♡ ปล่อยให้เป็นอิสระ ตามใจตนเอง

- ♡ อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ตลอดเวลา
- ♡ ตูณโกลีซิด ไม่ต้องทำอะไรเอง

พ่อแม่ในฝัน

ให้นักเรียนเขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของพ่อและแม่ในแบบที่ตนเองต้องการ

พ่อ

แม่

The writing area consists of multiple horizontal dotted lines for text entry. The page is decorated with several illustrations: a girl flying on the left, a girl with a flower on her shirt on the bottom left, a boy with a soccer ball on the bottom right, a shooting star at the top right, and two stars on the right side. A vertical dotted line runs down the center of the page.

ส่วนที่ 3

พ่อแม่ของฉัน

ให้นักเรียนเขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของพ่อและแม่ของตนเองตามความเป็นจริง

พ่อ

แม่

The writing area is a large rectangle with a central vertical line of dotted lines, each line ending in a small flower. This central line is flanked by horizontal dotted lines for writing. The page is decorated with several cartoon illustrations: a heart in a box at the top left, a rabbit at the top right, a penguin at the bottom left, a girl at the bottom right, and a carrot at the top right. A dashed line connects the rabbit to the carrot. An arrow points from the girl towards the top right.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางรมยาณี บุรุษภักดี
วัน เดือน ปี	7 กุมภาพันธ์ 2494
ประวัติการศึกษา	วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร พ.ศ. 2514-2515 (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร) การศึกษาระดับบัณฑิต (คหกรรมศาสตร์)
สถานที่ทำงาน	สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ตำแหน่ง	อาจารย์ ระดับ 7